

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
FAKULTA POLITICKÝCH VIED A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

**ZAHRANIČNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA RUSKEJ
FEDERÁCIE VO VZŤAHU K POBALTIU OD ROKU 2010 DO
SÚČASNOSTI**

Diplomová práca

4bf798a7-930c-44d4-819b-608136de2814

Študijný program: Medzinárodné vzťahy

Študijný odbor: 3.1.5. Medzinárodné vzťahy

Pracovisko: Katedra bezpečnostných štúdií

Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Dávid Kollár, PhD.

Banská Bystrica, 2017

Bc. Lucia Colníková

Čestné vyhlásenie

Vyhlasujem, že som predloženú diplomovú prácu vypracovala samostatne s využitím literatúry, ktorú uvádzam podľa zvyklostí.

.....

podpis

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa rada poďakovala vedúcemu mojej diplomovej práce Mgr. Dávidovi Kollárovi, PhD. za cenné rady, čas, ochotu a odborné podnety pri jej vypracovaní.

ABSTRAKT

Lucia Colníková: Zahraničná a bezpečnostná politika Ruskej federácie vo vzťahu k Pobaltiu od roku 2010 do súčasnosti, diplomová práca, Univerzita Mateja Bela, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Katedra bezpečnostných štúdií, vedúci: Mgr. Dávid Kollár, PhD., stupeň odbornej kvalifikácie: magister (Mgr.), Banská Bystrica, 2017, 78 s.

Diplomová práca sa zaoberá problematikou zahraničnej a bezpečnostnej politiky Ruskej federácie v kontexte vzťahov s tromi pobaltskými republikami. Zovšeobecnené poznatky o ruskom geopolitickom myslení práca približuje aj prostredníctvom analýzy základných zahranično-politických a bezpečnostných doktrín Ruskej federácie. Práca sa zameriava na priblíženie posledných siedmich rokov rusko-pobaltských vzťahov tak ako v regionálnom, tak aj globálnom meradle. Spomenutí aktéri medzinárodných vzťahov sa v súčasnom globalizovanom a rýchlo sa meniacom svete musia efektívne prispôbovať aktuálnym trendom v oblasti bezpečnostných stratégií. Na základe identifikovania jednotlivých prvkov, ktoré spôsobujú napätie medzi Ruskou federáciou a pobaltskými štátmi práca sleduje aj vplyv iných aktérov medzinárodných vzťahov, ktoré prispievajú, či zmierňujú komplikovanosť možnej rusko-pobaltskej spolupráce a snaží sa predpovedať možný vývoj týchto vzťahov.

Kľúčové slová: medzinárodná bezpečnosť, Ruská federácia, ruské geopolitické myslenie, zahraničná politika, Pobaltie, bezpečnostná stratégia

ABSTRACT

Lucia Colníková: The Foreign and Security Policy of the Russian Federation in Relation to the Baltic states since 2010 until present, Master Thesis, Matej Bel University, Faculty of Political Sciences and International Relations, Department of Security Studies, Thesis Supervisor: Mgr. Dávid Kollár, PhD., Degree of Qualification: Master (Mgr.), Banská Bystrica, 2017, 78 p.

The Master thesis deals with position of foreign and security policy of the Russian Federation with regard to the relations with three Baltic states. The generalised findings about Russian geopolitical thinking are approached via the analyse of basic foreign-policy and security strategies of the Russian Federation. This thesis focuses on the last seven years of the Russian-Baltic relations both in the regional, as well as in the global context. The presented actors of international relations are in the today's globalized world that vary quickly and they need to effectively adapt to the current security trends. Also, by identifying those factors of relations between the Russian Federation and Baltic republics that cause the suspense among them, the thesis follows the impact of other actors of international relations, that more or less moderate the difficulties of possible Russian-Baltic cooperation. Moreover, the presented thesis describes the possible future scenarios of Russian Federation with three Baltic republics.

Key words: international security, Russian Federation, russian geopolitical thinking, foreign policy, Baltics, security strategy

PREDHOVOR

Predložená diplomová práca skúma vzťahy Ruskej federácie s pobaltskými republikami v kontexte ruských zahraničnopolitických a bezpečnostných doktrín v období od roku 2010 až do súčasnosti. Spomenutá problematika sa netýka len Ruskej federácie alebo Pobaltia, avšak je dôležitá z hľadiska širšieho konceptu svetovej bezpečnosti. Na jednej strane je Ruská federácia, regionálna veľmoc so svojimi mocenskými ambíciami a predpokladmi na naplnenie v doktrínach vytýčených cieľov, na strane druhej, tri malé pobaltské národy, ktoré sú súčasťou Západu, najvýznamnejších západných bezpečnostných a hospodárskych štruktúr. Dôvody, pre ktoré sme si vybrali práve vzťah Ruskej federácie a Pobaltia sú načrtnuté v ďalších častiach práce.

Skúmaná problematika je dostatočne zachytená v zahraničnej literatúre, prevažujú publikácie, analýzy voľne dostupné na internete predovšetkým od začiatku 21. storočia. Slovenská alebo regionálna odborná knižná, či internetová literatúra k tejto problematike celkovo absentuje.

Diplomová práca poskytuje ucelený pohľad na stanovenú problematiku, počnúc od stanovenia súvislostí medzi geopolitikou, ktorá je základným prvkom ruských strategických doktrín, definovania špecifického postavenia Pobaltia ako regiónu v prostredí Ruskej federácie a v neposlednom rade práca poskytuje pohľad na aktuálnu prax Ruskej federácie voči Estónsku, Lotyšsku, či Litve. K vývoju komplikovaných vzťahov nepochybne prispieva nedôvera pobaltských republík voči svojmu východnému susedovi, zapríčinená predovšetkým ruskými vojenskými aktivitami, ktoré sú agresívne a neočakávané, v neposlednom rade Ruská federácia disponuje systémami A2/AD, ktoré strach pobaltských národov len zvyšujú. Krajanská politika a ochrana ruských obyvateľov Ruskej federácie aj za jej hranicami je ďalším aspektom, ktoré prilievajú olej do ohňa, a vinou ktorých zrejme nebudeme môcť v blízkej budúcnosti vidieť Ruskú federáciu a pobaltské národy spolupracovať.

OBSAH

ÚVOD	8
1 Teoretické východiská zahraničnopolitických doktrín Ruskej federácie	11
1.1 Vymedzenie základných pojmov z oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky.....	11
1.2 Geopolitika ako prvok zahraničnopolitických doktrín Ruskej federácie.....	13
1.3 Strategické doktríny Ruskej federácie platné od roku 2010	22
2 Zahraničnopolitické a bezpečnostné vzťahy Ruskej federácie s tromi pobaltskými republikami	32
2.1 Pobaltie ako strategický región z pohľadu Ruskej federácie	32
2.1.1 Západné hranice Ruskej federácie ako aspekt komplikovaných vzťahov s pobaltskými republikami.....	38
2.1.2 Dimenzie odlišných národných identít pobaltských republík a Ruskej federácie ako aspekt vzájomných vzťahov.....	40
2.1.3 Ruské menšiny v pobaltských republikách ako aspekt vzájomných vzťahov.....	42
2.2 Rozdielne vnímanie severského regiónu a pobaltskej oblasti ruskou zahraničnou politikou.....	44
2.3 Prax ruských zahraničnopolitických krokov vo vzťahu k Pobaltiu.....	46
2.3.1 Rusko-litovské vzťahy.....	49
2.3.2 Rusko-lotyšské vzťahy	52
2.3.3. Aktivita ruských bezpečnostných zložiek voči pobaltským republikám a ruské strategické systémy.....	54
2.4 Predpoklady možného budúceho vývoja pobaltsko-ruských vzťahov	60
ZÁVER	63
RESUMÉ	66
ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV	67
ZOZNAM PRÍLOH	76

ÚVOD

Zdá sa, že Ruská federácia sa v posledných rokoch snaží vydobýť si opäť svoju mocenskú pozíciu, čo dokazuje prostredníctvom niekoľkých konfliktov vo svojom blízkom susedstve, tzv. blízkom zahraničí, a to najmä v štátoch, ktoré boli do roku 1991 súčasťou Sovietskeho zväzu, menovite v Gruzínsku, či na Ukrajine. Oba spomenuté štáty predstavujú západnú hranicu Ruskej federácie so Západom. Ak sa pozrieme na mapu Európy, okrem Ukrajiny tvorí západná hranica Ruskej federácie zároveň východnú hranicu Bieloruska, troch pobaltských republík a Fínska. Bielorusko je stálym dlhoročným partnerom Ruskej federácie a ich vzájomné vzťahy sú nadštandardné aj v nadväznosti na existenciu autoritárskeho režimu prezidenta Lukašenka, o ktorom je nemálo známe, že sa nebráni opätovnému spojeniu Bieloruska s Ruskou federáciou. Fínsko bolo oficiálne uznané za neutrálne, navyše, ak hovoríme o fínsko-ruskej hranici, táto nepredstavuje zdroj významných, či strategických miest, prístavov, oblastí a i. Zároveň, Fínsko sa radí ku škandinávskym štátom, voči ktorým má Ruská federácia relatívne dobrý vzťah. Ak sa ale zastavíme pri Estónsku, Lotyšsku, či Litve, objavíme hneď niekoľko aspektov, ktoré do veľkej miery komplikujú vzájomné rusko-pobaltské vzťahy.

Predložená diplomová práca sa zameriava na vzťahy Ruskej federácie s tromi pobaltskými republikami v období od roku 2010 do súčasnosti. Na prelome rokov 2009/2010 boli schválené a vstúpili do platnosti takmer všetky významné zahranično-politické a bezpečnostné doktríny Ruskej federácie, aj doktríny pobaltských štátov, ktoré majú vplyv, a o ktoré sa opiera následná súčasná prax a výkon zahraničnej politiky spomenutých štátov. Od tohto obdobia sme navyše zaznamenali nárast bezpečnostných hrozieb zo strany Ruskej federácie voči Pobaltiu, preto sme si pre prácu stanovili medzník práve rok 2010.

Hlavným cieľom tejto diplomovej práce je potvrdiť hypotézu, že Pobaltie predstavuje pre Ruskú federáciu strategický región, v dôsledku čoho sa politickí lídri Ruskej federácie snažia získať nad touto oblasťou väčší vplyv, ktorý sa prejavuje zvýšenou ruskou vojenskou aktivitou pri hraniciach s Estónskom, Lotyšskom, či Litvou, avšak vypuknutie konfliktu v blízkej dobe v tejto oblasti je málo pravdepodobné.

Aby sme ľahšie dospeli k stanovenému cieľu práce, v dvoch nosných kapitolách sa preto zameriame na štyri parciálne výskumné otázky. V rámci prvej výskumnej otázky bude

práca klásť dôraz na definovanie základných geopolitických myšlienok a hlavných smerov ruskej geopolitiky, respektíve ruských geopolitických koncepcií. V rámci nej budeme porovnávať myšlienky predstaviteľov rôznych geopolitických smerov a rozdielnosti medzi nimi. Fakt, že geopolitika je neodmysliteľnou súčasťou bytia zahraničnopolitických a bezpečnostných doktrín Ruskej federácie nám práca taktiež ilustruje.

Stratégia Národnej bezpečnosti Ruskej federácie, či jej novšie znenie, Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie patria k popredným doktrínam, ktorými sa teritoriálne najväčší štát sveta aktuálne riadi. Obsah zahraničnopolitických doktrín, ktorými sa Ruská federácia riadi komplexne v oblasti bezpečnosti, zahraničnej politiky ako takej, krajanskej politiky a mnohých ďalších oblastiach si v práci budeme analyzovať ako súčasť druhej výskumnej otázky. Ako pri všetkom majú odlišní experti odlišné názory, problematika ruských doktrín nie je výnimkou, preto práca porovná rozdielne postoje viacerých autorov k ich zneniu.

V rámci tretej výskumnej otázky práca vymenúva a analyzuje dôvody, pre ktoré má Pobaltie strategické postavenie v praxi zahraničnopolitických stratégií Ruskej federácie. Medzi najdôležitejšie patrí problematika hraníc a ruskej menšiny, ktorá obýva pobaltské republiky súvisiaca s výraznou krajanskou politikou Ruskej federácie, ktorá má svoje významné miesto aj v jednotlivých doktrínach.

V neposlednom rade štvrtá výskumná otázka skúma príčiny vzniku napätia medzi pobaltskými štátmi a Ruskou federáciou v kontexte zvyšovania aktivity ruských vojenských síl v okolí pobaltského regiónu, pričom sa bude venovať najmä opakovaným narušeniam vzdušného priestoru pobaltských štátov, či rozmiestneniu, z pohľadu Západu, nebezpečných systémov A2/AD.

Vo všeobecnosti teda platí, že pobaltské štáty sú ako súčasť Západu a západných bezpečnostných a hospodárskych štruktúr Ruskou federáciou vnímané v negatívnom zmysle. Na druhej strane, po skúsenostiach s Gruzínskom a Ukrajinou majú pobaltské republiky obavy o svoju bezpečnosť zo svojho východného suseda. Napriek všetkému, Ruská federácia vníma, že v prípade vypuknutia konfliktu na Pobaltí by pobaltským republikám prišla na pomoc Severoatlantická aliancia, avšak je otázne, či sa vzdá myšlienky na znovuoobnovenie vplyvu v tejto oblasti.

V práci bola použitá komparatívna metóda pre získanie objektívneho pohľadu na danú parciálnu, či komplexnú problematiku, okrem nej je použitá analytická metóda s dôrazom na dedukciu, no zároveň sme použili aj deskriptívnu metódu pre zrozumiteľnejší

výpočet jednotlivých aspektov, dôvodov, či príčin potrebných na jednoduchú argumentáciu stanovenej problematiky.

Literatúra, či iné zdroje sú na stanovenú problematiku v našich geografických podmienkach veľmi obmedzené, ba až nedostupné. Aj to má za dôsledok, že práca čerpala primárne zo zahraničných zdrojov, do veľkej miery z publikácií popredných expertov z Pobaltia, západnej Európy, či ruských analytikov. Využitie zahraničnej knižnej literatúry bolo taktiež málo dostupné, prevládajú preto voľne dostupné informácie uverejnené na internete.

1 Teoretické východiská zahraničnopolitických doktrín Ruskej federácie

1.1 Vymedzenie základných pojmov z oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky

Definovanie základných pojmov súvisiacich s témou práce je kľúčové najmä z hľadiska pochopenia problematiky, ktorou sa budeme ďalej zaoberať. V tejto časti práce si vymedzíme základné teoretické pojmy, o ktoré sa bude celá práca opierať.

Medzinárodné vzťahy možno vo všeobecnosti vymedziť ako súbor ekonomických, sociálnych, politických, či ekologických vzťahov, ktoré sú založené medzi štátmi a ostatnými aktérmi svetového politického systému. Svetový politický systém zas možno charakterizovať ako systém usporiadania vzťahov medzi aktérmi, pričom ide predovšetkým o politické, či ekonomické vzťahy. Medzi jednotlivými aktérmi existujú vzťahy, ktoré určujú štruktúru a mocenské usporiadanie svetového systému. Za aktéra medzinárodných vzťahov považujeme toho účastníka svetového politického systému, ktorý sa aktívne podieľa na tvorbe svetovej politiky. Sú to predovšetkým štáty, ale v posledných rokoch sme zaznamenali aj vzrast neštátnych subjektov. My sa ale pohybujeme v rovine svetového politického systému, ktorého základnou črtou je mocenská rovnováha, a teda stabilita systému na základe vytvorenia rovnováhy medzi jednotlivými mocenskými potenciálmi konkrétnych aktérov. Ako sme už spomenuli, najčastejším aktérom svetového politického systému je samotný štát. Vzájomné mocenské usporiadanie, vzťahy medzi štátmi, ako aj rovnováha medzi nimi následne formuje medzinárodný politický systém. Štátom je taká politická inštitúcia, pre ktorú je charakteristické stále obyvateľstvo, geograficky vymedzené teritórium a vláda, ktorá dokáže presadiť suverenitu, tak ako smerom dovnútra štátu, tak aj navonok smerom k ostatným štátom. Podľa článku 1 Konvencie z Montevidea z roku 1933 je jedným z atribútov štátu aj jeho schopnosť nadviazať vzťahy s inými štátmi.¹ Isté je, že prvé tri atribúty musia platiť, aby sme mohli hovoriť o štáte, posledný, štvrtý atribút je dodatočným kritériom. (Krejčí, 2010)

Keďže práca sa ďalej zaoberá zahraničnou politikou konkrétneho štátu, považujem za dôležité definovať aj samotný pojem zahraničnej politiky. Zahraničnú politiku štátu

¹ Montevidejská konvencia, ktorej celý názov v originálnom znení je *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States* je dohoda podpísaná na Medzinárodnej konferencii amerických štátov v uruguajskom hlavnom meste Montevideo, 26. decembra 1933. Do platnosti vstúpila presne o rok neskôr, 26. decembra 1934. Konvencia vo všeobecnosti definuje práva a povinnosti štátnosti. (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 2016)

definujeme ako vykonávanie politiky štátu navonok, čiže smerom k ostatným aktérom medzinárodných vzťahov. Zahraničná politika je vykonávaná výlučne mimo svojho územia. Ide o zoskupenie národných priorít, národných záujmov štátu a zahraničnopolitických orgánov štátu, ktoré sa zameriavajú na vonkajšie prostredie štátu a ich prvoradým cieľom je presadzovať navonok vôľu štátov, rovnako aj snaha o ovplyvňovanie aktivít ostatných aktérov medzinárodných vzťahov. Ďalším cieľom zahraničnej politiky štátu je čo najefektívnejšie realizovať svoje národné záujmy. Tieto ciele ale nedokáže dosiahnuť sama, preto každý štát pri výkone svojej zahraničnej politiky spolupracuje s ďalšími aktérmi, či už sa jedná o aktérov nadnárodných, medzinárodných, prípadne mnohonárodných. Zahraničná politika jednotlivých štátov sa môže, ale nemusí viac alebo menej líšiť, nakoľko závisí aj od prostredia, ktoré daný štát obklopuje, a teda či ide o prostredie kooperatívne, alebo naopak, o prostredie konfliktné. (Krejčí, 2010) Slovanmi profesora Krejčího by sme ju vymedzili nasledovne: *„Zahraničná politika je cieľavedomou ľudskou činnosťou, ktorá je limitovaná zduchovnenými materiálnymi faktormi. Proces formovania zahraničnej politiky a následne aj vytváranie siete medzinárodnopolitických vzťahov podlieha celému radu zákonitostí vnútornej a zahraničnej politiky štátov. Objektívne faktory vymedzujúce postavenie a rolu aktéra vo svetovom politickom systéme vstupujú do zahraničnej politiky prostredníctvom znalostí, záujmov a osobnosti štátnika. Úsilie o bezpečnosť, suverenitu, bohatstvo a prestíž sú objektívnymi cieľmi štátov, konkrétna podoba tohto úsilia vyrastá do značnej miery z domácich zdrojov.“* (Krejčí, 2010, s. 323-324)

Pojem bezpečnosť budeme v práci chápať ako sociálny fenomén. Samotný termín bezpečnosť nemá ucelenú definíciu, avšak keď sa pozrieme na jednotlivé významy tohto slova, možno dedukovať a charakterizovať pojem medzinárodná bezpečnosť ako stav, kedy akýkoľvek aktér medzinárodných vzťahov nepodlieha nebezpečenstvu, alebo ako situáciu bez strachu a pocitu neistoty. Pod pojmom bezpečnosť chápeme aj základný význam tohto slova, a teda stav, kedy sa jednotliviec cíti bezpečne, z čoho vyplýva, že ide o subjektívny pojem. (Novotný, 2011) Rôzni autori uprednostňujú alebo vytvárajú rôzne definície tohto pojmu. Pre porovnanie si uvedieme ešte ďalšie vysvetlenie pojmu bezpečnosť. *„Bezpečnosť je konkrétno-historický, dynamický, relatívny, rôznorodý, mnohoraký, mnohotvárnny a viacúrovňový fenomén.“* (Volner, 2012, s. 21) Bezpečnosť môžeme chápať aj ako *„stav, do ktorého sa ľudia, spoločenstvá ľudí počas svojho vývoja, v dôsledku zmien vo vnútornom systéme a vo vonkajšom okolí, ale i vlastného správania, dostali. Je to stav „absencie“ nebezpečenstiev alebo stav, ktorý si ľudstvo neuvedomuje, necíti ako ohrozenie svojej existencie a vývoja.“* (Volner, 2012, s. 21) Bezpečnosť je vždy konkrétnym javom, je to nie

statický fenomén, čo znamená, že sa neustále vyvíja. Na tento jav vplýva rad vonkajších a vnútorných zmien medzinárodného systému. Aj samotný systém a vzťahy medzi aktérmi sa vyvíjajú, čo zapríčiňuje dynamiku vývoja pojmu bezpečnosť ako takého. Jednotlivé podsystémy bezpečnostného medzinárodného systému sú navzájom prepojené a vzájomne sa ovplyvňujú. „„Zlá“ geopolitika štátov môže spôsobiť nestabilitu v medzinárodných či susedských vzťahoch, ohrozovať energetický systém štátu atď. Bezpečnosť spoločenského systému je závislá od bezpečnosti jej ekonomického systému, bezpečnosť ekonomického systému bude závisieť od energetického bezpečnostného systému, energetická bezpečnosť môže závisieť od vedecko-technického rozvoja a bezpečnosti atď.“ (Volner, 2012, s. 29) Pri tomto pojme sa na chvíľu zastavíme aj pri niektorých súvisiacich javoch, konkrétne pri pojmoch bezpečnostné riziká a hrozby.

Bezpečnostná hrozba je každý jav, ktorý má schopnosť a vôľu narušiť bezpečnosť osôb, ľudstva alebo spoločnosti. V podstate „je to akákoľvek entita schopná narušiť bezpečnosť človeka alebo sociálneho spoločenstva.“ (Volner, 2012, s. 33) Bezpečnostné riziká sú „človekom uvedomené, poznané a vnímané objektívne javy, vzťahy, procesy a veci, ktoré narušajú jeho bezpečnosť, resp. bezpečnosť ľudskej spoločnosti. Ide o uvedomenie si reálnych hrozieb.“ (Volner, 2012, s. 33)

V súčasných podmienkach 21. storočia platí, že bezpečnosť nie je len prvkom z pohľadu vojenstva, ale bezpečnostná hrozba môže mať základ aj v iných oblastiach, napríklad v politike, hospodárstve, a iných.

1.2 Geopolitika ako prvok zahraničnopolitických doktrín Ruskej federácie

V nasledovnej podkapitole sa zameriame na popredný prvok ruskej zahraničnej politiky - geopolitiku. Smerovanie Ruskej federácie možno z dlhodobého hľadiska spájať práve s geopolitikou. Na území federácie najmä v priebehu 19. a minulého storočia vznikali rôznorodé geopolitické myšlienky, ktoré sa navzájom dopĺňali, avšak aj si navzájom kontrovali. V porovnaní s geopolitickými školami „Západu“ práve v oblasti geopolitiky možno sledovať základné a podstatné rozdiely vo vnímaní usporiadania svetového politického systému, vo vzťahoch medzi aktérmi, v nazeraní na mocenský potenciál. V práci ďalej vysvetlíme, prečo je geopolitika pre Rusko stredom vnímania okolitého sveta, ale v konečnom dôsledku aj seba samého.

Pre skompletizovanie informácií si ale najprv vyčleníme čo to geopolitika je. Nikde nenájdeme akýsi ucelený pohľad na tento pojem, nakoľko sa nedá povedať, že by išlo

o vedeckú disciplínu. Podľa profesora Ištoka ide o „*termín, ktorý vyjadruje zvláštny vzťah medzi politickou aktivitou a geografickým prostredím, v ktorého rámci sa táto aktivita uskutočňuje.*“ (Ištok, 2010, s. 30). Pre porovnanie, profesor Krejčí definuje geopolitiku ako „*teóriu, ktorá študuje zákonitosti vplyvu zemského povrchu na politiku štátov a zákonitosti pohybu sily v priestore.*“ (Krejčí, 2010, s. 523) Geopolitika je častokrát považovaná za podkategóriu iných vied, napr. politológie alebo politickej geografie. Pre účely tejto práce ale ostáva najvhodnejšou definícia termínu geopolitika, pod ktorým rozumieme medzidisciplinárne odvetvie štúdia, ktoré za pomoci využitia znalostí z mnohých vedeckých odvetví, predovšetkým ale využívajúc poznatky z politológie, politickej geografie, či geografie, analyzuje aktivitu a činnosti jednotlivých politických subjektov v konkrétnom priestore, ide teda o analyzovanie politickej aktivity a následne aj o tvorbu rôznych doktrín, koncepcií a pod. (Ištok, 2010)

Ak sa pohybujeme v rovine geopolitiky, tak jednotlivé entity, ktoré pôsobia a vyvíjajú politickú aktivitu na konkrétnom geograficky vymedzenom prostredí, budú geopolitickými aktérmi. Každý geopolitický aktér chráni svoje geopolitické a geostrategické postavenie. Ak dochádza k zmene pomeru síl medzi geopolitickými aktérmi, hovoríme aj o zmene geopolitickej štruktúry alebo geopolitického usporiadania. Zo stretu geopolitických aktérov vznikajú konflikty, pričom miesta, na ktorých dochádza k týmto konfliktom, nazývame geopolitickými ohniskami. (Pauhofová, 2012)

Popredným cieľom všetkých geopolitických aktérov je zisk energie a ďalších zdrojov potrebných pre samotné prežitie aktéra a jeho ďalší vývoj. Od týchto čiastkových cieľov geopolitických aktérov sa následne odvíjajú geopolitické záujmy daného aktéra, jeho ďalšie kroky, ciele a opatrenia v oblasti geopolitiky, predovšetkým, v snahe nájsť a podmaniť si priestor, teritórium, na ktorom sa nachádza dostatočné množstvo zdrojov na zabezpečenie prežitia daného štátu. Každý štát sa snaží byť čo najviac energeticky samostatný. Iba jeden štát na svete disponuje surovinovou autarkiou, a tým je v súčasných podmienkach práve Ruská federácia. Vzhľadom na fakt, že energetické zdroje sú na našej planéte rozložené veľmi nerovnomerne, každý geopolitický aktér sa na základe snahy ich získania musí tejto situácii prispôbiť. Nastáva tak pohyb geopolitických aktérov, ktorý avšak predpokladá aj využitie vlastnej energie daného geopolitického aktéra. Z uvedeného vyplýva, že títo aktéri majú za cieľ získať energiu a surovinové zdroje nielen pre svoju existenciu, ale aj pre svoj vlastný geopolitický pohyb, a využitie svojej sily a moci v oblasti geopolitiky aj v iných priestoroch, kde dochádza ku geopolitickým zmenám. (Volner, 2006)

Ako sme už naznačili, súčasťou koncepcie zahraničnej a bezpečnostnej politiky Ruskej federácie je neodmysliteľne geopolitika. V rámci otázky geopolitického postavenia Ruska sa nám otvára otázka kam Rusko patrí – približuje sa viac k západu a Európe alebo k východu a k Ázii či dokonca predstavuje akýsi stred a samostatnú entitu stojacu medzi Západom a Východom? Práve toto vymedzenie, či je Rusko súčasťou Západu alebo Východu je podstatné pre vnímanie vzťahu Ruska k Európe a Európy k Rusku. (Hanuš, 2015) Ďalším znakom geopolitiky sú hranice štátu. Pri Rusku sa stretávame s problémom, kde sa jeho západná hranica nachádza. V minulosti Rusko výrazne zasahovalo do diania v Európe a jeho prirodzené hranice boli ďaleko na západe. Samozrejme, ako vieme, najväčšmi na západ sa Rusko rozprestieralo v čase existencie Sovietskeho zväzu. Pri problematike hraníc sa vynárajú diskusie týkajúce sa nielen geografických hraníc, ale predovšetkým ide o myšlienkové a kultúrne civilizačné hranice v Európe. (Hanuš, 2015)

Úloha a vnímanie geopolitiky je v prípade Ruskej federácie významnejšie a teda aj viac ovplyvňuje tvorbu zahraničnej politiky v porovnaní s inými štátmi. Ak sa chceme dopracovať k možnému vysvetleniu prečo je to tak, je nutné aspoň čiastočne nazrieť do vývoja histórie štátu.

Rusko, tak ako ho dnes poznáme, v minulosti prešlo tromi základnými transformačnými líniami, o ktoré sa budeme opierať. Prvé obdobie siaha do stredoveku, kedy bolo Rusko v podobe Moskovského veľkokniežatstva, až následne došlo k transformácii na rozsiahlu ríšu. Keď začala ruská ríša upadať, nastúpilo obdobie budovania veľmoci, tento stav vznikol po zvrhnutí posledného ruského cára a nástupe komunistov k moci. Za tretiu líniu možno považovať rozpad Sovietskeho zväzu a vznik nového, súčasného štátu, ktorý nie jednoducho hľadal svoju identitu. Počas svojej existencie striedavo vzrastala či bola skresávaná teritoriálna veľkosť Ruska. Pripojenie nových území, ktoré boli obývané dovtedy cudzím obyvateľstvom malo za následok, že okrem územného vzrastu sa štát musel vysporiadať aj s nárastom počtu neruského obyvateľstva. Keď sa pozrieme na mapu Ruska a jeho susediacich štátov vidíme, že Rusko obklopujú až tri rôznorodé kultúry – na západe je to kultúra európska, ďalej na východ moslimská a ázijská. Nárastom množstva obyvateľstva z neruských území dochádza k premiešavaniu týchto kultúr. Aj z tohto dôvodu sa podľa profesora Novotného z Ruska doteraz nestal národný štát ako ho poznáme v európskom ponímaní. Národ sa nedokáže úplne zmeniť, nakoľko má vo svojom národnom povedomí zakorenené určité idey a pojmy. V dôsledku uvedeného je v kontexte Ruskej federácie zložitá hovoriť o jednotnom národnom štáte, čo môže spôsobiť horšiu východiskovú geopolitickú situáciu. Navyše, ruský národ obýva až šestinú zemského

povrchu. Ďalší aspekt, ktorým sa Rusko odlišuje od zvyšných troch okolitých kultúr je náboženstvo. Ruské pravoslávie do výraznej miery ovplyvňuje život bežných obyvateľov, ako aj politiku. „*Štátna moc chráni a zároveň ovláda cirkev, cirkev zasa ospravedlňuje a zároveň chráni štátnu moc.*“ (Novotný, 2011, s. 132) „*Po páde komunizmu bol v Kremli znovu v celej svojej byzantskej nádhere obnovený veľkolepý spôsob bohoslužby z cárského obdobia.*“ (Novotný, 2011, s. 133) Z teritoriálneho hľadiska možno konštatovať, že Ruská federácia predstavuje veľkú časť Eurázie, geopolitikmi vnímanej ako centrálny svetadiel sveta. Aj v súčasnosti sa Ruská federácia rozprestiera na najväčšej časti pevniny Eurázie, a teda sa nachádza na akomsi pomyselnom rázcestí medzi Európou a Áziou. (Novotný, 2011) V štáte tak existoval priestor pre vznik až troch rôznorodých geopolitických prúdov, ktoré budú v ďalšej časti práce popísané. Prvú skupinu tvoria koncepcie, ktoré uprednostňujú spojenectvo Ruska s Východom, druhá skupina vníma Rusko ako súčasť Západu a posledná, tretia skupina vidí Rusko ako samostatného nezávislého aktéra, ktorý je akýmsi „ostrovm“ medzi východom a západom a nepatrí teda ani do jednej z uvedených častí kontinentu.

Ruská geopolitická koncepcia spočíva na myšlienke Ruska ako eurázijskej dominanty. Hlavnými úlohami Ruskej federácie je premena organizácie sveta na multipolárny, boj proti materialistickému Západu a súťaženie so Severoatlantickou alianciou. Multipolarita by znovu vyzdvihla Rusko ako veľmoc, pričom by opätovne získalo dominantné postavenie. „*V unipolárnom svete nie je miesto pre Rusko, kým v multipolárnom svete nemusí byť miesto pre USA.*“ (Usov, 2008) Unipolarita ja chápaná podľa viacerých prívržencov neoeuraziatizmu ako dominancia atlanticizmu. Do ruskej záujmovej sféry dominancie patria všetky štáty Sovietskeho zväzu. Rusko sa snaží akokoľvek zabrániť vstupu týchto krajín do transatlantických štruktúr, nakoľko ich pokladá za namierené proti nemu. Vo všetkých štátoch bývalého Sovietskeho zväzu má Rusko umiestnené vojenské kapacity a je logické, že chce zabrániť, aby sa dostali do rúk niekoho, koho považuje za svojho nepriateľa. Rusko sa taktiež snaží dominovať prostredníctvom vzniku aliancií a partnerstiev, či už vojenských alebo politických, napr. Spoločenstvo nezávislých štátov, a pod. Pod pojmom sféra vplyvu možno rozumieť štáty na Blízkom Východe, prípadne v juhovýchodnej Ázii. Sú to štáty, ktoré sa nachádzajú pri ruských hraniciach, s ktorými Rusko hraničí avšak tieto krajiny nie sú členmi vyššie spomínaných zoskupení. (Usov, 2008)²

² Zdroj: Colníková, 2015

Základné geopolitické prúdy ovplyvňujúce zahraničnú a bezpečnostnú politiku Ruskej federácie

Panslovanstvo

Možno konštatovať a zovšeobecniť, že panslovanstvo predstavuje myšlienky, ktoré hlásajú nevyhnutnosť spojenectva medzi slovanskými národmi, prostredníctvom ktorého možno riešiť medzinárodné konflikty a krízy. V rámci tohto spojenectva by na čele spojenectva bolo Rusko ako hlavná slovanská veľmoc. Panslavisti vychádzajú z premís, že Rusko samotné by s najväčšou pravdepodobnosťou nebolo schopné bojovať proti zjednoteným európskym národom, ale takéto slovanské spojenectvo by nepriateľom konkurovať vedelo. (Novotný, 2011)

Veľká časť koncepcií súvisiacich s imperializmom v Rusku je stotožňovaná s panslovanstvom. Tento geopolitický prúd ale nemá pôvod priamo v Rusku. Panslovanstvo rovnako nikdy neodzrkadľovalo oficiálne stanovisko a myšlienky ruského cára. Za základ ruskej geopolitiky je považovaná práca „*Rusko a Európa*“ od N.J. Danilevského³, nakoľko to bol do 60. rokov 19. storočia, kedy bola práca publikovaná, najviac výrazný prejav panslovanských myšlienok. Podľa myšlienok Danilevského existovala akási hranica a nepriateľstvo medzi Slovanmi a Nemcami, navyše, Nemcov videl ako utlačovateľov Slovanov. Danilevskij odmietal sociálny darwinizmus, teóriu, ktorá vysvetľuje rozvoj jednotlivých spoločností a štátov na základe anomálií geografického prostredia, ktorými sú obklopené. Jeho nepriateľstvo voči západu ako takému mal ale len politický a náboženský kontext, nešlo o žiadnu formu šovinizmu, či rasizmu. Podľa Danilevského nastával vývoj národov jednosmerne, ale išlo o vývoj paralelný v niekoľkých smeroch. Podobne ako všetko v prírodnej ríši, aj podľa neho sa každý národ postupne vyvíja, stáva zložitejším, dosahuje maximum svojho rozvoja a nakoniec mrie. Danilevskij charakterizoval desať typov historických národov, ide o nasledovné: „1. egyptský, 2. čínsky, 3. asýrsko-vavilovsko-fénický, 4. indický, 5. iránsky, 6. židovský, 7. grécky, 8. rímsky, 9. novosemitský, čiže arabský, 10. nemecko-románsky.“ (Krejčí, 2010, s. 537) Len tieto národy boli súčasťami dejín ľudstva, ostatné národy predstavujú negatívne kultúrohistorické typy. V prácach

³ Nikolaj Jakovlevič Danilevskij (žil v rokoch 1822 - 1885) bol popredným predstaviteľom panslavistických myšlienok v Rusku, popri tom pôsobil aj ako sociológ a publicista. Jeho najznámejšia práca plná panslavistických myšlienok bola vydaná v roku 1871 pod názvom „*Rossija i Jevropa*“. (Ištók, 2010)

Danilevského nastáva konflikt medzi Germánmi a Slovanmi, predkovia Germánov boli Rimania, predkovia Slovanov členovia Byzancie, rovnako je diametrálny rozdiel medzi rímsko-katolíckou vierou a pravoslávnu vierou. Na týchto dvoch protikladoch stála veľká časť jeho prác. Germánstvo chápe ako protiklad k slovanstvu, z čoho pramení myšlienka potreby vytvorenia akéhosi Vseslovanského zväzu, pričom v takomto zoskupení by bol ruský štát hegemonom. Vseslovanský zväz sa mal skladať z nasledovných ôsmich štátov: „*Ruská ríša, Kráľovstvo česko-moravsko-slovenské, Kráľovstvo srbsko-chorvátsko-slovinské, Bulharské kráľovstvo, Rumunské kráľovstvo, Helénske kráľovstvo, Maďarské kráľovstvo, Carihradský okruh.*“ (Krejčí, 2010, s. 537) Takáto federácia by disponovala približne až do 140 miliónmi obyvateľov, akýmsi centrom všetkého diania by bol Carihrad. Pri zjednotení sa na základe spoločnom náboženskom, etnickom a geografickom základe neočakával žiadny väčší problém zo strany jednotlivých štátov. „*Rola panslovanstva je v podaní N.J. Danilevského daná logikou mocenskej rovnováhy vo svete. Písal, že už vo svojej vlastnej existencii Rusko naruša európsky systém rovnováhy, je príliš veľké a mocné, aby bolo len jednou z veľkých európskych mocností.*“ (Krejčí, 2010, s. 537-538) Akýkoľvek konflikt, ktorý sa zastaví v strede Európy má za následok, že Európa sa stavia proti východu. Preto je z pohľadu Ruska, rovnako ako z pohľadu Spojených štátov amerických pre túto mocnosť výhodnejší konflikt medzi inými štátmi. V prípade, že by Rusko ostalo v takejto veľkosti a za predpokladu, že by sa Európa proti nemu spojila, Rusko by nedokázalo vyhrať. Avšak, pokiaľ by vznikla federácia viacerých štátov na čele s ruským štátom, dokázal by sa tento politický útvar ubrániť proti Európe. Spomenutá federácia by ale nefungovala na základe jednoznačnej dominancie Ruska, ale bola by postavená na základe rozdelenia moci medzi aktívnych účastníkov svetovej politiky. V takomto rozdelení by sa k Európe pridala Afrika a Spojené štáty americké by ovládali celú Ameriku, zatiaľčo Rusku by okrem zväzu patrila celá západná, stredná aj východná Ázia s výnimkou Arábie a indického polostrova. (Krejčí, 2010)

Eurázijská geopolitická škola

Vo všeobecnosti môžeme pohľad a základnú premisu predstaviteľov eurázijskej teórie charakterizovať ako odmietnutie myšlienky, že by Rusko patrilo buď k Európe, alebo k Ázii. Rusko podľa tejto koncepcie je akousi samostatnou entitou, ktorá nepatrí ani k Západu, ani k Východu. Rusko samo o sebe tvorí unikátny svet, pomyselný samostatný kontinent, ktorý je viacerými predstaviteľmi eurázianstva nazývaný Euráziou. V protiklade

s panslavistami, podľa predstaviteľov eurázianstva neexistuje vzťah medzi Ruskom a západnými slovanskými národmi. Ak sa majú rozhodnúť, Rusko pre nich patrí viac k Východu ako k Západu, najmä z dôvodu kultúrnej, geografickej a historickej spojitosti Ruska so susednými štátmi. Predstavitelia eurázianstva častokrát používajú pojmy Rusko a Eurázia ako synonymá. Pre týchto teoretikov pojem Eurázia znamená útvar, v rámci ktorého evidujeme veľmi podobné, až rovnaké geografické, historické, či kultúrne vlastnosti. V takomto vymedzenom priestore nemôže ale fungovať žiaden neeurópsky národ. Jednou z najpodstatnejších príčin, pre ktoré má Rusko ďaleko od Západu je rozdiel medzi ortodoxným Ruskom a katolíckou Európou. Ako sme už spomenuli, ruské vlastnosti sú diametrálne odlišné, predovšetkým, pokiaľ ide o oblasť kultúrne, etickú, či duchovnú. Rusko je v tomto smere predstaviteľmi eurázianstva považované za entitu, ktorá je pred Európou. Jeden zo zástancov teórie eurázianstva, Trubeckoj⁴, sa domnieva, že ruský pôvod pramení v Mongolsku, nie niekde inde. V jeho práci *„Európa a ľudstvo“* sa dozvedáme, že vymedzil niekoľko tzv. historicko-kultúrnych typov, kde začlenil rozčlenil všetky národy. Medzi jednotlivými historicko-kultúrnymi typmi nedochádza k žiadnej väzbe. Práve vďaka vymedzeniu historicko-kultúrnych typov dokázali formulovať závery, v ktorých hovoria o tom, že *„geografické, etnografické a politické väzby medzi Ruskom a Áziou znemožňujú náležitosť Ruska k Európe.“* (Volner, 2010, s. 78) Vznik jednotnej, univerzálnej svetovej civilizácie nie je možný, keďže medzi jednotlivými historicko-kultúrnymi typmi existujú hlboké rozdiely a pojem kultúra chápu len v množnom čísle. Euráziani kritizujú Danilevského a s ním spolupracujúcich ďalších teoretikov, ktorí sa podľa nich prispôbujú Západu, snažia sa podobať na mocnosti na Západe aj napriek nezdolateľným rozdielom medzi ruskými a európskymi vlastnosťami. Slovom Trubeckoja je Západ nepriateľskou entitou vo vzťahu k Ruskému štátu. Tento problém spomína a opisuje aj vo svojom ďalšom diele, ktoré sa nazýva Ruský problém. Iným popredným eurázianom bol Savickij⁵, ktorý bol zrejme prvým, kto v Ruskom štáte uplatnil termín geopolitika. Rusko je podľa neho stredom medzi Európou a Áziou. *„Ak stredovosť Nemecka – Mittellage, sa ohraničuje európskym kontextom, a sama Európa je len západná časť Eurázie, potom Rusko zaujíma centrálnu pozíciu v rámci celého eurázijského kontinentu. Stredovosť Ruska, podľa Savického, je základom jeho identity. Rusko nie je časť Európy, ale ani predĺžením Ázie. Je samostatným*

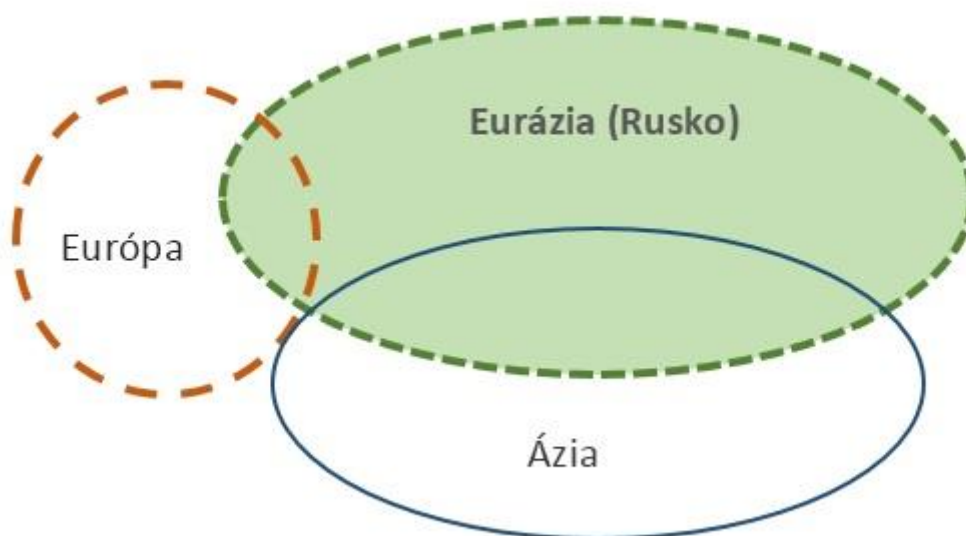
⁴ Nikolaj Sergejevič Trubeckoj (žil v rokoch 1890 – 1938) je ruský filozof a jazykovedec, ktorý je považovaný za spoluzakladateľa eurázijstva a spolupracovníka Savického. (Ištók, 2010)

⁵ Pjotr Nikolajevič Savickij (žil v rokoch 1859 – 1968) je popredným zakladateľom eurázijstva v Ruskom štáte. (Ištók, 2010)

svetom, samostatnou a osobitnou duchovno-historickou geopolitickou realitou, ktorú Savickij označil „Euráziou.“ *Geopolitická podstata Ruska-Eurázie spočíva v syntéze dvoch priestorov: európskeho lesa a ázijskej stepi.*“ (Volner, 2010, s 80) Keďže Ruský štát je považovaný za centrum alebo „stredový svet,“ prepája obe svoje periférie – na jednej strane je to Európa, no na strane druhej, Ázia. Rusko nie je podľa Savického typickým národným štátom, skôr ho ale považuje za špecifický civilizačný typ, ktorý je zložený z viacerých zložiek. V teóriách eurázianov nachádzame aj odporúčania, aby bolo Rusko chápané ako medzikontinent medzi Európou a Áziou. Jednotlivé národy v Eurázii majú medzi sebou nadviazané politické, ekonomické, kultúrne či iné vzťahy, ktoré spoločne vytvárajú jeden celok. Preto, v prípade, že by sa ktorýkoľvek z týchto eurázijských národov chcel odčleniť od zvyšku, je to možné jedine neprirodzenou cestou, čiže za použitia násilia, čo by sa nezaobišlo bez ľudského utrpenia. Ak si pomyselne rozdelíme Ruský štát na jeho západnú časť a východnú, pričom hranicou by bolo pohorie Ural, vidíme, že podľa eurázianov sú obe tieto časti od seba neoddeliteľné, disponujú rovnakými vlastnosťami kultúrnymi, lingvistickými, politickými, hospodárskymi atď. (Volner, 2010)

Ďalším zložitým bodom, ktorý sa týka problematiky ruskej geopolitiky sú hranice. Profesor Volner vo svojich zisteniach viackrát informuje, že už spomenutá hranica pozdĺž Uralu je hranicou nie prirodzenou. Euráziani považujú za viac prirodzenú hranicu takú, ak by sme si pomyselne spojili body medzi morom Baltským a Čiernym. Avšak, ako to už v rôznych teóriách býva, ani euráziani neboli v stanovení západných hraníc Ruska jednotní. Ďalším kľúčovým bodom je autarkia. Sebestačnosť Ruského štátu vnímali v súvislosti s myšlienkou kontinentality. Ako najviac praktickú považujú druh ekonomickej sebestačnosti Ruska, pretože práve autarkia v oblasti prírodného bohatstva spojeného s obrovskou rozlohou Ruska by mu mohla priniesť unikátnosť. Keďže Eurázia chápaná ako Rusko predstavuje komplex národov, ktoré majú množstvo spoločných prvkov a vlastností, euráziani preto vnímajú tieto fakty ako jedinečnú možnosť na vytvorenie jedného národného štátu. (Volner, 2010)

Eurázijské chápanie kontinentu a Ruska znázorňuje nasledovný obrázok.

Obr. 1 – Eurázijské chápanie Ruska (Gašparík, 2015)

Neoeurázijstvo a nové ruské eurázijstvo

Popredným teoretikom v oblasti neoeurázianskej geopolitiky je Gumilev. Z jeho myšlienok môžeme zovšeobecniť, že tento smer považuje Euráziu rovnako ako euráziani za jednotný komplex a stred všetkého rozvoja na kontinente.

Neoeurázianstvo ako smer rozvíja myšlienku Ruského štátu ako „os geopolitického „veľkého priestoru“, ktorého etnické poslanie sa stotožňuje s „imperoostroitel'stvom.“ Na sociálno-politickej úrovni tento prúd smeruje k eurázianskemu socializmu. Sovietsku etapu ruských dejín vnímajú ako zmodernizovanú formu tradičného ruského nacionálneho snaženia k planetárnej expanzii a k „eurázijskému antiatlantickému univerzalizmu.““ (Volner, 2010, s. 87)

Západníctvo/atlanti(ci)zmus

Aby sme mali zastúpený aj ďalší smer ruskej geopolitiky, priblížime si aj jedného z popredných ruských analytikov orientovaných na Západ, ktorým je Dmitrij Trenin, v súčasnosti pôsobiaci ako riaditeľ moskovskej pobočky organizácie Carnegie Endowment for International Peace. Trenin je autorom množstva publikácií a článkov o geopolitike

a zahraničnej politike Ruskej federácie. Azda jeho najznámejšou knihou, ktorá zahŕňa rozsiahle geopolitické myšlienky, je titul „Koniec Eurázie“ z roku 2001. Na rozhraní tisícročí stálo Rusko na rázcestí a bolo potrebné určiť, ktorým smerom sa vybrať – pridať sa k Západu – k Východu – či ostať v strede? Geopolitický smer, ktorý Trenin reprezentuje niektorí autori nazývajú západníctvo, iní ho označujú za atlantizmus. Čo je ale podstatné je, že Trenin sa usiluje pozdvihnúť Rusko, aby sa v tejto voľbe pridalo k Západu. K dosiahnutiu tohto kroku by ale bolo nevyhnutné, aby Rusko upustilo od mocenských ambícií v štátoch bývalého Sovietskeho zväzu, kde podľa Trenina už aj tak stratilo svoj vplyv na úkor Spojených štátov amerických. Za hlavný prostriedok udržania vplyvu by mala federácia považovať jazyk ako súčasť soft power. (Trenin, 2001) Na základe prác profesora Novotného možno navyše doplniť, že západníci presadzovali myšlienky všeludskej civilizácie. Západná Európa podľa nich neustále napreduje vo všetkých oblastiach života spoločnosti a Rusko sa nepretržite snaží znížiť jej náskok. (Novotný, 2011)

Profesor Novotný uvádza jeden ďalší typ geopolitických myšlienok, ktorých predstavitelia kládli dôraz na štátne záujmy. Išlo o skupinu mysliteľov, ktorí si hovorili deržavníci. *„V devätnástom a na začiatku 20. storočia sa v Rusku vytvorilo široké spektrum názorov na problematiku ďalšieho vývoja ruského štátu. Ani jeden z nich sa nestal dominantným a je možné konštatovať, že táto diskusia v tomto rámci pokračuje aj v súčasnosti.“* (Novotný, 2011, s. 345)

1.3 Strategické doktríny Ruskej federácie platné od roku 2010

Okolo roku 2010 boli v Rusku iniciované a schválené takmer všetky doktríny z oblasti zahraničnopolitických a bezpečnostných vzťahov, ktoré v geografickom priestore federácie platia aj v súčasnosti. Práve preto sa budeme zameriavať na prijatie doktrín po tomto rok a následne v druhej kapitole práce aj vzťahmi s inými aktérmi medzinárodných vzťahov od medzníka, ktorý pre prácu predstavuje rok 2010.

Strategická kultúra Ruskej federácie

Geopolitické postavenie Ruskej federácie má unikátny význam. Takmer všetky časti Ruskej federácie, ktoré možno jednotne označiť ako prihraničné majú za sebou prechod rôznymi transformačnými obdobiami, či už počas existencie Sovietskeho zväzu alebo po

jeho rozpade a nástupe Vladimira Putina do prezidentského úradu. Viaceré štáty bývalého Sovietskeho zväzu sa úspešne začlenili, prípadne sa ešte uchádzajú o členstvo v západných štruktúrach, predovšetkým v EÚ, NATO, či iných. Na rozdiel od iných štátov, Ruská federácia čelí do veľkej miery nestabilným a konfliktným susedným štátom, pričom tento aspekt je rovnako zahrnutý aj v samotnej Stratégii národnej bezpečnosti Ruskej federácie do roku 2020, ktorú si v nasledovných častiach detailne rozoberieme. Spomenutý dokument je výrazne prepojený s ďalším dokumentom ruskej zahraničnej politiky, konkrétne ide o Koncepciu zahraničnej politiky Ruskej federácie. Pokiaľ ide o oblasť plánovania v oblasti vojenskej bezpečnosti, federácia sa riadi Vojenskou doktrínou Ruskej federácie z 5. februára 2010, avšak nedávno aktualizovanej. Všetky spomenuté dokumenty sa pochopiteľne viackrát zmieňujú o pojmoch ako národná bezpečnosť, národný záujem, či strategické národné priority. V kontexte spomenutého si vymedzíme ako budeme uvedené pojmy chápať my:

- národný záujem – *„súhrn vnútorných a vonkajších potrieb štátu, zabezpečujúcich jeho chod a rozvoj, zabezpečenie dôstojného života občanov a ich potrieb tak, aby to nebolo v rozpore s obranou štátu“* (Lasicová, Ušiak, 2012, s. 144)
- národná bezpečnosť – *„ochrana osôb, spoločnosti a štátu pred vnútornými a vonkajšími hrozbami, teritoriálna celistvosť, suverenita, rozvoj štátu, jeho obrany a bezpečnosti“* (Lasicová, Ušiak, 2012, s. 144)
- strategické národné priority – *„dôležité legislatívne ustanovenia, ktoré prostredníctvom ústavy, zákonov a nariadení zaisťujú slobodu občanov, ich sociálno-ekonomický rozvoj a ochranu suverenity štátu“* (Lasicová, Ušiak, 2012, s. 144)

Stratégia národnej bezpečnosti Ruskej federácie do roku 2020

Stratégia národnej bezpečnosti Ruskej federácie 2020 (ďalej v texte už len ako SNB RF 2020) po 12. máji 2009, kedy bola schválená, nahradila predchádzajúcu *Koncepciu národnej bezpečnosti* z roku 2000. Tento dokument bol pripravený podľa pokynov vtedajšieho ruského prezidenta Dmitrija Medvedeva a následne po podpise prezidentského dekrétu vstúpil do platnosti. Od prijatia dovtedy poslednej *Koncepcie* aj takýmto spôsobom Rusko dokazuje, že sa prispôbuje novému prostrediu a novým hrozbám a adaptuje sa meniacemu sa bezpečnostnému prostrediu. Tento dokument nie je strategický len z pohľadu bezpečnosti, ale jeho obsah do veľkej miery ovplyvnil aj prípravu a obsah ďalších

súvisiacich doktrín, menovite napríklad *Vojenskú doktrínu Ruskej federácie*, či *Koncepciu štátnej národnej politiky 2020*. (Nečej, 2009)

SNB RF 2020 bola strategickým dokumentom, ktorý obsahoval spracovanú analýzu všetkých oblastí vnútornej a vonkajšej bezpečnosti štátu a rovnako aj ich prepojenia na ďalšie aspekty ako je spoločnosť a politika celkovo. Rusko je v dokumente označené za štát s dostatočným potenciálom a schopnosťami zvládať tendencie a zmeny v medzinárodnom systéme, kde sú štáty na sebe závislé. (National Security Strategy..., 2009) „*Je stále jedným zo svetových lídrov nielen v ekonomickom rozvoji, ale aj v efektívnosti medzinárodnej del'by práce, zvyšovaní globálnej konkurencieschopnosti, v zvyšovaní obranného potenciálu i úrovne štátnej i medzinárodnej bezpečnosti. To je aj hlavným národným záujmom Ruskej federácie do budúcnosti. Ruská federácia predpokladá, že pozornosť medzinárodnej politiky sa bude v budúcnosti čoraz viac zameriavať na vlastníctvo, dostupnosť a ovládanie zdrojov energetických surovín. V tejto súvislosti považuje za potrebné stále posilňovať jestvujúci systém ochrany zdrojov, transportov a komponentov, ako i nevyhnutnosť investovať do výskumu technológií potrebných na ich ochranu. Týka sa to najmä technológií, ktoré by mohli byť protiváhou narastania počtu štátov, kde sa nekontrolovateľne rozvíja jadrový arzenál.*“ (Lasicová, Ušiak, 2012 s. 147) Cieľom Ruskej federácie je podľa dokumentu aj vyhýbanie sa ozbrojeným konfliktom. V rámci svojich kapacít preto buduje spoluprácu založenú na multilaterálnej diplomacii a formátoch ako BRICS, G20 a neformálnych základoch a pod. Pokiaľ ide o to, akým spôsobom by si mala Ruská federácia aj naďalej udržať svoje postavenie v rámci globálneho bezpečnostného systému, podľa stratégie je potrebné zo strany všetkých aktérov medzinárodného systému, a teda aj zo strany Ruskej federácie, dodržiavanie princípov stanovených v medzinárodnom práve, čo v konečnom efekte bude mať dôsledok na to, aby boli niektoré z jej aktivít použité na nestrannom medzinárodnom poli proti nej. Aj stanovenie základných princípov národnej bezpečnosti Ruskej federácie vychádza z čiastkových vnútorných a vonkajších záujmov Ruskej federácie. Čo sa týka národnej obrany, jej ciele a princípy sú postavené na snahe predchádzať akýmkoľvek vojnám a konfliktom, ktoré by mohli už len v najmenšom ohroziť stabilitu alebo bezpečnosť štátu. Strategické plánovanie v oblasti obrany má dva základné pramene, ktoré je potrebné brať do úvahy. V prvom rade ide o potenciál štátu v oblasti ekonomiky a v druhom rade je to rozvoj infraštruktúry v oblasti vojenstva, ako aj systém organizácie vojenskej správy štátu. V tomto kontexte je rovnako dôležité stanoviť si ciele vo vojensko-technickej oblasti. Tento cieľ je dlhodobý pod patronátom Ozbrojených síl Ruskej federácie, a ďalších príslušných bezpečnostných útvarov. Najväčšou výzvou v oblasti národnej obrany

je, že práve táto časť sa musí vedieť efektívne a pohotovo prispôsobovať novým a potenciálnym vojenským hrozbám. „*Hlavnou úlohou národnej obrany Ruskej federácie preto zostáva v strednodobej perspektíve prechod ku kvalitatívne novému typu Ozbrojených síl Ruskej federácie s tým, že stavy a potenciál strategických jadrových síl sa nebudú znižovať, len sa budú meniť počty síl v bojovej pohotovosti, v operatívnej a bojovej príprave, ako i organizácia vzájomnej prepojenosti jednotlivých zložiek ozbrojených síl. Tieto zmeny budú vyžadovať aj zmeny v organizácii, infraštruktúre, alokácii zdrojov a rezerv, ale aj v organizácii vojenskej služby, jej prestíže a odmeňovania.*“ (Lasicová, Ušiak, 2012 s. 149)

Podľa dokumentu Ruská federácia za najväčšie hrozby považuje činnosť cudzích tajných služieb z iných štátov, ktorá je nasmerovaná proti bezpečnosti Ruskej federácie, pôsobenie a aktivity teroristických organizácií, radikálnych jednotlivcov alebo skupín, ktoré ohrozujú štátnu celistvosť Ruskej federácie, jej ústavné zriadenie, aktivity skupín, ktoré ohrozujú vojenské objekty za účelom teroristických činov, aktivity skupín za účelom akéhokoľvek druhu zastrasovania obyvateľstva, aktivity jednotlivcov alebo skupín s cieľom destabilizácie situácie vo vnútri štátu, alebo iné takéto aktivity ohrozujúce osobnú slobodu, základné práva občanov, menšín, národností a pod. alebo v prípade destabilizovania ekonomiky Ruskej federácie. „*Z hľadiska dlhodobej perspektívy v tejto časti bezpečnostnej agendy Ruská federácia stavia hlavne na ustavičnom posilňovaní účinnosti a efektívnosti právnych a legislatívnych orgánov, inštitútov a služieb, ale aj na vybudovaní jednotnej celoštátnej siete/systému profylaxie kriminality. Zahŕňa to analýzy, prieskumy, monitoring doteraz platných právnych noriem, efektívnosť praktických opatrení a návrh nových, ktoré by zabránili ohrozovaniu bezpečnosti všeobecne a štátnej bezpečnosti obzvlášť.*“ (Lasicová, Ušiak, 2012 s. 150)

Pokiaľ chce Ruská federácia efektívne dosiahnuť vytýčené ciele v oblasti bezpečnostnej politiky štátu, mala by sa zamerať predovšetkým na tie, ktoré definujú najaktuálnejšie hrozby a výzvy, rovnako by na ne mala vedieť veľmi efektívne reagovať a prispôsobovať sa im. Realizácia tohto dokumentu je považovaná za doposiaľ najdôležitejší dokument a súhrn cieľov štátu v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky Ruskej federácie. Ak by sme si mali zosumarizovať aké rôzne pohľady a vnímania na Stratégiu národnej bezpečnosti existujú, išlo by o nasledovné:

- „*súhrn úsilia a zdrojov orgánov štátnej moci, inštitútov občianskej spoločnosti smerom k utvoreniu politických, ekonomických, organizačných, sociálnych a iných podmienok na uplatňovanie úloh stanovených stratégiou*
- *system kontrolných opatrení na plnenie úloh všetkých zodpovedných orgánov*

- *system dokumentov strategického plánovania na všetkých úrovniach*
- *system analýz všetkých bezpečnostných štruktúr vnútornej i vonkajšej bezpečnosti s definovaním všetkých typov hrozieb a rizík*
- *system definovania zodpovednosti všetkých orgánov a ich zložiek, ak sa podieľajú na príprave, realizácii, kontrole a vyhodnocovaní strategických materiálov*
- *kontrolný system teda vykonávaná kontrola realizácie úloh definovaných v stratégii, výsledky predkladá sekretariát Bezpečnostnej rady Ruskej federácie prezidentovi Ruska.*“ (Lasicová, Ušiak, 2012, s. 152)

Na základe Národnej bezpečnostnej stratégie Ruskej federácie sú to práve sociálne, politické a ekonomické zmeny, ktoré vytvárajú bezpečné podmienky pre dodržiavanie ústavou daných práv a slobôd, pomáhajú k stabilnému rozvoju štátu, a chránia územnú celistvosť a suverenitu štátu. Hlavným a prioritným cieľom tohto strategického dokumentu je koncipovať a za pomoci národných bezpečnostných zložiek podporiť dosiahnutie vytýčených čiastkových strategických národných cieľov. Môžeme povedať, že celá strategická koncepcia sa zameriava na vymedzenie nasledovných oblastí:

- *národná bezpečnosť* – na základe definícií vyššie vieme, v akej rovine je potrebné vnímať pojem *národná bezpečnosť*. V kontexte Ruskej federácie ide o ochranu jedincov, spoločnosti a štátu pred vnútornými aj vonkajšími bezpečnostnými hrozbami, ktoré majú tendenciu ohrozovať práva a slobody garantované občanom Ruskej federácie ústavou, udržať suverenitu a územnú nezávislosť štátu, rovnako aj zabezpečiť rozvoj obrannej stratégie Ruskej federácie tak, aby bola schopná efektívne reagovať na novovzniknuté bezpečnostné hrozby.
- *národné záujmy Ruskej federácie* – do tejto kategórie spadá odzrkadlenie všetkých vnútorných aj vonkajších potrieb štátu a následná snaha o ich dosiahnutie.
- *hrozba národnej bezpečnosti* – dokument ju definuje ako aktivitu/osobu, ktorá môže priamo alebo nepriamo poškodiť práva a slobody garantované ústavou Ruskej federácie, obmedziť kvalitu života ruských občanov, ohroziť územnú nezávislosť štátu, či jeho obranné kapacity.
- *strategické národné priority* – z pohľadu dosiahnutia národnej bezpečnosti je tento celok považovaný za prvoradý a práve dosiahnutie cieľov v tejto oblasti je kľúčovou zložkou zahraničnej a bezpečnostnej politiky Ruskej federácie.
- *system národnej bezpečnosti* – týmto jednotným pojmom sú definované všetky prostriedky, ktoré pomáhajú zefektívniť ochranu národných záujmov.

- sily národnej bezpečnosti – je to jednotný a komplexný termín pre Ozbrojené sily Ruskej federácie a všetky ďalšie bezpečnostné a vojenské zložky, pod ktorých federálnym dohľadom je vykonávaná národná bezpečnosť na základe legislatívy Ruskej federácie.
- prostriedky na zaistenie národnej bezpečnosti – všetky technológie, najmä technické, programovacie, lingvistické vybavenie, vrátane telekomunikácií, ktoré sú ich nevyhnutnou súčasťou, nakoľko sú používané pre zber, formuláciu, analýzu, odosielanie a prijímanie informácií o národnej bezpečnosti. (National Security Strategy..., 2009)

Čo sa týka aktuálnych trendov a rozvoja v dobe, kedy tento národná bezpečnostná stratégia vyšla, zamerala by som sa predovšetkým na vybrané trendy. Tento výber je na základe užitočnosti informácií pre ďalšie hlbšie pochopenie práce. V článku 16 sa uvádza, že Ruská federácia je za posilňovanie mechanizmov zriadených pre spoluprácu s Európskou úniou a má za cieľ to robiť všetkými možnými prostriedkami, vrátane ekonomických, vzdelávacích, vedeckých aj kultúrnych oblastí, ktoré akokoľvek zasahujú do vnútornej alebo vonkajšej bezpečnosti. Dlhodobým cieľom Ruskej federácie je v tejto oblasti vytvorenie transparentného systému euro-atlantickej kolektívnej bezpečnosti, založenej na zmluvnej báze. Popri spolupráci s EÚ je v stratégii zakomponovaná aj stať o Severoatlantickej aliancii. Podľa článku 17 Národnej bezpečnostnej stratégie kameňom úrazu pri vzťahu Rusko-NATO aj naďalej ostáva rozširovanie aliancie smerom k ruským hraniciam. Rusko je podľa dokumentu pripravené rozvíjať vzťahy so Severoatlantickou alianciou a spoločne posilňovať bezpečnosť v oblasti euro-atlantického priestoru. Taktiež, v článku 18 sa pojednáva o snahe Ruskej federácie budovať rovnocenný a plnohodnotný partnerský dialóg so Spojenými štátmi americkými, založený na zdieľaných hodnotách a záujmoch, taktiež berúc do úvahy kľúčový význam rusko-amerického dialógu a význam spolupráce týchto štátov predovšetkým v oblasti regionálnych konfliktov, zbrojenia, či v oblasti protiteroristickej spolupráce. (National Security Strategy..., 2009)

Čo sa týka dlhodobých národných záujmov, ide najmä o:

- rozvoj demokracie a občianskej spoločnosti, zvýšenie konkurencieschopnosti národného hospodárstva
- posilniť dôveryhodnosť ústavného systému, územnú stabilitu štátu a jeho nezávislosť vo všetkých oblastiach

- posilniť postavenie Ruskej federácie na pozíciu svetovej mocnosti, ktorej postavenie bude stabilizované v dôsledku spolupráce v multipolárnom svete. (National Security Strategy..., 2009)

V nadväznosti na SNB RF 2020 by som sa ešte rada zamerala na hodnotenie stratégie ako takej interne v ruskom prostredí. Vytvorili sa tri skupiny analytikov, ktorí majú odlišné pohľady a názory na stratégiu. Do prvej skupiny patria tzv. ostrí kritici, sú to predovšetkým analytici z prostredia Nezavisimaja Gazeta, ruského denníka so sídlom v Moskve, ktorí poukazujú na propagandistický nádych stratégie. Poukazujú na viaceré protirečenia v stratégii, niektoré vyjadrenia sa podľa nich nestotožňujú s realitou. Druhú skupinu tvoria tzv. umiernení kritici, ktorí pozitívne reagujú na snahu o vnímanie širšieho prostredia, ktoré Rusko obklopuje, snahu o pochopenie a definovanie cieľov a priorít v oblasti zahraničnej politiky a bezpečnosti. No na druhej strane sa aj umiernení kritici do určitej miery zhodujú s prvou skupinou kritikou, nakoľko im chýba celková vízia budúceho smerovania federácie, niektoré novovzniknuté bezpečnostné výzvy, ako napríklad pomer síl v Ázii, najmä na východe Ázie ostávajú nespomenuté. Poslednú, tretiu skupinu tvoria odborníci s pozitívnymi ohlasmi na SNB RF 2020, ktorí vnímajú tento dokument ako veľmi prospešný, jasne vymedzujúci a stanovujúci prvky vnútornej aj vonkajšej bezpečnostnej politiky a najmä ich vzájomné prepojenie. (Nečej, 2009)

Nová Stratégia národnej bezpečnosti Ruskej federácie (platná od 1.1.2016)

SNB RF mala viaceré nedostatky, mnohí jej kritici ju preto považovali za neaktuálnu už v čase jej schválenia. Aj táto skutočnosť bola jedným z mnohých problémov pre ktoré bolo nutné vypracovať novú Stratégiu národnej bezpečnosti, čo sa uskutočnilo v roku 2015, pričom od 1. januára 2016 vstúpila do platnosti nová strategická doktrína. Pokiaľ ide o najmarkantnejšie rozdiely v porovnaní so „starou“ strategickou doktrínou, v novom dokumente nie je nazerané na Ruskú federáciu predovšetkým z globálneho merítka, ale veľmi konkrétne sú popísané národné záujmy federácie spolu s hlavnými prioritami v oblasti bezpečnosti. Na rozdiel od minulej strategickej doktríny, ktorá bola častokrát veľmi všeobecná, nový dokument veľmi konkrétne vymenúva hrozby plynúce pre Ruskú federáciu, čo si dokážeme na konkrétnom príklade, a teda, že jednou z popredných hrozieb bezpečnosti Ruska je podľa novej strategickej doktríny politika Spojených štátov amerických a jeho spojencov, čo má za dôsledok aj politika a postup Ruska voči USA. Rusko si tak uvedomuje

aj svoje kroky, no zároveň veľmi výrazne odmieta dominanciu USA a ich kľúčové postavenie v aktuálnom období. Ako sme už naznačili, stratégia sa nezameriava iba na globálnu bezpečnosť, ale aj regionálne a národné aspekty bezpečnostnej politiky. V tomto kontexte sa spomínajú opätovne objavené „farebné revolúcie“ v okolitých štátoch, ktoré susedia s Ruskou federáciou a priestor dostali aj komunikačné hrozby, ktoré sú novým nástrojom na oslabenie bezpečnosti akéhokoľvek štátu, predovšetkým ide o internet všeobecne. Časti minulej doktríny, ktoré sa zameriavali na úlohy štátu, ekonomiku, či vedu, výskum alebo zdravotníctvo ostali do veľkej miery v rovnakej alebo podobnej podobe aj v súčasne platnej doktríne. Výraznejšie zmeny nastali v oblasti kultúry. *„Na rozdiel od všeobecných fráz v minulosti je podpísaný dokument konkrétny a veľmi podrobný. Akcent je kladený na ruskú kultúru, tradičné hodnoty, na ruský jazyk a jeho postavenie, ochranu a celkový rozvoj oblasti s dôrazom na vlastenectvo.“* (Smirnov, 2016) Na základe vstupu novej Stratégie národnej bezpečnosti do platnosti možno zosumarizovať, že Ruská federácia bude aj naďalej pokračovať v začatých integračných procesoch, predovšetkým v organizáciách ako Spoločenstvo nezávislých štátov, Šanghajska organizácia spolupráce, Ázijská ekonomická únia a mnohé ďalšie, z čoho je zrejmé, že sa bude orientovať predovšetkým na ázijský región, tichomorský región, či arktickú oblasť. (Smirnov, 2016)

Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie

Ďalšia doktrína, Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie, respektíve jej posledná verzia bola prezidentom Ruska schválená 1. decembra 2016. Aktuálnou prioritou je pre Rusko dodržiavanie medzinárodnoprávných záväzkov a posilňovanie OSN. Rusko nepredpokladá vznik vojenského konfliktu so Severoatlantickou alianciou, avšak negatívne nazerá na jej približovanie sa k hraniciam Ruska, väčšia je teda pravdepodobnosť vypuknutia menšieho, regionálneho konfliktu. Podľa poslednej stratégie má Rusko popredný záujem podieľať sa na ekonomickej a hospodárskej spolupráci tak s EÚ, ako aj posilniť vzťahy so Spojenými štátmi americkými, nakoľko sa v USA v januári menila administratíva. Čo sa týka priblíženia najaktuálnejších hrozieb a bezpečnostných problémov, na poprednom mieste stále ostáva medzinárodný terorizmus, pričom na jeho porazenie je potrebné vytvorenie širokej koalície najsilnejších aktérov medzinárodných vzťahov. (Koncepcia zahraničnej politiky..., 2016)

Významnou súčasťou bezpečnostných priorít Ruskej federácie je vojenská doktrína. Posledná aktualizácia vojenskej doktríny Ruskej federácie vstúpila do platnosti 26. decembra 2014 po tom, ako bola podpísaná prezidentom Putinom. Aktualizovaná doktrína upravuje a dopĺňa vojenskú doktrínu z roku 2010. „*Na základe analýzy hrozieb Ruska a jej spojencov formuluje základné východiská vojenskej politiky a ekonomického zabezpečenia obrany štátu. Vojenská doktrína má štyri hlavné časti: 1. všeobecné ustanovenia, 2. vojenské nebezpečenstvá a vojenské hrozby Ruskej federácie, 3. vojenská politika Ruskej federácie, 4. vojensko-ekonomické zabezpečenie obrany.*“ (Aktualizovaná vojenská doktrína..., 2015) Vyjadruje znepokojenie nad existujúcim systémom medzinárodnej obrany, ktorý podľa doktríny nie je schopný zaručiť všetkým štátom rovnakú úroveň bezpečnosti. Dokument veľmi obratne operuje s pojmami vojenské nebezpečenstvo a vojenská hrozba. Pod pojmom vojenské nebezpečenstvo treba rozumieť situáciu, ktorá za určitých okolností môže prerásť k hrozbe. Ako príklad poskytuje zmenšujúcu sa vzdialenosť vojsk NATO od ruského územia a ďalšie rozširovanie jeho členskej základne smerom na východ, vzrastajúca regionálna nestabilita v určitých regiónoch, distribúcia zbraní hromadného ničenia, medzinárodný terorizmus a organizovaný zločin, či vznik nepriateľských režimov v susedných štátoch. Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že ide predovšetkým o aktivity, ktoré sa zameriavajú na politickú destabilizáciu štátu, oslabenie suverenity štátu a jeho statusu quo, šírenie extrémizmu, či podpora národnostnej, etnickej alebo náboženskej neznášanlivosti. Naopak, vojenská hrozba predstavuje situáciu, kedy je vysoká pravdepodobnosť vzniku vojenského konfliktu. Spomením zopár vybraných vojenských hrozieb, a teda „*ostré zhoršenie vojensko-politickej situácie v medzinárodných vzťahoch, vytvorenie podmienok pre použitie vojenskej sily, bránenie fungovaniu štátu, pôsobenie ilegálnych ozbrojených skupín v Rusku alebo na území spojencov, či mobilizácia ozbrojených síl iných štátov.*“ (Aktualizovaná vojenská doktrína..., 2015) Rusko sa v doktríne vyslovilo, že má záujem na vytvorení spolupráce predovšetkým so štátmi BRICS, Šanghajskej organizácie spolupráce, OBSE, či zlepšenie vzťahov s Abcházskom a Južným Osetskom. (Aktualizovaná vojenská doktrína..., 2015)

Niet pochyb, že po nástupe Vladimíra Putina k moci si prezident Ruskej federácie dokázal udržať moc a štát vedie už niekoľko rokov. V súčasnosti dokonca môžeme po prvýkrát v ruskej histórii sledovať jedinečné šesťročné prezidentské funkčné obdobie, ktoré

sa pre Putina začalo v roku 2012 a potrvá až do roku 2018. Na tejto zmene sa podieľal ešte Dmitrij Medvedev v čase, kedy bol v období 2008 – 2012 prezidentom a na chvíľu si tak s Putinom vymenili pozície. Rusko je v oblasti zahraničnej politiky mnohokrát označené nálepkou jeho tvrdej politiky, ráznymi krokmi, ktoré sa viac či menej odohrávajú na hranici s medzinárodným právom a aj preto je jeho vzťah s inými štátmi nie vždy transparentný a jednoduchý. Po tom, ako sme si vymedzili jednotlivé prvky zahraničnej, bezpečnostnej politiky a priblížili sme si ich línie na príklade zahraničných a bezpečnostných doktrín Ruskej federácie, sa v nasledovnej kapitole zameriame na zahraničnopolitické vzťahy Ruskej federácie s konkrétnymi štátnymi aktérmi medzinárodných vzťahov, rovnako si demonštrujeme konkrétne zahraničnopolitické ciele a kroky na ich dosiahnutie.

2 Zahraničnopolitické a bezpečnostné vzťahy Ruskej federácie s tromi pobaltskými republikami

„Rusko nehľadá spôsob ako expandovať, ale ako posilniť vlastnú bezpečnosť.“
(Friedman, 2015b, s. 251)

Rozpad Sovietskeho zväzu predstavoval zmenu geopolitického usporiadania v Eurázii. Pretože Rusko nie je obklopené morami, či oceánmi, ktoré by dokázali udržať nepriateľov bokom a zabezpečiť tak štátu potrebnú bezpečnosť, dáva si záležať predovšetkým na posilňovaní obrany a v upevňovaní dominantného postavenia v nárazníkových pásmach. Z geopolitického hľadiska má Ruská federácia obrovskú výhodu – tzv. strategickú autonómiu, ktorá pramení z energetickej surovinovej autarkie štátu. Vďaka tejto výhode si môže dovoliť vo vzťahu k iným štátom vystupovať oveľa sebavedomejšie. (Novotný, 2011) Zároveň sa môže zdať, že kroky Ruskej federácie sú na medzinárodnom poli neprispôsobivé a agresívne, no podľa Friedmana majú obranný charakter. (Friedman, 2015a)

„Ruská federácia má zvláštny záujem na území bývalého Sovietskeho zväzu a na priateľských vzťahoch s jeho nástupníckymi štátmi. Miešanie iných štátov v týchto oblastiach, ktoré oslabuje postavenie proruských režimov, je z jej strany považované za hrozbu ruským „záujmom“.“ (Novotný, 2011, s. 236)

Na úvod tejto kapitoly si preto vymedzíme aj základné teritoriálne charakteristiky. Čo sa teda týka Ruskej federácie z hľadiska základných geografických charakteristík, ide o rozlohou najväčšiu krajinu sveta, jej šírka (t.j. vzdialenosť od najsevernejšieho bodu po najjužnejší) je 3200 km, a od svojich západných hraníc po východnú hranicu meria tisíce kilometrov, pričom od Bieloruska po Ural je to 1800 km, ďalej Sibír je už len tzv. ruským prívěskom. Z etnického hľadiska tvoria 4/5 obyvateľov Rusi, zvyšných 20% tvorí niekoľko desiatok iných národností. (Friedman, 2015b)

2.1 Pobaltie ako strategický región z pohľadu Ruskej federácie

Pre účely tejto diplomovej práce sa budeme zaoberať najmä vzťahom Ruskej federácie s tromi pobaltskými republikami, Estónskom, Lotyšskom a Litvou. Tieto tri štáty považujem za mimoriadne zaujímavé z pohľadu bezpečnostnej politiky, a najmä

v súčasnosti, kedy sa na čelo americkej administratívy stavia nový americký prezident si myslím, že niekoľko najbližších rokov bude nad budúcnosťou pobaltských republík visieť otáznik. V nasledovných častiach si vysvetlíme, prečo považujem vzťah Ruska s pobaltskými štátmi za dôležitý aspekt bezpečnostných vzťahov. Na jednej strane sú všetky tri štáty bývalými sovietskymi republikami, a Rusko po jeho rozpade prišlo o jedinečné postavenie, predovšetkým o strategické prístavy a prístupy v Baltskom mori. Ak si odmyslíme oblasť Kaliningradu, Rusko by nemalo žiaden prístup k tomuto moru. Na strane druhej sú všetky tri štáty súčasťou západných štruktúr, a ak teda vravíme o západných štruktúrach, budeme mať na mysli Severoatlantickú alianciu a Európsku úniu, nakoľko sú to dve najvýznamnejšie organizácie v Európe. Predtým ako sa dostaneme k hlbšej podstate vzťahu pobaltských republík s Ruskom, priblížime si základné aspekty vzťahov Ruska s Európou vo všeobecnosti. Chtiac či nechtiac, pobaltské štáty tvoria na severe východnú hranicu Európskej únie s Ruskom. Smerom na juh je to Poľsko/Bielorusko a Ukrajina. Ak sme vnímali posledné roky politického vývoja na Ukrajine, vidíme, že východná hranica Európy a západná hranica Ruska ide do veľkej miery ruka v ruke s nepokojmi, či regionálnymi napätiami, ktoré ústia do nemalých politických roztržiek medzi západnými štruktúrami a Ruskom. Aj z tohto dôvodu netreba opomenúť celkový postoj Európy k bezpečnostnej a zahraničnej politike Ruska voči jeho západnej hranici.

Situáciu na Ukrajine, ktorá tam existuje za posledné roky Rusko vnímalo ako pokus o ohrozenie jeho bezpečnosti Spojenými štátmi americkými. Najmä po začlenení pobaltských štátov do západných bezpečnostných štruktúr si nechcelo dovoliť prísť o ďalší štát so svojej sféry vplyvu. Následne, po tom, ako sa Rusko začalo cítiť ohrozené, zvýšilo aktivity zamerané na posilnenie vplyvu v štátoch, ktoré boli v minulom storočí súčasťou Sovietskeho zväzu, tri pobaltské republiky nevynímajúc. Ruská zahraničná politika sa zameriava na presadzovanie svojho vplyvu v troch smeroch, pričom jedným z nich je smer na západ do Pobaltska. Podľa Friedmana, „*zhruba do roku 2020 bude primárnym záujmom Ruska rekonštrukcia štátu a znovupotvrdenie jeho moci v regióne.*“ (Friedman, 2015a, s. 91) Aj keď sa Rusko okrem Pobaltska v rámci ďalších dvoch smerov v uchopení svojho vplyvu zameriava na Kaukaz a ďalej Strednú Áziu, jeho hranica so Severoatlantickou alianciou, konkrétne s jej členskými štátmi, ostáva miestom, kde môže aktuálne kedykoľvek dôjsť k vzniku konfliktu. (Friedman, 2015a)

V súčasnosti sa Európa nachádza vo veľmi dynamicky sa rozvíjajúcej a meniacej sa bezpečnostnej situácii. Najmä po udalostiach z roku 2014 a ukrajinskej kríze sa Európa ocitla v stave nedôvery zo strany Ruskej federácie a nepredvídateľnosti Spojených štátov amerických. Rôzni analytici hodnotia politické a bezpečnostné vzťahy Rusko-Európa z rôznych pohľadov a odlišne. Spoločnú zhodu možno ale nájsť v tvrdeniach, že ani európske štáty nie sú jednotné v postoji k Rusku, čo znamená, že niektorí poprední európski lídri veria Moskve viac, niektorí menej alebo vôbec. Podľa tvrdení pragmaticky zmýšľajúcich expertov v Ruskej federácii absentuje akákoľvek objektívna príčina ktorýkoľvek iný štát napadnúť alebo ohrozovať. Podľa George-a Friedman-a, spravodajského analytika a zakladateľa americkej konzultačnej agentúry Stratfor, ktorý je rovnako aj zakladateľom „Geopolitical Futures,“ prostredníctvom ktorých spolu so svojím tímom už niekoľko rokov úspešne predpovedá kurz medzinárodných vzťahov na základe analýzy geopolitickej situácie jednotlivých aktérov a ich vzájomných vzťahov, vo vnútri Ruska absentuje vnútorná liberalizácia. (Friedman, 2015b)

Rusko nachádza v Európe významných obchodných partnerov. Z pohľadu Európy je to Nemecko, ktoré je centrom európskej ekonomiky, avšak aj ono je veľmi výrazne závislé na zásobách energií pochádzajúcich z Ruska, rovnako je pre Nemecko zaujímavý aj jeho trh. Pri súčasných vzťahoch Ruska a Európy vo všeobecnosti zohráva úlohu aj história ekonomických vzťahov oboch aktérov. Rusko sa aj v súčasnosti cíti ukrivdené, pretože po rozpade Sovietskeho zväzu prišlo o nemalé územia, a stalo sa tak viac ohrozené. Jeho priemysel a zásoby surovín energie ostali pre Európu významným obchodným artiklom. Naopak, aj pre Rusko, ktorého ekonomika závisí od európskeho nákupu jeho nerastného bohatstva, sú obchodné vzťahy s Európou dôležité. V uplynulých rokoch sme, žiaľ, viackrát zažili, že vzťahy medzi Ruskom a Európou, či Ruskom a bývalými sovietskymi republikami vo všeobecnosti nie sú ani zďaleka plne vysporiadané. Z minulých udalostí pripomeňme, že to bol konflikt Ruska s Gruzínskom v 2008 alebo v 2014 konflikt na Ukrajine, ktoré preverili ostražitosť susedov Ruska. Rusko má v oboch týchto republikách oblasti strategických bezpečnostných záujmov. Prečo je Ruská federácia nevyspytateľná je fakt, že podobné strategické záujmy nachádza aj v iných štátoch, predovšetkým v štátoch bývalého Sovietskeho zväzu, tri pobaltské republiky už začlenené v západných štruktúrach nevynímajúc. (Friedman, 2015b)

Podľa expertov z litovského Centra pre Východoeurópske štúdie Rusko nazerá na EÚ ako na súperu, zároveň ale nehľadá na Európu ako na zjednoteného suverénneho aktéra medzinárodných vzťahov. Rusko zároveň stále uprednostňuje rokovať so štátmi EÚ jednotlivo v porovnaní s rokovaním s Európou ako celkom. (Janeliunas, 2016)

Ruská federácia považuje svoj zahraničnopolitický cieľ, a teda posilňovať sféru svojho vplyvu do nárazníkových zón za bezpečnostné opatrenia. Čo ale bude schopná urobiť Európa a motor európskej integrácie, Nemecko, na obranu svojich východných hraníc? Podľa Friedmana je najpravdepodobnejší scenár nasledovný: *„Atlantické krajiny sa nepridajú ku koalícii s Nemeckom, ktoré nevyhnutne bude čeliť Rusom. Najpravdepodobnejší výsledok teda bude, že Nemecko zostane nečinné, Američania sa zapoja len málo a Rusko postupne nadobudne svoju moc na hranici medzi sebou a Európou.“* (Friedman, 2015a, s. 97)

Špecifickosť pobaltských republík

Pobaltské štáty boli jediné tri štáty bývalého Sovietskeho zväzu, ktoré sa nestali členskými štátmi Spoločenstva nezávislých štátov. Rusko po strate pobaltských republík prišlo o dva strategické prístavy v Baltskom mori – jeden v Talline a v Rige. To malo za následok, že federácia sa musela sústrediť na svoje vlastné prístavy, ktoré majú značnú nevýhodu – sú zamrzajúce. (Novotný, 2011)

„Pobaltské štáty sú blízko a ešte oddelujú Rusko od oblasti Kaliningradu, ktorý leží medzi Poľskom a Litvou. Ale žiadna zmluva o tom, kde skončí rozširovanie NATO, nikdy nebola uzatvorená na rozdiel od Budapeštianskej zmluvy, v ktorej sa Rusi zaviazali zachovávať nedotknuteľnosť hraníc Ukrajiny. A navyše, NATO nikdy nenútilo pobaltské štáty alebo Rumunsko či Bulharsko, aby vstúpili do NATO, ako teraz Rusko núti Ukrajinu, aby bola súčasťou ruského vplyvu.“ Uvedené štáty mali eminentný záujem, aby boli prijaté za členov Severoatlantickej aliancie, keďže NATO považovali za garanta ich bezpečnosti po tom, ako sa formálne oslobodili spod ruského vplyvu. *„NATO s tým nie vždy s veľkou chuťou súhlasilo. Ale aj keby zmluva o rozšírení NATO existovala, nedáva to Rusku právo obsadiť kus cudzieho štátu.“* (Hvižďala, 2016, s. 24)

Čo sa týka špecifik pobaltských republík, Friedman rozoznáva dve, ktoré platia pre všetky tri republiky. Budeme ich analyzovať v nasledovných vetách. Prvým špecifikom je, že ani jeden z týchto troch štátov nedisponuje z národnostného hľadiska slovanským obyvateľstvom. Tieto severské republiky majú bližšie k Škandinávcom ako k Slovanom,

neodmysliteľným dôkazom čoho je ich história spätá s aktivitami teutónskych rytierov⁶. Napriek väčšinovému neslovanskému obyvateľstvu ale žije na území všetkých troch štátov výrazná ruská menšina, ktorá je pod ochranou Moskvy, obzvlášť po vyjadreniach z Kremľina, že všetci Rusi, nech obývajú akýkoľvek štát, sú chránencami Moskvy. Povedzme si ale, že toto vyhlásenie má inú váhu, poviem príklad, na Filipínach, a inú váhu na Pobaltí. Pobaltských štátov sa týka výnimočne, čo je späté aj s tým, že pre Rusov má tento priestor geograficky aj vojensky obrovský potenciál. Vzťahy menšín Rusov v Pobaltí s domácim obyvateľstvom taktiež nie sú jednoduché. Vstup pobaltských štátov do NATO preto Rusko považovalo za výrazné ohrozenie ich bezpečnosti. Pre Rusov sa nad Pobaltím vznáša otáznik, čo bude v budúcnosti. Ak by sme tento región porovnali s ďalšími ohniskami napätia v Európe, prišli by sme k záveru, že: *„V celom hraničnom území medzi európskym polostrovom a európskou pevninou je viacero dlhodobých ohnisk napätia, ale práve Pobaltsko je tým najpálčivejším.“* (Friedman, 2015b, s. 265)

„Závažnosť problémov však závisí od schopností a sily vašich potenciálnych súperov. Rusko je vnútorne omnoho silnejšie než krajiny na hraničnej línii Pobaltsko-Bielorusko-Ukrajina. Za predpokladu, že nezasiahne tretia strana, Rusko si môže svoju cestu na západ vynútiť či už silou, alebo taktikou podvracania svojho súpera.“ (Friedman, 2015b, s. 250-251) Uvažovanie v rovine takéhoto konfliktu považujem za málo pravdepodobnú situáciu, nakoľko všetky pobaltské republiky sú riadnymi členmi NATO, a teda, pokiaľ by na ne Rusko zaútočilo a ohrozovalo by ich status quo, myslím si, že Aliancia by s najväčšou pravdepodobnosťou zasiahla a trom pobaltským republikám pomohla. Aj toto je jeden z dôvodov, pre ktoré považujem Pobaltie za výnimočný región voči vzťahu k Rusku. Rusko by tak veľmi chcelo získať prístup k Baltskému moru, ale nemôže si príliš dovoliť ohrozovať členské štáty NATO, navyše, ak Alianciu považuje za svojho dlhoročného nepriateľa.

Podľa Kudorsa možno vymedziť niekoľko faktorov, pre ktoré je potenciálna hrozba Ruska voči Pobaltiu neutíchajúca, a pobaltské štáty sa pre ne boja o svoju bezpečnosť. Po prvé, ide o geografickú blízkosť Ruska, ktoré s pobaltskými štátmi susedí, a navyše ho od Pobaltia nedelia žiadne prírodné prekážky ako vysoké pohoria, či iné. Po druhé, popularita ruských médií vyplývajúca zo značných ruských menšín predovšetkým v Estónsku a Lotyšsku, čo spôsobuje, že pobaltské štáty sú relatívne jednoduchým cieľom pre činnosť zahraničných agentov zaoberajúcich sa spravodajstvom. To nevyhnutne súvisí s tretím bodom, ktorým je skutočnosť, že po ruských akciách na Ukrajine za posledné roky sa

⁶Teutónski rytieri je označenie rádu nemeckých rytierov, ktorý od 15. storočia bojovali na území dnešnej Litvy, Lotyšska, či Estónska s cárskym Ruskom, a ďalšími národmi. (Matejko, 2015)

pobaltské republiky obávajú činností ruských politických elít skrytými za diplomatickými aktivitami zameranými na ochranu práv občanov ruskej národnosti žijúcich za hranicami Ruskej federácie. (Kudors, 2014)

Vo všetkých štátoch, ktoré boli súčasťou Sovietskeho zväzu sa Ruská federácia vždy usilovala a je tomu tak aj v súčasnosti, udržať sféru svojho vplyvu. Regionálnym prvkom ruskej zahraničnej politiky bolo a je posilňovať svoje postavenie postupne až na globálnu úroveň prostredníctvom získania statusu nezávislého centra moci a vplyvu vo svete. Keďže aj ruskí politickí lídri si uvedomujú, že stať sa globálnou mocnosťou sa nedá zo dňa na deň, vytvorili akýsi zahraničnopolitický konsenzus, na základe ktorého sa Ruská federácia usiluje o dominanciu v regióne, pričom sa snaží správať pragmaticky. (Tsygankov, 2016)

Západ bol vo všeobecnosti Moskvou označený za ruského nepriateľa, čo je patrične deklarované v Národnej bezpečnostnej stratégii, stratégii schválenej a podpísanej prezidentom Vladimirom Putinom. Ako sme už v prvej kapitole spomenuli, strategickým cieľom Ruskej federácie je zamerať sa na obnovu svojho statusu veľmoci so sférou vplyvu v tzv. blízkom zahraničí. Hlavným prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa je posilnenie a zefektívnenie vojenskej moci a jej využívanie. Navyše, ruský režim postupom času stále viac využíva armádu a vojenské prostriedky aj v zahraničí, podľa viacerých expertov s cieľom odvrátiť domnienky o ruských hospodárskych problémoch, a zároveň zvýšiť popularitu v domácom prostredí. Veľmi paradoxne, Moskva obviňuje Severoatlantickú alianciu z obkloповania Ruskej federácie, aj keď vojenské posádky Severoatlantickej aliance sú na jej východných hraniciach v oveľa menšom počte a pohotovosti ako tie ruské na jej západných hraniciach. Ruská federácia viackrát za posledné obdobie dokázala, že sa nebojí riskovať. Pravidelne sa snaží objavovať slabé stránky Západu a využiť ich vo svoj prospech. Moskva sa nebojí agresívnymi krokmi dosahovať svoje zahraničnopolitické a bezpečnostné ciele. Niet pochyb, že Ruská federácia je pripravená použiť vojenskú silu zakaždým, keď to bude považovať za vhodné a potrebné. Všetko, čo sme spomenuli neodvratne súvisí s provokatívnym správaním voči Západu, ktorým podľa mnohých odborníkov Ruská federácia takýmto spôsobom testuje schopnosti protiúderu Severoatlantickej aliance, a zároveň aj jej jednotlivých spojencov. Pokiaľ ide o použitie vojenskej sily, jediným rozhodovacím orgánom je prezident Putin, a len niekoľko málo ďalších členov jeho poradného zboru. Pri samotnom procese rozhodovania, prezident Putin nie je obmedzený žiadnym systémom „checks and balances“, ústavou, či iným právnym poriadkom. Ruské vojenské a bezpečnostné systémy sú prezidentovi kedykoľvek k dispozícii a sú pripravené vykonávať jeho vôľu. Bez spoľahlivých hard power nástrojov

Ruská federácia nedokáže byť len s ostatnými soft power prostriedkami veľmi odolným súperom. V prípade dosahovania ruského vplyvu na Pobaltí, Moskva môže vo svoj prospech využiť rýchlosť svojich akcií a nedostatok strategického zmýšľania pobaltských republík. (Clark, 2016)

V kontexte zahraničnopolitických doktrín pobaltských republík, predovšetkým v stratégii Estónska a Lotyšska môžeme zovšeobecniť, že pobaltské republiky uprednostnili, a tento proces naďalej aj prebieha, integrovať sa k Západu na úkor spolupráce a užších vzťahov s Ruskou federáciou. Ak sa snažíme analyzovať a vysvetliť vzťahy Ruskej federácie s pobaltskými republikami, treba mať na pamäti, že skúsenosti z minulosti nám dokazujú, že na východnej hranici Estónska a Lotyšska s Ruskou federáciou nachádzame aj hranicu kultúrnu, ktorá oddeľuje dve odlišné kultúry. Rozdielnosť v zmýšľaní a celkovom intelektu je spôsobený aj tým, že v kontexte Pobaltia vidíme historickú súvislosť pochádzajúcu z čias Rímskej ríše, kým v kontexte Ruskej federácie je to historická súvislosť z čias Byzantskej ríše a obdobia rozmachu Konštantínopolu. (Mihkelson, 2003)

2.1.1 Západné hranice Ruskej federácie ako aspekt komplikovaných vzťahov s pobaltskými republikami

Za základné ťažisko vo vzťahu Ruska s pobaltskými štátmi považujem jeho hranice, konkrétne ruskú západnú hranicu. Hranica ako línia vymedzujúca územie štátu, jedna z charakteristík štátu, je významným prvkom tak v ruskej geopolitike, ako aj v ruskej bezpečnostnej politike. Bez existencie stabilných hraníc nie je v konečnom dôsledku zaručená ani stabilita štátu. Preto sa v nasledovnej časti zameriame na analýzu ruskej západnej hranice, a vymedzíme si dôvody, pre ktoré je dôležitá a neopomenuteľná, a tým si zároveň vymedzíme príčiny významu rusko-pobaltských vzťahov.

Z pohľadu Ruskej federácie nie je jednotne stanovená a všeobecne prijatá definícia a vymedzenie jeho západnej hranice, a existuje viacero teórií, čo možno za túto hranicu považovať. V tomto konkrétnom prípade nemáme na mysli hranicu geografickú, vymedzujúcu teritórium pobaltských štátov a teritórium Ruskej federácie, ale ako problémovú budeme vnímať najzápadnejšiu hranicu obývanú ruským obyvateľstvom, či rusky hovoriacimi jednotlivcami. Ako sme si už v prvej kapitole naznačili, aj v strategických doktrínach Ruskej federácie, si tento štát kladie na popredné miesto ochranu svojich občanov či vo vnútri štátu, alebo za svojimi hranicami. Okrajové časti medzi týmito oblasťami, teda na jednej strane ruským územím a na strane druhej oblasť za ruskou hranicou môžu

predstavovať a dosť výrazne aj predstavujú problémové územia. G. Friedman takéto územia nazýva, podľa mňa veľmi trefne, ohniskami napätia. Podľa jeho definícií je ohniskom napätia hraničné územie, kde sa často prekrývajú rôzne kultúry, alebo sú to miesta na hraniciach, kde sa odohrávajú vojny, prípadne ide o región, v ktorom stačí vznik malého konfliktu na to, aby z neho vypukla zdĺhavá vojna. Friedman v súčasnosti v prostredí Ruskej federácie považuje za ohniská napätia predovšetkým ruské západné hraničné oblasti, kde už badáme iskry, no doposiaľ nevypukol požiar, ktorý je podľa Friedmana len otázkou času. (Friedman, 2015b) Moskva si uvedomuje, že pri aktuálnom vedení svojej vnútornej aj zahraničnej politiky sa len ťažko stane hegemonom svetového politického systému, preto sa chce stať „aspoň“ jednou z regionálnych mocností. Ak hovoríme o regionálnej mocnosti, na základe geopolitických myšlienok, ktoré ovplyvňujú ruskú zahraničnú politiku hovoríme o regióne Eurázie, nie Európy, nie Ázie. Ruská západná hranica preto aj naďalej ostáva líniou s výskytom mnohých ohnisk napätia. Na severe Európy patria pobaltské štáty do línie západných hraníc Ruska, ktorá nie je chránená žiadnymi prírodnými prekážkami, je tu do veľkej časti nížina, a aj preto sa Rusko usiluje posunúť hranice jeho vplyvu čo najviac na západ. Slovanmi Friedmana, *„pobaltské štáty a Poľsko predstavujú, podobne ako predtým, problémy, ktoré musí Rusko vyriešiť.“* (Friedman, 2015a, s. 92)

V kontexte uvedeného teda západné hranice Ruska predstavujú unikátny fenomén, vyznačujúci sa mnohými konfliktnými zónami. Hranice Ruska na severozápade vo všeobecnosti môžeme považovať za najväčšiu ruskú geopolitickú nevýhodu, ktorá ovplyvňuje správanie Ruskej federácie na medzinárodnom poli. Kým Ruská federácia sa snaží zaistiť svoju bezpečnosť aj na severozápade, jeho kroky považujú iné štáty za nebezpečné. Tento fakt ale nie je ničím zvláštny, nakoľko krok jedného aktéra medzinárodných vzťahov môže byť iným takýmto aktérom veľmi rýchlo vnímaný za nebezpečný.

V prípade, že by získala Ruská federácia vplyv na Ukrajinu, a zároveň by bolo Bielorusko včlenené do Ruskej federácie, stále jej severne od Bieloruska chýbajú prirodzené hranice. Stredná a južná časť ruských západných hraníc je chránená Karpatmi a Pripiatskymi močiarimi. Severozápadné hranice Ruska sú bezpochybné bez akejkoľvek geografickej prekážky, čím sa stávajú náchylnými na útok. *„Jedinou zemepisnou výhodou Ruska je rozľahlosť jeho vnútrozemia – čím ďalej na západ do Európy sa rozširia jeho hranice, tým ďalej budú mať dobyvatelia na dosiahnutie Moskvy.“* (Friedman, 2015a, s. 125)

Dôležitosť hraníc z hľadiska ruskej bezpečnostnej politiky si priblížime na nasledovnom porovnaní jeho hraníc pred niekoľkými rokmi. *„Petrohrad bol v roku 1989*

vzdialený tisíce kilometrov od vojsk NATO. Od roku 2008 ho však od nich delí už len asi stodesať kilometrov. V roku 1989 bola Moskva tritisícšesťsto kilometrov od hraníc ruskej moci. Dnes je to len tristodvadsať kilometrov.“ (Friedman, 2015a, s. 125) Toto porovnanie veľmi pekne vystihuje aká frustrácia musela v ruských politických kruhoch nastať po rozširovaní členskej základne Severoatlantickej aliancie.

Ruským cieľom je politicky, vojensky, či ekonomicky dominovať v regióne a pokiaľ je to možné, zmeniť zahraničnopolitický kurz pobaltských štátov, a teda, aby sa orientovali viac na Východ ako na Západ. (Kudors, 2014) Zmena zahraničnopolitického kurzu týchto štátov podľa mňa možná nie je, nakoľko všetky tri republiky sú súčasťou najvýznamnejších bezpečnostných aj hospodárskych štruktúr Západu, z čoho vyplýva, že Ruská federácia by sa mala zameriavať na jej hlavný cieľ, ktorým je dominancia v regióne dosiahnutá legálnymi prostriedkami a činnosťami.

Na základe analýzy lotyšského experta Kudorsa môžeme poznamenať, že Ruská federácia sa nesnažila založiť dobré vzťahy s pobaltskými republikami odkedy získali nezávislosť v roku 1991 dôkazom čoho je aj fakt, že žiadny minister zahraničných vecí, premiér alebo prezident nenavštívil ani jednu z týchto republík kým bol vo funkcii. Ak sa tak stalo, vždy boli „ex-office.“ (Kudors, 2014)

No Ruská federácia už v roku 2010 spravila prvé kroky, aby zlepšila svoje vzťahy s pobaltskými štátmi. V decembri 2010 preto pozvala lotyšského prezidenta na prvú oficiálnu návštevu do Moskvy, ďalej v máji 2011 navštívil minister pre regionálny rozvoj Ruskej federácie Estónsko. Za týmito krokmi je podľa Trenina veľmi jednoduchá logika, a teda, že prostredníctvom angažovania sa Ruská federácia snaží odstrániť podozrievavosť členských štátov EÚ a Severoatlantickej aliancie v snahe zlepšiť vzťahy Ruskej federácie s EÚ, predovšetkým to hospodársku oblasť. (Trenin, 2011)

2.1.2 Dimenzie odlišných národných identít pobaltských republík a Ruskej federácie ako aspekt vzájomných vzťahov

Keď sa pozrieme na dimenzie národnej identity, konkrétne na kultúrnu, politickú, či spoločenskú dimenziu, dostávame sa k záverom, že viac alebo menej sa od začiatku storočia stále stretávame s tým, že Rusko používa každú z nich na ovplyvňovanie politických elít a verejnosti tak v Litve, ako aj v Lotyšsku a Estónsku. Čo sa týka jazyka ako kultúrnej dimenzie, ide o najčastejší prvok politickej agendy v Lotyšsku a Estónsku, v štátoch s výraznou ruskou menšinou. Pre všetky pobaltské republiky je jazyk najdôležitejšou

súčasťou národnej identity. Lotyšsko malo výrazné problémy v upevnení postavenia lotyštiny ako jediného štátneho jazyka z dôvodu sebestačnosti ruštiny. Ruská krajanská politika s ústredným postavením ruského jazyka tento proces výrazne spomalila a skomplikovala. Dlhé roky Rusko ignorovalo fakt, že ruština je rozšírená v Pobaltí, a Moskva pravidelne obviňovala pobaltské republiky z potláčania používania ruského jazyka. Najviditeľnejší prípad sa stal v roku 2012, kedy sa v Lotyšsku uskutočnilo referendum o používaní ruského jazyka ako možného druhého úradného jazyka v Lotyšsku. Zo všetkých 821 722 voličov⁷, 74,8% z nich hlasovalo proti zmenám v lotyšskej ústave, kým až 273 347 voličov, čo činí 24,88% podporovalo myšlienku ruského jazyka ako druhého úradného jazyka v Lotyšsku. Lotyšskí politickí predstavitelia obviňovali Moskvu z priameho či nepriameho ovplyvňovania referenda, no minister zahraničných vecí Ruska, Sergei Lavrov toto obvinenie poprel. (Kudors, 2014)

Ďalšou súčasťou ruskej krajanskej politiky je vplyv médií, konkrétne špecifické interpretácie histórie. Tento aspekt možno badať na území Pobaltia, ako aj všetkých štátov Spoločenstva nezávislých štátov. Sloboda slova napomáha k vzniku mnohých a rôznorodých, protichodných interpretácií udalostí. Pohľady a názory Estóncov, Lotyšov, či Litovcov sa odlišujú od tých, ktoré zastávajú Rusi obývajúci tieto tri republiky. Analytička Brigita Zepa verí, že takáto sociálna pamäť Rusov žijúcich v Lotyšsku ale aj celkovo na Pobaltí sa formovala dlhých sedemdesiat rokov počas existencie Sovietskeho zväzu ako jednotného štátu. No na druhej strane, pobaltské štáty vnímajú aj skutočnosť, že pred rokom 1940 a nástupom sovietskej okupácie boli ich štáty slobodnými republikami. Z tohto dôvodu je zrejmá aj odlišná interpretácia 20. storočia ako takého, ktorá sa deje prostredníctvom rôznych kanálov. Jedným z nich je napríklad organizácia „Russkii mir“ založená v roku 2007 dekrétom prezidenta Putina alebo organizácia „Historical Remembrance“, ktorej cieľom je bojovať proti prepisovaniu histórie. Práve jej riaditeľ Alexander Dyukov spolu s Vladimirom Simindeiom boli v marci 2012 lotyšským ministrom zahraničných vecí Edgarsom Rinkevičsom vyhlásení za nežiadúce osoby, tzv. persona non grata a boli pripísané na zoznam osôb, ktoré majú zakázaný vstup do Lotyšska. Stalo sa tak po tom, ako sa snažili vysvetliť „správnu“ históriu Lotyšska, sú autorom niekoľkých publikácií, ktoré popierajú genocídy na Pobaltí, rovnako pri väčšine ich prác a tvrdení čerpajú zo zdrojov, ktoré sa nedajú overiť, keďže pochádzajú z archívov spravodajských činností a pod. Úrad na ochranu ústavnosti v Lotyšsku „The Latvian Constitution Protection Bureau“ v roku 2012

⁷ Výsledky referenda, zdroj: *2012 18 February referendum on the draft law "On Amendments to the Latvian Constitution" making Result*) dostupné na internete: <http://www.tn2012.cvk.lv/report-results.html>

predniesol, že táto organizácia napomáha ruským propagandistickým aktivitám na území Lotyšska. Pokiaľ ide o poslednú, politickú dimenziu, táto sa zameriava aj na vzťahy jednotlivca so štátom a spoločnosťou. Jeden z nástrojov ako túto dimenziu posilniť alebo oslabiť sú politické strany. Ako sa to ale deje? V prípade, že má štát politickú stranu s úzkou afiliáciou k rozhodovacím orgánom iného štátu, spoločensko-politický proces môže byť ohrozený. *Strana stredu (Centre Party)* v Estónsku spolupracuje so stranou *United Russia*, pro-Kremlinskou vládnu stranou v Rusku. Politické zoskupenia medzi *Harmony Centre* v Lotyšsku a litovskou *People's Party* majú podobné dohody s Putinovou stranou. Keď píšeme a myslíme o strane *United Russia* ako o partnerovi, musíme mať na mysli jej slová, ktoré znejú: „...na konci minulého storočia, väčšina z nás vidí rozpad Sovietskeho zväzu ako osobnú tragédiu.“ (Kudors, 2014, s. 49)

Ruské pokusy ovplyvniť politickú dimenziu národnej identity nie je vidno len prostredníctvom spolupráce s politickými stranami, ale aj prostredníctvom využívania médií na ovplyvnenie politických procesov v pobaltských štátoch. Jednou z ciest ako ovplyvniť verejnú mienku je spopularizovať niektoré anti-západné hodnoty využitím ruských televízií, novín, či vysielania všeobecne. Ďalšou cestou je podpora konkrétnych udalostí a procesov v Pobaltí. Hoci oficiálne vyhlásený stupeň vojenského ohrozenia pobaltských republík je relatívne nízky, spolupráca medzi pobaltskými republikami v oblasti bezpečnosti a jej obrany zaznamenala v posledných rokoch výrazný posun vpred. V súčasnosti ruský nevojenský vplyv na estónsku, lotyšskú, či litovskú zahraničnú politiku nie je dramatický, avšak nemožno povedať, že pri pohľade na médiá, a predovšetkým tie ruské, ktoré sú u ruských menšín v týchto štátoch veľmi populárne a často vysielané, navyše ideologicky motivované, sa môžu pobaltské štáty cítiť voči Rusku bezpečne. (Kudors, 2014)

2.1.3 Ruské menšiny v pobaltských republikách ako aspekt vzájomných vzťahov

Špecifikom pobaltských štátov je početná ruská menšina žijúca na ich území, no rovnako aj ruské historické imperiálne ambície. Otázkou ale je, či má Ruská federácia reálne dôvody, aby riskovala konfrontáciu so Severoatlantickou alianciou, keďže predpokladáme, že v prípade útoku na niektorí z jej členských štátov by strategicky postupovala v zmysle článku 5 Severoatlantickej zmluvy. Hlavný faktor, ktorý môže ruské reakcie a aktivity buď urýchliť, alebo spomaliť, je početná populácia ruskej etnickej menšiny a rusky hovoriacich obyvateľov na Pobaltí. Pokiaľ ide o ruskú etnickú menšinu, v Estónsku a Lotyšsku takéto menšiny tvoria 24% a 27% celkovej populácie, kým v Litve je to menej ako 6%. Počet rusky

hovoriaceho obyvateľstva je o niečo vyšší, keďže mnoho iných menším považuje ruštinu za svoj prvý jazyk, napríklad Poliaci, Ukrajinci, či Bielorusi, a teda v Lotyšsku toto číslo dosahuje 34%, v Estónsku sa približuje k 30%, kým v Litve je to len takmer 8%. Ak hovoríme o ruskej menšine v Lotyšsku, treba si uvedomiť, že sa koncentruje predovšetkým do dvoch oblastí, prvou z nich je Riga, lotyšské hlavné mesto, kde obývajú nie málo rozľahlé mestské štvrte, a druhým je región Latgale hraničiaci s Ruskou federáciou. V Estónsku sa koncentrujú v hlavnom meste Tallinn, ale zároveň aj v regióne Ida-Viru County na hraniciach s Ruskou federáciou. Najväčšie mesto tohto regiónu, Narva, obýva 82% Rusov a 97% z jeho celkovej populácie je rusky hovoriace obyvateľstvo. Navyše, až jedna tretina obyvateľov má ruské občianstvo. V Litve sa sústreďujú v hlavnom meste Vilnius, a v prístavnom meste Klaipėda, ktoré sa nachádza neďaleko hraníc s Kaliningradom, a v malom meste Visaginas pri bieloruských hraniciach. (Grigas, 2015)

Dôležitá je aj odpoveď na otázku: Kde sa z geografického hľadiska nachádza územie, kde sa Rusko snaží znovuzískať svoj vplyv? Nanešťastie pre pobaltské štáty, podľa Kudorsa a viacerých expertov z pobaltského regiónu, západná hranica takejto oblasti prechádza práve územím pobaltských republík, pričom Rusko sa snaží začleniť oblasti Pobaltia obývané ruskými menšinami do sféry Moskvy, a to aj ignorovaním teritoriálnych hraníc Ruska s Pobaltím. (Kudors, 2014) Ruská federácia má historický motív znovuzачleniť pobaltské štáty do ruskej sféry vplyvu. Moskva v tejto oblasti od 18. storočia uplatňuje politiku imperializmu a rusifikácie. Nemenej dôležité sú hospodárske záujmy Ruskej federácie na Pobaltí. Napriek stále rastúcemu obchodu pobaltských štátov s EÚ majú rusko-pobaltské ekonomické väzby silné prepojenie. Prístavy pobaltských štátov celé storočia otvárali Rusku možnosť expandovať na európske trhy, a stále zostávajú dôležitými tranzitnými cestami medzi Ruskou federáciou a Západom. Pobaltské štáty sú vo všeobecnosti veľmi chudobné na energetické zdroje, avšak estónsky región Ida-Viru County, situovaný vo východnej časti republiky, neďaleko ruských hraníc, je veľmi bohatý na zdroje nerastných surovín. Je to región, o ktorom sme si povedali, že drvivá väčšina jeho obyvateľov sú buď priamo Rusi, alebo sú to po rusky hovoriaci jednotlivci. Zdroje z regiónu tvoria 80% z celkovej spotreby elektrickej energie Estónska. Pre štát, ktorý je stopercentne závislý na dodávkach ruského plynu, a ktorý má len minimum prírodných zdrojov, je región Ida-Viru extrémne dôležitý a strategický vo všetkých smeroch. Z tohto dôvodu panuje obava, že by zaujímavým terčom ruských aktivít mohlo byť jeho ovládnutie, prirovnávajúc svoje obavy zo straty regiónu k ukrajinským uhoľným baniam vo východnej časti štátu. Ruské záujmy v Estónsku, Lotyšsku a Litve nie sú obmedzené len značnou ruskou menšinou, ale sú prepojené

s historickým vývojom, ekonomickými a energetickými záujmami. Podľa A. Grigas sú najviac znepokojujúce dopady na medzinárodný systém, odôvodňujúc toto tvrdenie hypotézou, že v prípade ovládnutia pobaltských štátov Ruskou federáciou, a tým zároveň zlyhania Severoatlantickej aliancie a záruk, ktoré poskytuje článok 5 Severoatlantickej zmluvy, by sa skončil medzinárodný bezpečnostný poriadok tak ako ho poznáme od konca druhej svetovej vojny. (Grigas, 2015)

2.2 Rozdielne vnímanie severského regiónu a pobaltskej oblasti ruskou zahraničnou politikou

Zahraničná politika Ruskej federácie voči severnému a pobaltskému regiónu je dôležitým prvkom ruskej politiky voči Európe a celej transatlantickej komunite. Pre pochopenie ruskej zahraničnej politiky v tejto oblasti je nevyhnutné rozdeliť túto oblasť na dva rôzne elementy z pohľadu Moskvy. Na jednej strane, severské štáty, Dánsko, Fínsko, Island, Nórsko a Švédsko, ktoré ruské ministerstvo zahraničných vecí označuje ako severskú oblasť, a na druhej strane, tri pobaltské republiky, Lotyšsko, Litva a Estónsko, ktoré tvoria druhú, menšiu skupinu. Rozdiel medzi nimi je veľmi veľký. Prvá skupina predstavuje prepojenie Ruskej federácie so Západom. Moskva sa naučila severské štáty rešpektovať, niekedy ich aj obdivovať, a dôverovať im, hoci opačne to nie je vždy ten istý prípad. Na druhú skupinu, pobaltské štáty, je z pohľadu Moskvy nazerané úplne odlišne. Je na ich stále, aj napriek ich niekoľkoročnej nezávislosti nazerané ako na bývalé ruské provincie. Navyše, od roku 2004 po ich vstupe do EÚ a NATO na ne Ruská federácia hľadá ako na štáty, ktoré majú protiruské postoje v svojej zahraničnej politike. Moskva má za to, že pobaltské štáty zastávajú protiruské názory v NATO, rovnako aj v EÚ. Ruské zahraničnopolitické ciele v oblasti Estónska, Lotyšska a Litvy sa zameriavajú aj na:

- zabránenie rozmiestneniu technickej infraštruktúry Severoatlantickej aliancie v Pobaltí,
- získanie kľúčovej časti infraštruktúry v Pobaltí,
- prispievanie k tomu, aby Estónsko a Lotyšsko znížili bariéry pre získanie občianstva ruským občanom, (Trenin, 2011)

Severské štáty, vyznačujúce sa pokrokovými ekonomikami sú z pohľadu Ruskej federácie hodnotným zdrojom modernizácie. Moskva je tak nútená riešiť s nimi viaceré témy, ako napríklad vytvorenie exkluzívnej hospodárskej oblasti s Nórskom v Barentsovom mori v roku 2010, zapojiť severské spoločnosti zameriavajúce sa na energetiku a pod. do

spolupráce s ruskými korporáciami. Navyše, Nórsko a Dánsko kladú v rámci svojej zahraničnej politiky dôraz na oblasť Arktídy, kde sa aj Ruská federácia snaží vytážiť prostredníctvom politických prostriedkov viac. (Trenin, 2011)

Moskva už nemá zdroje ani vôľu obnoviť svoju „ríšu“ spred dvadsiatich rokov. Namiesto toho akceptovala novú pozíciu a hľadá novú medzinárodnú pozíciu, čo nie je nič výnimočné medzi bývalými ríšami. Pokiaľ európski susedia Ruska a celá transatlantická komunita akceptujú konečnú zmenu Moskvy na medzinárodnom poli a budú ju brať oddelene od ruského politického systému, ktorý zostáva prevažne autoritársky, len potom budú schopné viesť konštruktívny dialóg so svojim európskym najväčším susedným štátom. Akceptovanie Ruskej federácie ako post-imperiálneho hráča je oveľa jednoduchšie pre severské štáty, ktoré boli aj v minulosti relatívne v bezpečí. Na druhej strane, pre pobaltské štáty je jedinou zárukou bezpečnosti demokratické Rusko s liberálnou vládou a strategickým partnerstvom so Spojenými štátmi americkými. Z pohľadu pobaltských štátov by bola najjednoduchšia politická koordinácia a líderstvo zo strany EÚ a NATO vo vzťahu k Ruskej federácii. Takáto koordinácia by zahŕňala aj:

- spoluprácu NATO-Rusko v oblasti balistickej jadrovej obrany,
- historické zlepšenie vzťahov Pobaltia s Ruskom – podobne ako v prípade Poľska, aj v prípade vzťahov s Pobaltím je potrebné, aby Rusko spravilo prvý krok. Rusko musí rokovať s pobaltskými štátmi s rešpektom a brať ich ako samostatné nezávislé štáty.
- spolupráca v oblasti energetiky v severskom a pobaltskom regióne medzi EÚ a Ruskom,
- humanitárna spolupráca

V kontexte spolupráce v oblasti energetiky je dôležité ubezpečiť sa, že:

- Ruská federácia zostáva spoľahlivým dodávateľom energie v regióne,
 - prerušenie dodávok, tak ako sa stalo vo vzťahu k Litve v roku 2011 sa už nebude opakovať,
 - bezpečnostné štandardy ruských jadrových zbraní, najmä v oblasti Kaliningradu sú dostatočne vysoké,
 - objavovanie nových a ťažba už objavených zdrojov energie v Arktíde sa deje na základe spolupráce medzi ruskými a medzinárodnými energetickými spoločnosťami.
- (Trenin, 2011)

2.3 Prax ruských zahraničnopolitických krokov vo vzťahu k Pobaltiu

Ruská federácia a najmä jej zahraničná politika vyvoláva v mnohých štátoch obavy, Európu ako celok nevynímajúc. Aj samotné Estónsko, Lotyšsko, či Litva si uvedomujú veľkosť Ruskej federácie z teritoriálneho hľadiska a jeho počet obyvateľov, ktoré sú hlavnými ruskými výhodami. Medzi ďalšie výhody patrí dostatok úrodnej pôdy a, ako sme už viackrát naznačili, autarkia jeho nerastných surovín slúžiacich ako zdroj energií. Spomínali sme, že poprednou výhodou Ruska je jeho teritoriálna rozľahlosť. Táto je ale zároveň aj jednou z ruských najväčších slabostí. Dôvod je veľmi jednoduchý, je to bezpečnosť, a teda, ak by na neho zaútočili z viacerých smerov v rovnakom čase, iba ťažko by sa dokázalo brániť, pretože by zrejme malo problémy s rozmiestnením vojenských síl súčasne na rôznych frontoch. (Friedman, 2015a)

Friedman vyčlenil v ruskej zahraničnej politike tri zahraničnopolitické bezpečnostné nástroje, prostredníctvom ktorých si aj z historických skúseností Rusi získavajú vplyv v iných štátoch:

- utajované aktivity v štátoch s výraznou ruskou menšinou (zahŕňajúc pobaltské republiky) sú prvým nástrojom uplatnenia si vplyvu v pobaltských štátoch. Ide najmä o zaktivizovanie proruských menšín v pobaltských republikách.
- následne, pri potláčaní týchto proruských aktivít pobaltskými autoritami môže prísť k ekonomickým sankciám zo strany Ruskej federácie vo vzťahu k pobaltským republikám
- vojenské opatrenia v blízkosti hraníc s tromi pobaltskými republikami a rozmiestnenie vojakov na hraniciach s nimi (Friedman, 2015a)

Ďalším aspektom ruskej zahraničnej politiky je v posledných rokoch nepochybne propaganda. Práve tento aspekt spôsobil ostražitosť ostatných štátov načúvať znepokojeniu pobaltských republík. Anexia Krymu a vojna v Gruzínsku všetkým otvorili oči. (Graham-Harrison, 2016)

Viacerí experti, ktorí predpovedajú správanie aktérov medzinárodných vzťahov majú za to, že ruské kroky na Pobaltí a v ďalších štátoch sú trojstupňové:

1. prvý stupeň zahŕňa presadzovanie vplyvu v týchto štátoch spoza ruských hraníc,
2. druhý stupeň predstavuje vytvorenie nárazníkovej zóny v týchto štátoch za ruskými hranicami,
3. tretím stupňom je pokus o prekazenie vytvárania koalícií, ktoré sú naladené protirusky v týchto štátoch (Friedman, 2015a)

„Rusi by sa mohli zžiť s neutrálnym pobaltským regiónom. Ale zžiť sa s pobaltským regiónom, ktorý je súčasťou NATO a má blízko k USA, je jednoducho riziko, ktoré nemôžeme pripustiť. Na druhej strane Američania, ktorí sa stiahli zo Strednej Ázie a sú obozretní na Kaukaze, sa nemôžu vzdať Pobaltska. Akýkoľvek kompromis súvisiaci s tromi pobaltskými členmi NATO by vyvolal vo východnej Európe paniku. Jej správanie by bolo nepredvídateľné a stúpila by možnosť ruského vplyvu šíriaceho sa smerom na západ. Rusko má na tom väčší záujem, no americká pozícia nie je bezvýznamná.“ (Friedman, 2015a, s. 137)

V prípade Estónska, podľa Národnej bezpečnostnej stratégie Estónska z roku 2010, na základe ktorej sa implementuje bezpečnostná politika do praxe štátu, bezpečnostná situácia v regióne zostáva stabilná, kým strategický význam regiónu stále rastie. (National Security Concept of Estonia, 2010)

Všetky tri pobaltské štáty majú špeciálne miesto v ruskom zahranično-politickom myslení a aj v konkrétnych ruských zahranično-politických krokoch. Na opačnej strane, v skúmaní verejnej mienky Rusi pravidelne identifikujú pobaltské republiky ako štáty, voči ktorým cítia najväčšiu antipatiu, a patria aj do skupiny najväčších ruských nepriateľov. (Benneth, 2016)

Záruky vyplývajúce pre pobaltské republiky z ich členstva v Severoatlantickej aliancii

Po vstupe Pobaltských štátov do západných štruktúr, predovšetkým do NATO a EÚ sa predpokladalo niekoľko faktov. Prvým bolo, že Severoatlantická aliancia dokáže svojim členom poskytnúť také bezpečnostné záruky, že ich ani Rusko nebude môcť ohroziť. Druhým bolo, že vďaka vstupu do EÚ dosiahnu určitý stupeň ekonomickej integrácie, a teda budú ekonomicky porovnateľné s inými západnými štátmi, a že budú následne ekonomicky rásť. Do tretice očakávali, že stratia nálepku autoritárskych sovietskych štátov a nadobro zapadnú do západoeurópskych štruktúr. Tento posledný bod ale do veľkej miery závisel od dosiahnutia prvých dvoch vyššie zmienených očakávaní. V súčasnosti ale EÚ nie je vo svojich najlepších rokoch, obdobným problémom je aj stratený vojenský potenciál NATO. Východoeurópske štáty sa teda musia nanovo zamyslieť nad svojimi strategickými krokmi v najbližšej budúcnosti. (Friedman, 2015b)

Žiadna z pobaltských republík si neželá opätovne padnúť pod vládu Moskvy. Tým, že sú všetky tri štáty členmi NATO a EÚ a v prípade vzniku konfliktu Pobaltie-Rusko, nebude to len problém týchto troch štátov, ale bude to aj problém Severoatlantickej aliancie a celej transatlantickej komunity. (Friedman, 2015a)

Keďže všetky tri pobaltské štáty, ako sme už mnohokrát spomenuli, sú členskými štátmi Severoatlantickej aliancie, mali by sme očakávať, že najvýznamnejšia bezpečnostná organizácia v transatlantickom regióne nenechá nič na náhodu. Snahy Severoatlantickej aliancie zabezpečiť bezpečnostné záruky jej členom vyústili do inštitucionalizovania niekoľkých prvkov, o ktoré sa bezpečnosť v 21. storočí opiera. V každej z pobaltských republík vznikli tzv. Centrá excelentnosti, ktoré si vymenujeme jednotlivo:

- prvé vzniklo už v roku 2008 v Estónsku so sídlom v Talline. Ide o Centrum excelentnosti NATO so zameraním na spoluprácu v oblasti kybernetickej bezpečnosti (NATO's Cooperative Cyber Defense Centre of Excellence)
- v roku 2011 bolo v Litve založené Centrum excelentnosti zamerané na energetickú bezpečnosť, ktoré dostalo akreditáciu o dva roky neskôr v roku 2013 (NATO's Energy Security Centre of Excellence)
- posledné, tretie, vzniklo v roku 2014 v Lotyšsku so zameraním na strategickú komunikáciu (NATO's Strategic Communication Centre of Excellence)

Všetky tri Centrá excelentnosti nasledujú cieľ Severoatlantickej aliancie a akumulujú získané vedomosti týkajúce sa danej oblasti, a snažia sa tak predísť konfliktu na Pobaltí. Vznik týchto centier samo o sebe nie je dostatočnou zárukou bezpečnosti. Je si potrebné uvedomiť, že práve tieto oblasti ako kybernetika, energetika a strategická komunikácia sú kľúčové k prehlbovaniu bezpečnosti v regióne. Aj Rusko neustále prehľbuje bezpečnosť v regióne, jeho snahy sú ale zamerané na oblasť, okrem iného, médií, kultúry, histórie a pod. (Kudors, 2014)

Význam Bieloruska ako ruského spojenca z pohľadu ruskej stratégie

Ďalším susedným štátom dvoch pobaltských republík, menovite s Lotyšskom a Litvou je Bielorusko, ktoré by sa v prípade vypuknutia takéhoto konfliktu nepochybne pridalo na stranu Moskvy. Dôvodom je bieloruský režim, jeho prílišná podobnosť tomu ruskému. Bielorusko ako jediný zo všetkých štátov bývalého Sovietskeho zväzu prijalo od jeho rozpadu len veľmi málo reforiem a má neutíchajúci záujem na opätovnom rozšírení ruského územia, aj prostredníctvom včlenenia Bieloruska k Ruskej federácii. Podľa Friedmana je z pohľadu Ruskej federácie najviac pravdepodobné spojenectvo s Bieloruskom, ktoré je plným podporovateľom Moskvy. Takáto rusko-bieloruská aliancia by mohla mať za následok priblíženie sa ruskej armády k pobaltskému regiónu. (Friedman, 2015a)

2.3.1 Rusko-litovské vzťahy

Na jar minulého roku sa vo Vilniuse na viacerých múroch objavila maľba Trumpa bozkávajúceho sa s Putinom. Takýmto spôsobom bola vyjadrená akási satirickosť aktuálneho obdobia, čo značí nečakané zblíženie dvoch vplyvných štátnikov, rovnako ako aj stále existujúci pozostatok sovietskej histórie v regióne, čoho dôkazom sú aj početné ruské menšiny v litovskom hlavnom meste. Umelec, Mindaugas Bonanu, ktorý je autorom spomenutej maľby tvrdí, že je to symbol toho, ako sa aj najhoršie obavy môžu stať skutočnosťou. Navyše, posledné roky prevládal v Litve názor, že Spojené štáty americké kryjú Litve chrbát. Počiatkom ich vzniku boli prvé roky 21. storočia, kedy George W. Bush, dávno zabudnutý vo Washingtone, D.C., ale národný hrdina v Litve, vyhlásil, že ktokoľvek bude považovať Litvu za nepriateľa, spraví si nepriateľa aj z USA. Dôvera Litovcov v Spojené štáty americké teda započala už tesne pred ich vstupom do NATO. V súčasnosti, 15 rokov po spomenutom vyhlásení sa Litovci podľa Graham-Harrison po prvýkrát obávajú o dodržanie tohto sľubu. Obavy pramenia predovšetkým z Trumpovej politiky voči Putinovi, ktorého pobaltské štáty vidia ako niekoho, kto chce znovuzískať vplyv v ich štátoch. Ich obavy sa vystupňovali po tom, ako videli, čo ruský líder dokázal v Gruzínsku v roku 2008 alebo nedávno na Ukrajine a obávajú sa, že by mohli byť ďalší, na kom bude ruský autokrat dokazovať svoju moc pokiaľ si bude myslieť, že Spojené štáty americké nedokážu pobaltským republikám pomôcť. Jedným z dôvodov je aj fakt, že na víťazstvo Trumpa v amerických prezidentských voľbách bolo nazerané so znepokojením aj ďaleko za americkými hranicami predovšetkým pre Trumpovu nepredvídateľnosť. Tieto obavy sú pociťované verejnosťou všetkých pobaltských republík, ktoré sa nachádzajú na hraniciach veľmi asertívne jednajúceho Ruska. „*Litovský minister obrany Vaidotas Urbelis sa vyjadril, že všetko, čo za 25 rokov samostatnosti a nezávislosti od Ruska dokázali, je v súčasnosti ohrozené.*“ (Graham-Harrison, 2016) Len málo obyvateľov tohto trojmiliónového štátu si myslí, že proti svojmu rozľahlému nepriateľovi môžu stáť sami. Ďalšie znepokojenie vzrástlo po tom, ako Trump odmietol potvrdiť svoje záväzky voči Severoatlantickej aliancii, kedy boli Litovci znovu o krok bližšie k svojim najhorším obavám. Minister zahraničných vecí Litvy, Linas Linkevičius potvrdil, že len niektoré z Trumpových vyhlásení sú legitímne, napríklad, za takéto vyjadrenie považuje povinnosť finančne prispievať na svoju obranu, konkrétne plniť finančné záväzky vyplývajúce z členstva v Severoatlantickej aliancii. Viac znepokojivé ale bolo Trumpove vyhlásenie v júli 2016 v interview s New York Times, kde

sa otvorila aj otázka povinnosti členských štátov Severoatlantickej aliancie prispievať dvomi percentami HDP na spoločnú obranu. Na otázku, či tieto členské štáty, vrátane troch pobaltských republík, môžu počítať s pomocou Spojených štátov amerických v prípade, že budú napadnuté Ruskom odpovedal: „*Splnili tieto štáty ich povinnosť voči nám? Ak ich splnili, odpoveď je áno.*“ (Graham-Harrison, 2016) Tieto reči ale mnohí ďalší poprední americkí politickí činitelia považovali len za súčasť Trumpovej politickej kampane. Člen kongresu Peter King počas volebnej noci sľúbil občanom pobaltských republík, že Spojené štáty americké dodržia svoje záväzky voči Severoatlantickej aliancii slovami: „*Amerika bude tam. Donald Trump bude tam.*“ (Graham-Harrison, 2016)

Ako každá minca má dve strany, tak nie všetci experti na situáciu na Pobaltí sú vo svojich názoroch jednotní. Kritici týchto obáv z Ruskej federácie tvrdia, že Litovci z nej pociťujú paranoju, ktorá pramení z toho, že boli dlho súčasťou Sovietskeho zväzu, ale stále cítia krivdu z minulosti. Litovci vzhľadom na kritiku kontruujú, že sú len realistami, a poučili sa z minulosti, že za naivitu sa platí krvou. Sovietska okupácia je tak pre nich stále živá v pamätiach mnohých a minulosť ich varuje pred ich rozľahlým susedom. Ich znepokojenie je ale stále len teoretické. Juhozápadná časť Litvy je ruskou exklávou Kaliningradu, kde sa zoskupujú ruské posádky a ruská vojenská technika. Tieto zbrane a ruské vzťahy s Bieloruskom znamenajú, že Pobaltie by v prípade vypuknutia konfliktu s Ruskom mohlo byť veľmi ľahko odrezané od zvyšku Európy, ak by litovská krátka hranica s Poľskom bola ohrozená. (Graham-Harrison, 2016)

Dominujúcim názorom medzi litovskými expertmi a širšou verejnosťou v Litve je, že agresívna zahraničná politika režimu Vladimira Putina je hlavným zdrojom hrozby litovskej bezpečnosti. Anexia Krymu, vojna na Ukrajine, či ruský postoj v Sýrii tieto obavy len zhoršili. Niekoľkí experti z Centra pre Východoeurópske štúdie vytvorili pravdepodobný scenár vzťahov medzi Ruskom a Litvou v nasledujúcich troch až piatich rokoch. Hlavnými zisteniami tejto štúdie bolo, že medzi litovskými expertmi neprevláda optimizmus v očakávaní budúcich ruských krokov. Prevládajú myšlienky, že Rusko sa bude opätovne snažiť získať status veľmoci, a v dôsledku toho pozmeniť vzťahy v medzinárodnom systéme tak, aby skončila dominancia Spojených štátov amerických a nastalo multipolárne usporiadanie sveta. Tieto snahy by mohli pomôcť podľa nich Rusku zvýšiť vplyv v oblastiach bývalého Sovietskeho zväzu, strednej a východnej Európe, či na Strednom východe. Experti sa zhodujú, že Ruská federácia považuje Spojené štáty americké za hlavného nepriateľa, s ktorým ale má niekoľko zhodných záujmov. Konfrontácia medzi týmito aktérmi podľa expertov zo spomenutého centra je a bude výlučne v oblasti soft

power. Štúdia vylučuje priamu vojenskú konfrontáciu medzi Spojenými štátmi americkými a Ruskou federáciou v najbližších rokoch, ale od Ruskej federácie možno očakávať pokusy zamerané na skúšanie spoľahlivosti a odolnosti Severoatlantickej aliancie zabezpečiť bezpečnosť svojich členských štátov, predovšetkým v oblasti troch pobaltských republík. Práve Pobaltie je expertmi považované za hlavný cieľ vojenských provokácií zo strany Ruskej federácie. (Janeliunas, 2016)

V Národnej bezpečnostnej stratégii Litvy z roku 2012 sa zdôrazňujú vonkajšie hrozby pre Litvu, zahŕňajúce snahy o ovplyvnenie politického systému, vojenských možností, spoločnosti vo všeobecnosti, hospodárske fungovanie štátu, kultúrnu identitu a iné. Stratégia vymenúva ďalšie hrozby ako činnosť štátnych či neštátnych aktérov zameraná na informačné útoky v rámci medzinárodného alebo aj národného informačného priestoru s cieľom šírenia dezinformácií a šírenia negatívnej verejnej mienky, veľký dôraz sa kladie aj na nepodceňovanie kybernetických hrozieb. (Kudors, 2014)

Na začiatku tohto roka sme sa dozvedeli, že Litva sa chystá vybudovať oplotenie na hraniciach ruskej enklávy v Kaliningrade s cieľom zvýšiť svoju bezpečnosť. K tomuto kroku pristúpili litovské politické elity z dôvodu vzrastajúcich bezpečnostných obáv z ruských aktivít v regióne. Oplotenie by malo pokrývať 130 kilometrov pozdĺž hraníc, od mesta Vistytis po rieku Neman, ktorá ústí do Baltského mora, a vysoké bude 2 metre. Jeho výstavba by sa mala zrealizovať do konca tohto kalendárneho roka, a takto vybudovaná hranica bude chránená novými obrannými systémami vrátane dronov. V súčasnosti v danej oblasti nie je pozdĺž hraníc žiadna prírodná, či umelovytvorená prekážka. Takýmto spôsobom chce Litva predísť ruským provokáciám. Litovský minister vnútra, Eimutis Misiūnas, uviedol pre tlačovú agentúru AFP, že oplotenie bude celkovo stáť 30 miliónov eur, z toho čiastka vyčlenená z litovského rozpočtu tvorí minimum tejto sumy, konkrétne 3,6 milióna eur, zatiaľ čo zvyšná suma bude pochádzať najmä zo zdrojov litovských partnerov z radov EÚ. Viacerí litovskí poprední politickí činitelia, medzi nimi aj politička Rasa Juknevičienė, sa vyjadrili, že si nemyslia, že by takáto „prekážka“ dokázala zastaviť ruský vojenský útok, avšak veria, že tieto kroky pomôžu znížiť potenciálnu hrozbu zo strany Ruskej federácie. Podľa vyjadrení ministra vnútra Litvy pre BBC, Litva plánuje do roka 2020 plne kontrolovať a monitorovať hranice s Ruskou federáciou a Bieloruskom, so 140 miliónmi eur ako predpokladanou sumou vyčlenenou na tento účel. (Lithuania plans fence..., 2017)

V roku 2012 tvoril litovský export do Ruskej federácie 15 miliárd litovských litasov⁸, čo je približne 19% celkového exportu Litvy, pričom z pohľadu Ruskej federácie je to len 1,4% celkového množstva produktov na trhu, ktoré sú dovážané z Litvy. Pre Rusov je objem importu z Litvy zanedbateľný, čo ale neplatí pre Litovcov, čo pridáva tejto záležitosti veľký ekonomický význam, kým politické dôsledky sú neodvratné. (Radzevičiūtė, 2013)

2.3.2 *Rusko-lotyšské vzťahy*

Lotyšsko, podobne ako zvyšné dve pobaltské republiky, je bezpochyby malý štát. Takto je vnímané aj inými štátmi, aj samé sebou. Hoci Lotyšsko je z teritoriálneho hľadiska dvakrát väčšie ako napríklad Belgicko, ekonomická aktivita vykonávaná na jeho území je mnohokrát menšia ako na území Belgicka, v prípade, že berieme do úvahy veľkosť populácie aj HDP týchto štátov. Aj tieto ukazovatele majú vplyv na vojenské schopnosti Lotyšska. V skutočnosti je na výšku jeho vojenských výdavkov nazerané s veľkou dávkou skepticizmu, nakoľko obyvatelia Lotyšska pochybujú, že aj v prípade ich zvýšenia by Lotyšsko dokázalo odolať ruským vojenským jednotkám v prípade vzniku konfliktu medzi nimi. Dôkazom toho, že takéto znepokojenie si uvedomujú aj poprední lotyšskí politickí predstavitelia je, že Lotyšsko sa zameriava na stratégiu „soft defence“ prostredníctvom nadviazania a zefektívňovania politickej a ekonomickej spolupráce so Západom s očakávaním, že cudzie záujmy v Lotyšsku môžu pôsobiť ako obrana pred ruskými snahami zvýšiť svoj vplyv v tomto regióne. Po vstupe troch pobaltských republík do EÚ, sa Lotyšsko a ďalšie dva pobaltské štáty snažili prehĺbiť integráciu so Západom, napríklad prostredníctvom účasti v Schengenskej zóne alebo v eurozóne Lotyšsko hľadalo ďalšie možnosti ako diverzifikovať zdroje energií. Niet pochyb, že pobaltské štáty získali väčšiu politickú autonómiu začlenením sa do štruktúr EÚ, ktorú neváhali použiť na posilnenie svojej globálnej pozície v medzinárodnom systéme. V prípade Lotyšska to podporilo začlenenie sa do transatlantických štruktúr, predovšetkým máme na mysli Severoatlantickú alianciu, a využívanie lotyšskej technickej infraštruktúry, ako napríklad expertíza na vyhľadávanie mín, špeciálne potápačské operácie, a rovnako aj využitie lotyšských vojakov ďaleko za hranicami Lotyšska, konkrétne na Balkáne, v Afganistane, Iraku a iných. Po vstupe do EÚ a Severoatlantickej aliancie sa ruská bojovnosť akosi zmiernila. Navyše, členstvom v EÚ pobaltské republiky získali jednu veľkú výhodu, konkrétne možnosť lepšej

⁸ Litovský litas je oficiálna mena Litvy pred vstupom Litvy do eurozóny.

hospodárskej spolupráce s Ruskom. Rusko je lotyšským tretím najväčším obchodným partnerom, hneď za Estónskom a Litvou, s dvanástimi percentami z celkového zahraničného obchodu Lotyšska. Lotyšsko ostáva aj naďalej závislé na dodávkach ruského zemného plynu, či inak, ruský trh je významný z hľadiska predaja lotyšských potravinových produktov. Rusko je ôsmy najväčší investor v Lotyšsku. (Austers, 2014)

Pre porovnanie pozície Lotyšska z pohľadu jeho členstva v Severoatlantickej aliancii sa naskytá pohľad, že v roku 2004, tesne po vstupe tejto pobaltskej republiky do bezpečnostných euroatlantických štruktúr lotyšská prezidentka Vaira Vīķe-Freiberga poznamenala, že vstup Lotyšska do Severoatlantickej aliancie poskytuje nevídané bezpečnostné záruky. O desať rokov neskôr, v roku 2014 sa niekoľkí poslanci britského parlamentu vyjadrili, že po desiatich rokoch členstva Lotyšska v NATO je značné, že Severoatlantická aliancia nebola v čase jeho prijímania za člena pripravená na nebezpečenstvo, ktoré by mohlo byť výsledkom ruského útoku na jej členské štáty. Podľa Edwarda Lucasa, uznávaného editora týždenníka *The Economist* predstavujú Litva, Lotyšsko a Estónsko prvú líniu štátov, tzv. „front-line states“ a zároveň, bezpečnostná kríza v pobaltských štátoch zostáva najväčšou hrozbou Severoatlantickej aliancie, navyše keď jednotky Severoatlantickej aliancie sú v tomto regióne prítomné. Vo všeobecnosti platí, že aktivity, ktoré Rusko považuje, respektíve o nich hovorí ako o obranných aktivitách z perspektívy Lotyšska vyzerá ako útok vyvolaný vplyvom ruských médií a krajanskými organizáciami. (Kudors, 2014)

Na základe historických skúseností vieme, že ruské záujmy a ruská politika ovplyvňuje domáci vývoj a zahraničnú politiku susedných štátov. Lotyšsko v tomto prípade nie je výnimkou. Lotyšsko sa vždy snažilo priblížiť k Západu a EÚ, a tým zároveň minimalizovať ruský vplyv na svoju ekonomiku. V roku 2012, v čase, kedy sa ruského prezidentského úradu znovu ujal Vladimir Putin, boli rusko-lotyšské vzťahy relatívne stabilné. Energetický sektor v Lotyšsku je už tradične do veľkej miery prepojený na ruské zdroje. Z celkovej lotyšskej spotreby energií to v roku 2012 bolo 35,9%, ktoré si Lotyšsko dokázalo vyprodukovať samo. Ďalších 42,3% bolo importovaných práve od svojho východného suseda, respektíve dovezených z niektorého členského štátu Spoločenstva nezávislých štátov. Zvyšné zdroje pochádzajú zo západných štátov. Pokiaľ ide o zemný plyn, ten je výlučne dovážaný, navyše len z jedného zdroja – Ruskej federácie. (Bukovskis, 2012)

2.3.3. Aktivita ruských bezpečnostných zložiek voči pobaltským republikám a ruské strategické systémy

V posledných rokoch sme na ruských hraniciach s pobaltskými štátmi, či Fínskom zaznamenali nárast počtu vojenských jednotiek. Stephen Wegren vo svojich analýzach uvádza niekoľko konkrétnych číselných porovnaní, na základe ktorých možno predošlé tvrdenie verifikovať, a ktoré dokazujú postupné zvyšovanie ruských provokácií v pobaltskom priestore. Niektoré z nich si v nasledovných vetách aj vymenujeme. V roku 2010 bola v lotyšských vodách spozorovaná len jedna ruská posádka, kým v októbri 2014 počet takýchto posádok presiahol počet 40. Pokiaľ ide o bezpečnosť vzdušných síl, možno povedať, že v roku 2010 bolo zaznamenaných 5 náletov ruských vzdušných síl v lotyšskom vzdušnom priestore, no v októbri 2014 sa ich počet vyšplhal k číslu 180. V prípade Litvy to bolo 132 narušení jej vzdušného priestoru k októbru 2014, čo je štyrikrát viac ako tomu bolo v roku 2010. V tomto kontexte považujem za vhodné spomenúť aj počet vzhliadnutí ruských armádnych lietadiel nad územím Fínska. Kým v roku 2010 Fínsko nezaznamenalo žiadne takéto narušenie, v októbri 2014 sa s touto aktivitou zo strany Ruskej federácie stretlo až päťkrát. V októbri 2014 ruské špionážne lietadlo napadlo estónsky vzdušný priestor, keď vletelo viac ako 500 metrov nad estónske územie. Táto udalosť je považovaná za prvý vážny pokus o útok na členský štát Severoatlantickej aliancie od pádu Berlínskeho múru. Lietadlo bolo zachytené radarmi a odvedené mimo estónskeho vzdušného priestoru portugalskými stíhačkami F-16, ktoré sú alokované v Litve ako snaha Severoatlantickej aliancie dozeráť na bezpečnosť pobaltského vzdušného priestoru. Na konci októbra 2014, viac ako dva tucty ruských vojenských lietadiel, vrátane šiestich jadrových bombardérov, vykonali závažné vojenské manévry na hraniciach s členskými štátmi Severoatlantickej aliancie a spôsobili, že bojové lietadlá ôsmich jej členských štátov sa mali na pozore. Najzávažnejší prípad kedy boli ruské lietadlá zachytené nad Európou, bol v čase ich preletu nad Severným morom. Štyri ruské strategické bombardéry Tu-95 spolu s ďalšími lietadlami vytvorili konvoj, neudali letový plán, ani neodpovedali na rádiové volania, leteli po celý čas v pohotovostnej formácii a využívali nezvyčajné trasy. Vo všeobecnosti tak možno povedať, že počet hlásení o vniknutí do vzdušného priestoru členských štátov Severoatlantickej aliancie narástol z pôvodných 40 náletov v roku 2013 na 100 v prvých desiatich mesiacoch roka 2014. Severoatlantická aliancia po uvedených náletoch vyčlenila 16 bojových lietadiel do nepretržitej vysokej pohotovosti s cieľom dohliadať na bezpečnosť priestoru Pobaltia a východnej Európy. Rovnako, Severoatlantická aliancia rozmiestnila jednotky rýchlej

reakcie v Estónsku aj v Poľsku. V krátkom čase na to došlo aj k spoločným cvičeniam amerických a poľských pilotov. Putin vysvetlil prítomnosť hliadok ruských strategických bombardérov v blízkosti členských štátov Severoatlantickej aliancie ako odpoveď na prelet amerických bombardérov pozdĺž ruských hraníc, čo považuje za prax zo strany Spojených štátov amerických, ktorá sa ani o skončení studenej vojny nikdy nezastavila. Keď Ruská federácia vystupňovala vojenské cvičenia pozdĺž hraníc s pobaltskými štátmi, Severoatlantická aliancia umiestnila v tomto regióne ďalšie vojenské jednotky ako odpoveď na ruské provokácie. (Putin's Russia..., 2016)

Pobaltské štáty mali, pochopiteľne, z ruských zámerov nemalé obavy. Americký prezident Barack Obama v septembri 2014 navštívil Estónsko, a sľúbil, že Spojené štáty americké odpovedia na každú ruskú vojenskú akciu zameranú proti pobaltským republikám. V nadväznosti na všetky tieto udalosti začalo aj Fínsko uvažovať o vstupe do Severoatlantickej aliancie. Dalo sa očakávať, že po takýchto krokoch zo strany Ruskej federácie sa na Pobaltí zvýši protiruské cítenie. Nebolo to tak len v očiach pobaltských republík, ale aj iných štátov, Spojené štáty americké nevynímajúc. (Putin's Russia..., 2016) Slovy Medvedeva 8. augusta 2011: „*Naše ozbrojené sily stále aj v súčasnosti zostávajú v pohotovosti rovnako ako v rokoch 1970-1980.*“ (Herspring, 2016, s. 323)

Existencia súčasného režimu v Kremli má za následok, že Rusko vo všeobecnosti predstavuje hrozbu voči Severoatlantickej aliancii, no najmä voči jej východoeurópskym členom. Z pohľadu Ruskej federácie bola Severoatlantická aliancia označená za nepriateľa s viacerými rozvinutými kapacitami, pomocou ktorých je schopná Rusko vážne konfrontovať. V posledných rokoch sme svedkami udalostí, kedy ruský režim ukázal vôľu a schopnosť využívať vojenské jednotky alebo hroziť využitím vojenských jednotiek na dosiahnutie svojich politických cieľov, a na príklade Ukrajiny možno povedať, že je rovnako schopné napadnúť existujúci medzinárodný poriadok a základné princípy európskej bezpečnosti. Rusko taktiež ukázalo, že nemá obavy z vysoko-riskantného oportunistického hazardovania a schopnosť opakovane a nečakane prekvapiť Západ. Aby sa predišlo ďalšiemu prekvapeniu zo strany Ruska, ale v oblasti Pobaltia, stratégia Severoatlantickej aliancie by mala byť prehodnotená a prispôbená aktuálnej bezpečnostnej situácii. Na Pobaltí sa stretávame s javom, kedy regionálna rovnováha tradičných síl je výhodnejšia pre Rusko a teda vychádza situácia pre Severoatlantickú alianciu je v tomto smere horšia. Podľa štúdie spracovanej štyrmi poprednými expertmi na vzťahy Severoatlantickej aliancie s Ruskou federáciou je nosným pilierom bezpečnostnej politiky Ruskej federácie fakt, že sa snaží vytvoriť nové stratégie, ktoré adaptuje aktuálnemu bezpečnostnému prostrediu.

Slovami jej autorov, „*tu už nejde o Červenú armádu z čias našich starých rodičov.*“ (Clark, 2016, s. 6) Súčasný postoj Severoatlantickej aliancie, ktorý sa spolieha na posilnenie bezpečnosti pobaltských štátov, ale postráda vierohodnosť. Aliancia nebude schopná zabrániť Rusku vo vojenských aktivitách v regióne a rovnako bude neschopná rýchleho rozmiestnenia dodatočných jednotiek v regióne, navyše po tom, ako Rusko využíva stratégiu tzv. „anti-access/area denial“ alebo A2/AD. Pobaltské štáty zdieľajú s Ruskom a Bieloruskom 1400 km dlhú hranicu, zatiaľčo s členskými štátmi Severoatlantickej aliancie je to len 65 km dlhý koridor medzi Litvou a Poľskom. Jej dvadsaťpäť členských štátov bude v bezpečí aj za predpokladu, že by Rusko aktivovalo A2/AD, kým tri pobaltské republiky v bezpečí nebudú. Aj pre tieto skutočnosti sú pobaltské štáty niekedy prirovnávané k Západnému Nemecku v období studenej vojny. Na jednej strane, Severoatlantická aliancia zohráva v Európe podstatnú úlohu stabilizátora bezpečnosti. Už aj v čase studenej vojny sa aj vďaka vierohodnosti jej politik predišlo vojenskému konfliktu. No na strane druhej, stále sa stretávame s potrebou posilnenia jej stratégií a zvýšenia efektívnosti jej schopností. Práve oblasť Estónska, Lotyšska a Litvy je považovaná za región, kde Severoatlantická aliancia potrebuje posilniť svoje kapacity. Rusko sa usiluje o revidovanie medzinárodného poriadku a znovuobnoviť dominanciu v tzv. blízkom zahraničí. Americký prezident Barack Obama na svojej návšteve Tallinu v septembri 2014 prirovnal dôležitosť bezpečnosti troch pobaltských republík k Berlínu, Parížu, či Londýnu, a teda na základe jeho tvrdenia môžeme povedať, že Spojené štáty americké, a aj Severoatlantická aliancia nechcú nechať nič na náhodu a uvedomujú si strategickú polohu a dôležitosť Pobaltia ako celku. Ruská federácia sa pustila do najväčšieho projektu modernizácie svojej armády v histórii. Na tento účel vyčlenila finančné prostriedky vo výške 19,3 bilióna ruských rublů, a časovo si tento cieľ vytýčila splniť do roku 2020. Jej prioritou je modernizácia jadrových zbraní, použitie nových systémov a technológií vo vzdušných, námorných aj pozemných silách. Kvalitatívne zlepšenie armádnych prostriedkov bude sprevádzané ich viditeľným kvantitatívnym zvýšením, ako uviedli W. Clark, J. Luik, E. Ramms a R. Shirreff. V roku 2015 v rámci pozemných síl vzniklo osem nových brigád, a následne, v januári 2016 ruský minister obrany Sergei Shoigu oznámil vytvorenie troch nových divízií v západnom vojenskom priestore, neďaleko hraníc s pobaltskými štátmi. Tieto signály znamenajú návrat späť k vojenskej pohotovosti, ako ju poznáme z čias studenej vojny. Napriek všetkému na Mníchovskej bezpečnostnej konferencii v minulom roku ruský premiér Dmitri Medvedev obvinil Severoatlantickú alianciu, že Rusku nedáva na výber, avšak podľa expertov je to samotné Rusko, ktoré v tejto stratégii pokračuje. V nadväznosti na existujúce brigády

a oznámenie vzniku nových divízií je v okolí pobaltských republík rozmiestnených viacero významných vojenských jednotiek, vrátane vzdušných aj námorných jednotiek, ktoré v prípade konfliktu zaručia Ruskej federácii konať efektívne a rýchlo.

Obr. 2 - Pomer jednotiek Ruskej federácie v blízkosti hraníc s Estónskom, Lotyšskom a Litvou a Severoatlantickej aliancie v jednotlivých pobaltských republikách. (Sivitski, 2016)

Kompletné rozmiestnenie jednotiek Ruskej federácie pri hraniciach s pobaltskými republikami, rovnako aj rozmiestnenie jednotiek Severoatlantickej aliancie a ich pomer možno porovnať aj na základe vyššie uvedenej mapy. Na základe uvedeného obrázka nemožno opomenúť množstvo jednotiek Bieloruska, ktoré má veľmi dobré vzťahy s Ruskou federáciou a z pohľadu Bieloruska je jej najbližším partnerom. (Clark, 2016) Okrem vyššie uvedených jednotiek, ktorých existenciu sme si zdôvodnili, existuje ďalší bezpečnostný prvok Ruskej federácie, na ktorý sa treba zamerať. Ide o systém tzv. A2/AD, a teda „anti-access/area denial“ stratégiu. V prílohe 1 je znázornený efekt A2/AD stratégie, na základe

ktorého vidíme, že Ruská federácia má vojenský dosah takmer na celé územie všetkých troch pobaltských republík. Pri tejto stratégii ide o to, že na území Ruskej federácie sú rozmiestnené pokročilé vzdušné obranné systémy S-300 S-400, konkrétne v Moskve, Kaliningrade a St. Petersburgu, ktoré vytvárajú tzv. A2/AD bubliny, ktoré zabráňujú v rámci tohto priestoru vytvoriť iné bezpečnostné systémy, ktoré by mohli Ruskú federáciu ohroziť. Podľa Kathleen Weinberger Ruská federácia dokáže takýmto spôsobom zabrániť Spojeným štátom americkým a Severoatlantickej aliancii v rozmiestnení systémov v rámci spomenutých „bublín,“ ktoré by hoci teoreticky mohli narušiť integritu ruského teritória. (Weinberger, 2016) S pomocou A2/AD systémov v spolupráci s námornými a podmorskými systémami a za použitia elektronických, technologických, či kybernetických bezpečnostných stratégií a systémov je Ruská federácia v tejto oblasti pomerne dostatočne chránená a ťažko ohroziteľná, pretože teritórium, ktoré je takýmto spôsobom chránené, je veľmi ťažké dobyť. Ako sme už spomenuli, takmer celé územie všetkých pobaltských štátov, a časti Poľska a Fínska sa nachádzajú v A2/AD bubline. Keďže sa nevie presne umiestnenie základní týchto systémov, a zároveň väčšina, ak nie všetky lietadlá, ktoré sa dostanú do tohto priestoru, dokážu byť zamerané a identifikované spôsobuje, že je takmer nemožné tieto systémy zacieliť a zničiť bez podpory pozemných síl v ruskom vnútrozemí. Ruská baltská flotila so základňou v St. Peterburgu a Kaliningrade je schopná zabrániť, ak nie úplne prerušiť námorné linky a komunikáciu medzi Pobaltskými štátmi a Poľskom, či zvyšným územím Severoatlantickej aliancie. Ruské balistické strely krátkeho dosahu *Iskander*, trvalo umiestnené v Kaliningrade sú schopné zacieliť a zničiť jednotky s koncentráciou v Poľsku, Litve a južnom Lotyšsku, a dokázali by zničiť mnohé strategické body ako prístavy či letiská. Pobaltské štáty sú so zvyškom Severoatlantickej aliancie spojené len 65-kilometrovým úzkym pozemným koridorom medzi Poľskom a Litvou. Toto územie medzi Kaliningradom a Bieloruskom disponuje len dvomi cestnými komunikáciami a jednou železničnou traťou, ktoré by v prípade získania kontroly Ruskou federáciou znamenali úplné odčlenenie od zvyšku Severoatlantickej aliancie. Navyše, v prípade stratégie A2/AD nejde len o vytvorenie vzdušnej bubliny, ale aj o možnosť obrany proti nepriateľovi z hľadiska elektromagnetického spektra, kybernetiky, či iných, za použitia antisatelitných zariadení. Na základe uvedeného teda môžeme zosumarizovať, že viacero z vojenských cvičení, ktoré Ruská federácia vykonáva, sa odohrávajú na základe útočných scenárov zameriavajúc oblasť Pobaltia, Poľska, či severských štátov. V súčasnosti Moskva ale nemá žiadne úmysly ohroziť Severoatlantickú alianciu, či niektorý z jej členských štátov. Na druhej strane, len veľmi ťažko by sme mohli predpovedať, čo je spúšťačom ruských aktivít. Nech to bude aj

v budúcnosti čokoľvek, Ruská federácia bude určite ochraňovať jednak svoje teritórium a status quo, no na druhej strane aj ruské obyvateľstvo, s trvalým pobytom v iných štátoch, čoho príkladom sú tri pobaltské republiky. Z pohľadu Severoatlantickej aliancie, táto aktuálne nedisponuje takým množstvom prostriedkov, aby si mohla dovoliť jednoznačne povedať, že by vedela ochrániť Estónsko, Lotyšsko, či Litvu. V prípade ruského útoku na Severoatlantickú alianciu by bolo ochránených 25 jej členských štátov, aj v kontexte použitia ruského A2/AD systému, o troch pobaltských republikách toto ale nemožno tvrdiť. Pre Ruskú federáciu by tak jedinou hrozbou zostala otázka, či sa Fínsko a Švédsko pridajú na stranu Severoatlantickej aliancie, v prípade, že nie, možnosti odpovede Severoatlantickej aliancie by boli na Pobaltí takmer úplne okresané. (Clark, 2016)

V súčasnosti je jedným z jasných signálov Washingtonu Moskve rozmiestnenie 4 000 vojakov Spojených štátov amerických v Poľsku. Odkaz je jasný, a teda, aby sa nezahrávali so štátmi východnej Európy, predovšetkým s pobaltskými republikami. Tento signál potrebuje posilniť aj Donald Trump bez ohľadu na jeho sympatie voči Vladimirovi Putinovi. (Moody, 2017) Ak Spojené štáty americké budú zohrávať konštruktívnu vedúcu úlohu, pomôže to severskému aj pobaltskému regiónu stať sa kľúčovým prvkom euroatlantickej bezpečnostnej komunity, čo by bolo jedinečným riešením v oblasti stability európskej bezpečnosti. (Trenin, 2011)

Príčiny angažovania sa škandinávskych štátov v Pobaltí

Bezpečnostná situácia v troch pobaltských republikách automaticky ovplyvňuje situáciu v škandinávskych štátoch, predovšetkým vo Fínsku a Švédsku. Spomenuté škandinávske dominanty preto v posledných rokoch veľmi pozorne sledujú situáciu na Pobaltí, čo je dôsledkom zvýšenej ruskej aktivity v tomto strategicky významnom regióne. Ruská federácia veľmi často vyvíja aktivity zamerané na simuláciu útoku smerom na západ. Ruská strana mala v oblasti podľa oficiálnych vyhlásení v roku 2013 približne 23 000 vojakov, no na druhej strane, západné zdroje hovoria o realite 70 – 90 000 vojakov nachádzajúcich sa v predmetnej oblasti. Tzv. cvičenie Západ 2013 je jednou z najznámejších sérií útočných simulácií v oblasti Ruskej federácie, Kaliningradu a Bieloruska, ale rovnako zahŕňa aj oblasť Baltského mora, s čím nepochybne súvisí teritórium pobaltských republík. Okrem simulácií na túto lokalitu bola v rámci stratégie vykonaná simulácia jadrového útoku na jeden z členských štátov Severoatlantickej aliancie, Poľsko, či v Ladoge pri fínskych hraniciach a mnohých ďalších oblastiach v okolí Švédska, Dánska a Nórska. Väčšina

z uskutočnených aktivít mala poskytnúť Ruskej federácii prehľad o efektívnosti svojich vojenských stratégií v danom geografickom prostredí. „Podľa ruského ministra obrany je ich ambíciou schopnosť nasadiť 65 000 vojakov do 72 hodín do vzdialenosti 3 000 kilometrov – z tejto spôsobilosti majú vážne obavy predovšetkým Poliaci a obyvatelia Pobaltska blízko regiónu Suwalki. Pre fínsku a obzvlášť švédsku verejnú mienku a politickú elitu bol zásadným simulovaný ruský letecký nukleárny útok na Štokholm počas veľkonočných sviatkov v roku 2013, na ktorý švédske letectvo nebolo schopné relevantne reagovať. Popri cvičeniach treba pripomenúť aj časté ruské narušenia vzdušného priestoru štátov v oblasti (v roku 2015 Baltic Air Policing Mission NATO realizovali až 160 vzletov kvôli ruským lietadlám). Ďalším dôležitým faktorom je vytvorenie spôsobilostí Anti-Access/Area Denial (A2/AD) v Kaliningradskej oblasti, ktoré pokrýva napríklad vzdušný priestor nad tretinou Poľska a pobaltských štátov, ako aj Baltského mora, a jej prostredníctvom je Rusko schopné blokovat' prípadné snahy NATO chrániť pobaltské republiky.“ (Ondrejcsák, 2016, s.8) Môžeme zosumarizovať, že aj dôsledkom spomenutých udalostí sa Švédsko začalo viac angažovať v spolupráci so Severoatlantickou alianciou a pozorne sleduje ako sa vyvíja situácia na druhom brehu Baltského mora. (Ondrejcsák, 2016)

2.4 Predpoklady možného budúceho vývoja pobaltsko-ruských vzťahov

Na záver tejto diplomovej práce si dovoľm načrtnúť pár predpovedí možného budúceho vývoja bezpečnostnej situácie na Pobaltí v kontexte vzťahov s Ruskou federáciou. Friedman sa vo svojej knihe *Nasledujúcich 100 rokov* zameriava aj na zahraničnú politiku Ruskej federácie. Desiate a dvadsiate roky 21. storočia budú podľa neho obdobím, kedy Rusko bude chcieť opäť získať niekdajšiu sféru svojho vplyvu, pričom narazí na odpor Západu. Prvá oblasť, ktorej sa tento problém bude týkať, a ktorá bude predstavovať zlomový moment ďalšieho smerovania ruskej zahraničnej politiky je oblasť troch pobaltských republík. Friedman predpokladá, že tento konflikt, ktorý nazýva aj „novou studenou vojnou“ sa skončí víťazstvom Západu, pričom informuje aj o dôvodoch svojho tvrdenia. Tými najpodstatnejšími sú interné problémy Ruska, pokles obyvateľstva zapríčinený vyššou mortalitou a nižšou natalitou, rovnako aj nedobudovaná infraštruktúra. (Friedman, 2015a)

G. Friedman naznačil a popísal potenciálny konflikt, aký si myslí, že by v Pobaltí mohol nastať. Takýto scenár je preňho najviac pravdepodobný. Samozrejme, nemusí ísť o presný popis, ale udalosti by mohli byť približne obdobné. Pre komplexnosť informácií ho

budem citovať: „*Núka sa jednoduchý scenár. Strhne sa nejaká šarvátka – skutočná alebo fingovaná – a Rusi v niektorom z hlavných miest pobaltských republík začnú demonštrovať, polícia použije slzný plyn, vypukne potýčka a niekoľkých Rusov zabijú. Ruská vláda sa bude dožadovať uplatnenia práva na ochranu svojich občanov a príslušná pobaltská krajina jej požiadavku zamietne. Násilie sa vystupňuje a Rusi požiadajú NATO, aby ho zastavilo. Pobaltská krajina bude nástožiť na tom, že ide o jej internú záležitosť, obviní ruské spravodajské služby, že potýčku vyvolali oni, a bude žiadať, aby ukončili svoje zasahovanie. Pri sérii výbuchov zahynie veľký počet Rusov a Rusko obsadí krajinu.*“ (Friedman, 2015b, s. 265) Spomenuté scenáre sú len jednou z mnohých predpovedí o tom, ako sa budú vzťahy pobaltských republík so svojim východným susedom ďalej vyvíjať.

V Estónsku sa v druhej polovici minulého roka konali prezidentské voľby, ktoré vyhrala politicky skúsená a úspešná Kersti Kaljulaid. Pre Estónsko to znamená pokračovanie upevňovania vzťahov so Západom a členskými štátmi Severoatlantickej aliancie. Napriek tomu, že ide o prvú ženu prezidentku od čias, kedy Estónsko získalo nezávislosť, a zároveň vekovo najmladšiu osobu, aká sa kedykoľvek stala estónskou hlavou štátu, od svojho pôsobenia v prezidentskom úrade vykonáva svoju funkciu veľmi aktívne. Okrem mnohých ďalších médií poskytla zaujímavý rozhovor pre Washington Post. Keďže pobaltské republiky nepodceňujú možnú hrozbu z východu, väčšina rozhovorov vysokých štátnych predstaviteľov pobaltských republík sa zameriava aj na vzťahy daného štátu s Ruskou federáciou. Novozvolená estónska prezidentka teda nie je výnimkou. Na začiatok treba zdôrazniť, že napriek predvolebným výrokom súčasného amerického prezidenta Donalda Trumpa, Kaljulaid verí, že Spojené štáty americké ostávajú aj naďalej silným partnerom členským štátom Severoatlantickej aliancie. Jej jednotky, ktoré sú rozmiestnené na Pobaltí, poskytujú Estóncom pocit bezpečia, nielen vo všeobecnosti, ale aj konkrétne pred Ruskom. Na otázku, či považuje Rusko za hrozbu a či z neho má obavu, má jasnú odpoveď. Rusko podľa nej predstavuje hrozbu, no nie hrozbu fyzickú, alebo hrozbu voči členským štátom NATO, takýto konflikt je podľa nej veľmi nepravdepodobný. Najviac je ohrozený medzinárodný bezpečnostný systém vo všeobecnosti. Svoje tvrdenia dokladá na roku 2008, kedy ohrozilo Gruzínsko, či na nedávne udalosti z Ukrajiny a špecificky z Krymu. Ako uvádza Kaljulaid v interviu s Lally Weymouth, prvým signálom Putinovej dravej politiky bola okupácia Abcházska a Južného Osetska, kedy sa všetko uskutočnilo v celku veľmi rýchlo, a európske štáty sa rovnako rýchlo vrátili k svojmu všednému životu. Na druhej strane, Vladimir Putin získal cennú lekciu, a teda možnosť ísť ešte ďalej. V prípade Ukrajiny sa Putinova aktivita pozastavila, pretože transatlantickí lídri potrebovali udať jasnú hranicu,

pokiaľ sú ochotní tolerovať ruskú rozpínanosť. Niektorí politici si myslia, že najefektívnejšie je vybudovať bezpečnostné stavby, oplotenia, hranice a podobne. Estónska prezidentka má v tomto smere zreteľný názor, a teda že si nemyslí, že by sa ktokoľvek pustil do vybudovania čohokoľvek na trasúcom sa podklade. K tomuto prvku totiž prirovnala celú západnú hranicu Ruskej federácie, najmä oblasti, ktoré George Friedman nazýva ohniskami napätia. Za jednu z bezpečných možností ako v budúcnosti komunikovať s Rukou federáciou považuje aktivitu pozostávajúcu z dvoch krokov. Prvým je obnovenie vlastnej bezpečnosti, pokračovať v sankciách, ktoré boli dané Ruskej federácii a až následne rokovať s poprednými predstaviteľmi Ruskej federácie. V blízkej budúcnosti neočakáva žiadny väčší konflikt na Pobaltí, alebo rusko-pobaltský konflikt, odôvodňujúc toto tvrdenie existenciou Severoatlantickej aliancie. Fakt, že Estónsko je jej členským štátom považuje v súčasnosti za adekvátne bezpečnostné záruky. Navyše, Estónsko plní povinnosti vyplývajúce z článku 3 voči Severoatlantickej aliancii s prehľadom⁹. Ako vzrastajúcu hrozbu v Estónsku vidí skupinu pro-kremlinských radikálov. Viacero týchto radikálov hovorí plynulo po estónsky, takže ak automaticky niekto hovorí rusky, netreba to brať ako signál, že ide o radikála, treba byť ale obozretný. Politčka Yana Toom, ktorá má estónsko-ruské korene má tiež jednoznačne za to, že nikto v regióne Narva, ktorý je známy početnou ruskou menšinou sa nechce jedno ráno zobudiť a zistiť, že sa nachádzame v Ruskej federácii. V Estónsku sa ruská menšina môže pohybovať slobodne, slobodne cestovať, pracovať kdekoľvek v Európe. Kaljulaid samozrejme nepopiera existenciu a šírenie dezinformácií a vzrast dezinformačných kampaní. (Weymouth, 2017) Uviedli sme si len zopár možných scenárov akým smerom sa môžu vyvíjať rusko-pobaltské vzťahy. Pravdou ale ostáva, že nikto nevie s určitosťou predpovedať aká bude situácia na Pobaltí v blízkej, strednodobej, či dlhodobej budúcnosti. Rusko-pobaltské vzťahy sa môžu zlepšiť, či zhoršiť do rozmerov, aké si v súčasnej bezpečnostnej situácii nevieme predstaviť. Čo ale vieme povedať s istotou je fakt, že v najbližších rokoch bude veľmi zaujímavé sledovať vývoj vzťahov Estónska, Lotyšska a Litvy s Ruskou federáciou a zvolenú zahraničnopolitickú a bezpečnostnú taktiku všetkých aktérov.

⁹ Príloha 2 znázorňuje čiastku HDP jednotlivých členských štátov Severoatlantickej aliancie, ktorou prispievajú do jej rozpočtu v kontexte finančných záväzkov štátov vyplývajúcich z členstva v Severoatlantickej aliancii.

ZÁVER

Predložená diplomová práca sa venovala charakteristike rusko-pobaltských vzťahov za posledných sedem rokov. Od roku 2010 sa udialo veľa zmien v rámci svetového politického systému, ktoré ovplyvnili ďalší vývoj rusko-pobaltských vzťahov. Eurázianstvo ako popredný prúd geopolitických myšlienok v Ruskej federácii výrazne ovplyvnil zahraničnú politiku najväčšieho štátu sveta. Pre Ruskú federáciu je geopolitika vnímaná ako kľúčová na základe niekoľkých faktorov, ktoré sme si v rámci prvej výskumnej otázky analyzovali. Ide predovšetkým o skutočnosť, že Ruská federácia predstavuje atypický národný štát, nakoľko ide o rozlohovo obrovské teritórium pretínajúce viac ako desať časových pásiem, z ktorého sú väčšie oblasti obývané neruským obyvateľstvom. Pokiaľ o nejakom štáte hovoríme, že má bližšie k Východu alebo k Západu, v prípade Ruskej federácie sa mnohé geopolitické prúdy rozchádzajú vo svojich názoroch. Niektorí inklinujú k Západu, iní k Východu, ostatní považujú Ruskú federáciu za samo stojacu v centre, neinklinujúcu ani k Východu, ani k Západu, o čom opäť svedčí jeho rozloha. Okrem samotnej rozlohy, „inakosť“ Ruskej federácie dokazuje aj ruské pravoslávne náboženstvo, ktoré je do veľkej miery odlišné od v Európe prevládajúceho katolicizmu.

V rámci ďalšieho čiastkového cieľa, druhej výskumnej otázky sme v práci dospeli k záveru, že pravdepodobnosť vypuknutia väčšieho konfliktu medzi Ruskou federáciou a iným aktérom medzinárodných vzťahov je nízka, hoci je tu pravdepodobnejšia možnosť vzniku regionálneho konfliktu. Zároveň je vznik takéhoto konfliktu nepravdepodobný na Pobaltí, nakoľko všetky tri pobaltské republiky sú členskými štátmi Severoatlantickej aliancie, ktorá by na základe článku 5 Washingtonskej zmluvy prišla Estónsku, Lotyšsku a Litve na pomoc.

Ako bolo v práci prostredníctvom tretej výskumnej otázky zistené, Pobaltie predstavuje pre Ruskú federáciu strategický región. V úvode práce sme si načrtli, že západná hranica Ruskej federácie tvorí východnú hranicu Ukrajiny, Bieloruska, troch pobaltských republík a Fínska. Zo všetkých spomenutých sú práve Estónsko, Lotyšsko a Litva výnimočné vo vzťahu k Ruskej federácii, a to hneď z niekoľkých dôvodov. Tri pobaltské republiky sú jedinými bývalými sovietskymi republikami, ktoré sa nestali členskými štátmi Spoločenstva nezávislých štátov, práve naopak, od získania nezávislosti inklinovali k Západu, čo bolo dôsledkom ich strachu z ich gigantického suseda, ktorý vznikol výraznou rusifikáciou a agresívne vedenou politikou ruských politických lídrov. Ich východné

hranice, ktoré sú zároveň hranicami Európy a Ruskej federácie, Európskej únie a Ruskej federácie, či Severoatlantickej aliancie a Ruskej federácie, predstavujú tzv. ohnisko napätia, teda ide o oblasť, ktorá je náchylná k vzniku konfliktu. Východná hranica pobaltských republík súčasne tvorí nárazníkové pásmo medzi Európou a Ruskou federáciou. Navyše, obavy pobaltských národov prameniace zo susedstva s Ruskou federáciou zvyšuje aj fakt, že v priestore ich hraníc neexistuje akákoľvek prírodná prekážka, čo poskytuje ruskej strane v prípade vzniku konfliktu nemalú výhodu. Ďalším, doteraz nespomenutým podnetom k obavám pred Ruskou federáciou zo strany Estónska, Lotyšska a Litvy je ruská dominancia v blízko zahraničí na iných frontoch a neexistencia žiadnych bezpečnostných záruk o nenapadnutí zo strany Ruskej federácie. Vyplývajú z geografických poznatkov je jasné, že pobaltské republiky disponujú strategickou polohou, majú prístup k Baltskému moru. Získaním nezávislosti pobaltských republík v roku 1991, Ruská federácia stratila dva strategické prístavy, jeden v Lotyšsku a jeden v Litve, prístup k Baltskému moru má aktuálne Ruská federácia len prostredníctvom malého, zanedbateľného kúsku pobrežia v Kaliningradskej oblasti. De facto, stratou pobaltských republík ostal Ruskej federácii prístup k zamŕzajúcim moriam a prístavom, čo je celkovo obmedzujúce. Z ďalších špecifik, pre ktoré sa Pobaltiu dostáva ruská pozornosť je fakt, že v týchto štátoch sa nachádza početná ruská menšina. Táto skutočnosť komplikuje rusko-pobaltské vzťahy tak ako sme si v práci dokázali. Ruská menšina je v kontexte ruskej krajanskej politiky pod ochranou Moskvy, Ruská federácia má reálne vplyv v oblastiach na Pobaltí, ktoré sú obývané ruským národom, a povedzme si úprimne, v práci sme si identifikovali, že to nie sú zanedbateľné oblasti, tak ako na počte Rusov, tak ani na strategickosti týchto oblastí. Okrem všetkých spomenutých „faktorov strachu“ pobaltských republík z Ruskej federácie je tu súvisiaca historická skúsenosť týchto štátov so susediacim gigantom a na Pobaltí tak prevláda panika zo znovuzачlenenia do ruskej sféry vplyvu.

Pokiaľ ide o podporu argumentov štvrtej výskumnej otázky, ktorej sme sa v práci venovali, prax ruských zahraničnopolitických krokov má svoje dôsledky. Ruská federácia je vnímaná ako agresívne jednajúci aktér medzinárodných vzťahov. Neutíchajúca ruská (dez)informačná rozpínanosť má za následok, že v jednotlivých troch pobaltských republikách Severoatlantická aliancia založila tzv. Centrá excelentnosti zamerané na tri popredné prvky, ktorými chce zaistiť bezpečnosť Estónska, Lotyšska a Litvy, konkrétne kybernetická bezpečnosť, strategická komunikácia a energetická bezpečnosť. Západ je v presvedčení, že ak zvládne tieto tri aspekty, ktorých zneužitie predstavuje v súčasnosti obrovskú stratu, poskytne tým Ruskej federácii dôkaz, že sa nemá púšťať do konfliktu na

Pobaltí, a zároveň tým Pobaltiu poskytne aspoň akú-takú garanciu bezpečnosti. Práca poukázala aj na ruskú zahraničnopolitickú prax za posledné roky, súvisiacu najmä so zvýšením počtu vojenských síl na ruskom teritóriu pri hraniciach s Pobaltím. Neutíchajúca nedôvera pobaltských štátov v Ruskú federáciu a vo svoju vlastnú bezpečnosť je aj dôsledkom bezbrannosti Severoatlantickej aliancie, ktorá v čase, kedy sa pobaltské republiky uchádzali o členstvo v nej, nedokázala adekvátne rokovať s Ruskou federáciou, čoho dôsledkom bolo zvyšovanie nepriateľstva medzi nimi. Toto ale nie je jediný zdroj nedôvery pobaltských štátov voči Ruskej federácii. Nedôveru zvyšuje stále početnejšie ruské vojenské aktivity, o ktorých vierohodnosti možno pochybovať. Neohlásené cvičenia nad cudzím územím totiž nie je nič, čo by štáty brali na ľahkú váhu. Faktom ale ostáva, tak ako bolo v práci zdôraznené, že nad územím pobaltských republík sa takéto cvičenia uskutočňujú viac ako by sa obvykle dalo znieť. Navyše, ruské systémy A2/AD, ktoré by v prípade vypuknutia konfliktu v regióne znemožnili aliančným jednotkám pomôcť adekvátnu pomoc, sú viac ako znepokojivé.

Zo zisteného môžeme zovšeobecniť, že na jednej strane, Ruská federácia má predpoklady aj interné dôvody na znovuzískanie vplyvu v pobaltských republikách, no na strane druhej, aj mocnosť ako je Ruská federácia si uvedomuje, že takýmto aktom by prekročilo zrejme nadobro všetky červené čiary kam až môže zájsť, a uvedomuje si, že následné nepriateľstvo so Severoatlantickou alianciou, Európskou úniou, či ďalšími, si asi len ťažko môže dovoliť. Prečo? Pretože európske a celkovo západné trhy stále predstavujú odbyiská ruských produktov, predovšetkým tých najstrategickejších, nerastných surovín – ropy a zemného plynu.

Na základe celkovej analýzy práce možno povedať, že práca splnila svoj hlavný cieľ, a to potvrdenie hypotézy, že pobaltské republiky predstavujú v očiach Ruskej federácie strategickú oblasť, v dôsledku čoho sa ruskí politickí lídri snažia získať nad Pobaltím väčší vplyv, čo sa prejavuje predovšetkým ruskou zvýšenou vojenskou aktivitou v blízkosti hraníc s Estónskom, Lotyšskom a Litvou, avšak pravdepodobnosť vypuknutia konfliktu v tejto oblasti je v najbližšej dobe nízka, aj napriek všetkým predpokladom, ktorými Ruská federácia disponuje.

RESUMÉ

The present Master thesis focuses on Russian-Baltic relations since 2010 until today with regard to the Russian foreign and security policy. The world political order went through quite significant changes since 2010. All these changes have left the influence on the future of the Russian-Baltic relations. The thesis analyses reasons why the geopolitics as a whole has an impact on Russian foreign and security strategies. It is because Russian federation is an atypical nation state due to its territorial vastness, different religion, numbers of national minorities with their own traditions and cultures. These foreign and security doctrines then form the practice of Russian behavior toward other actors of international relations.

One of this thesis' partial goal is to specify and to analyse the reasons why the Baltics have the special place in the Russian strategic foreign and security doctrines. As it has been demonstrated, Baltic states were the only states of the former Soviet Union that declined to be a part of the Commonwealth of Independent States, moreover, after they regained their independence, they were trying to be included to the Western and transatlantic community, especially to the North Atlantic Treaty Organisation or the European Union. The strong reason of complicated Russian-Baltic relations are the large groups of Russian minorities that lived in three Baltic republics. The Russian federation uses them as a source of influence, moreover, Russian leaders strongly support them.

As of today, it is clear that Baltic nations are afraid of their east neighbour. Russian federation uses different military actions to threaten them. One of the most disquieting are strategies anti-access/area denial (A2/AD) that make the forces of NATO impossible to help to Baltic states in case the outbreaking of Russian-Baltic conflict.

The thesis has confirmed its main goal to prove the supposal that from the Russian point of view, Baltic states are considered to be a strategic area and the Russian political authorities are trying to regain their influence over Baltics. This is happening by systematically increasing of the Russian military activity at the border with Estonia, Latvia and Lithuania. Also, it has been proved that actually, the chance of outbreaking the conflict is low in this area in the near future, in spite of all conditions that that Russian Federation has.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

2012 18 February referendum on the draft law “On Amendments to the Latvian Constitution” making Results. [online]. 2012. Centrālā vēlēšanu komisija. [cit.20.1.2017].

Dostupné na internete: <<http://www.tn2012.cvk.lv/report-results.html>>

Aktualizovaná vojenská doktrína Ruskej federácie. [online]. 2015. mepoforum.sk. [cit.2.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://mepoforum.sk/kniznica/aktualizovana-vojenska-doktrina-ruskej-federacie/>>

Associated Press: Lithuania signs agreement with US on troop deployment. [online]. 2017. Kyivpost.com. [cit.15.3.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.kyivpost.com/world/associated-press-lithuania-signs-agreement-us-troop-deployment.html>>

AUSTERS, A. 2014. *Juxtaposing Economic and Societal Security: Lessons from Latvia.* In: Ten Years in the Euro-Atlantic Community: Riga Conference Papers 2014. Riga : Latvian Institute of International Affairs, s. 9-20. ISBN 978-9984-583-54-9

BALABÁN, M., RAŠEK, A. a kol. 2010. *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti.* Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. 133 s. ISBN 978-80-246-1721-3

BENNETH, K. 2016. *Can NATO Defend the Baltics?.* [online]. 2016. The American Interest. [cit.2.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.the-american-interest.com/2016/07/13/can-nato-defend-the-baltics/>>

BĒRZIŅŠ, J. 2014. *NATO: Russia's Main Geopolitical Enemy.* In: Ten Years in the Euro-Atlantic Community: Riga Conference Papers 2014. Riga : Latvian Institute of International Affairs, s. 21-31. ISBN 978-9984-583-54-9

BLAŽEKOVÁ, E. 2012. *Oskar Krejčí : Ruská geopolitika, geopolitika Ruska 2.* 20.10.2014 [online]. Noveslovo.com. [cit. 3.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.noveslovo.sk/node/55053>>

BRZEZINSKI, Z. 1999. *Velká šachovnice*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 2001. 228 s. ISBN 80-204-1179-8

BUKOVSKIS, K. 2012. *Will Vladimir Putin's Return De-Pragmatize Latvian-Russian Relations?* [online]. 2012. liia.lv. [cit.12.1.2017]. Dostupné na internete: <http://liia.lv/site/docs/Burtnica_5__Bukovskis.pdf>

CADIER, D. – LIGHT, M. 2015 *Russia's Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations*. London : Palgrave Macmillan UK, 2015. 245 s. ISBN 978-1-137-46887-1.

CAPEHART, J. 2017. *'I'm not afraid': The president of tiny Estonia gives a giant lesson in leadership*. [online]. 2017. The Washington Post. [cit.28.3.2017]. Dostupné na internete: <https://www.washingtonpost.com/blogs/post-partisan/wp/2017/03/28/im-not-afraid-the-president-of-tiny-estonia-gives-a-giant-lesson-in-leadership/?utm_term=.0aa840db1191>

CLARK, W., LUIK, J., RAMMS E., SHIRREFF R. 2016. *Closing NATO's Baltic Gap*. Tallinn : International Centre for Defence and Security, 2016. s. 27. ISBN 978-9949-9448-7-3.

CLOUGH, R. 2017. *By Ripping NATO, Trump Makes Europe Nervous and Arms Trade Happy* [online]. 2017. Bloomberg.com. [cit.18.1.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-01-18/by-ripping-nato-trump-makes-europe-nervous-and-arms-trade-happy>>

COLNÍKOVÁ, L. 2015. *Vzťahy NATO-Rusko v 21. storočí* : bakalárska práca. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 48 s.

ÉDER, O. 2009. Šanghajska organizácia spolupráce: Nové ázijské NATO? In *Politické vedy*. [online]. Roč. 12, č. 3, 2009. ISSN 1338 – 5623, s. 94 – 120. Dostupné na internete: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2009/EDER.pdf>

FRIEDMAN, G. 2015a. *Nasledujúcich 100 rokov: Prognóza na 21. storočie*. 2. vyd. Bratislava : IKAR, 2015. 295 s. ISBN 978-80-551-4483-2

FRIEDMAN, G. 2015b. *Ohniská napätia: Na prahu krízy v Európe*. Bratislava : IKAR, 2015. 357 s. ISBN 978-80-551-4492-4

GAŠPARÍK, T. 2015. *Eurázia v kontexte geopolitiky*. [online]. 2015. despiteborders.com. [cit.8.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://despiteborders.com/eurazia-v-kontexte-geopolitiky/>>

GAVLAS, P. 2007. *Mezinárodní a národní bezpečnost*. Praha : Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů v Praze, 2007. 228 s. ISBN 978-80-86747-27-9

GRAHAM-HARRISON, E. 2016. *As global axis of power shifts, a cold wind blows through the Baltic states*. [online]. 2016. The Guardian. [cit.6.2.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/world/2016/nov/12/lithuania-donald-trump-nato-putin-fears>>

GRIGAS, A. 2015. *Russia's Motives in the Baltic States*. [online]. 2015. Foreign Policy Research Institute. [cit.2.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.fpri.org/article/2015/12/russias-motives-in-the-baltic-states/>>

HANUŠ, J. a kol. 2015. *Rusko a Západ. Eseje o (Ne)porozumění*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. 201 s. ISBN 978-80-7325-370-7

HERSPRING, D. 2016. *Military Reform*. In: *Putin's Russia: past imperfect, future uncertain*. 6th ed. Editor Stephen K. Wegren. Lanham : Rowman & Littlefield Publisher, 2016. s. 323-346. ISBN 978-1-4422-3918-0.

HVÍŽĎALA, K. 2016. *Evropa, Rusko, teroristé a běženci : Schwarzenberg, Ryšavý, Kraus, Glanc, Příbáň, Romancov, Robejšek, Dobrovský, Rubeš, Steiner, Rupnik, Petříček, Pithart*. Praha : Mladá fronta, 2016. 252 s. ISBN 978-80-204-4061-7.

CHAN, S. 2016. *Senators Reassure Wary Baltic Nations That U.S. Won't Abandon NATO*. [online]. 2016. The New York Times. [cit.16.2.2017]. Dostupné na internete: <https://www.nytimes.com/2016/12/27/world/europe/nato-baltic-states-russia.html?_r=0>

IŠTOK, TEREM, P., ČAJKA, P., RÝSOVÁ, L. 2010. *Politická geografia*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2010. s. 291. ISBN 978-80-557-0013-7

JANELIUNAS, T. 2016. *Russia's Foreign Policy Scenarios: Evaluation by Lithuanian Experts*. [online]. 2016. fpri.org. [cit.10.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.fpri.org/article/2016/11/russias-foreign-policy-scenarios-evaluation-lithuanian-experts/>>

Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. 2016. mepoforum.sk. [cit.2.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://mepoforum.sk/kniznica/europa-k/rusko-k/koncepcia-zahranicnej-politiky-ruskej-federacie-2016/>>

KOPER, J., ONDRIA, P. 2010. Bezpečnostné stratégie Ruskej federácie. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 13, č. 1, 2010. ISSN 1338 – 5623, s. 6 – 28. Dostupné na internete: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2010/KOPER_ONDRIA.pdf >

KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. 4. vyd. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6

KUDORS, A. 2014. *Baltic Security over the Decade: Political Threats and the Russia Factor*. In: Ten Years in the Euro-Atlantic Community: Riga Conference Papers 2014. Riga: Latvian Institute of International Affairs, s. 41-51. ISBN 978-9984-583-54-9

LASICOVÁ, J. – VOLNER, Š. 2007. *Security at the Threshold of the 21st century*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2007. 85 s. ISBN 978-80-8083-566-8

LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1

LEONARD, M. – SHAPIRO, J. 2017. *Ten Foreign Policy Trends for 2017*. [online]. 2017. European Council on Foreign Relations. [cit.6.2.2017]. Dostupné na internete: <http://www.ecfr.eu/article/commentary_ten_foreign_policy_trends_for_2017_7214>

Lithuania plans fence on Russian Kaliningrad border. [online]. 2017. bbc.com. [cit.12.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-38635737>>

Lithuania, US sign agreement on status of US troops. [online]. 2017. en.delfi.lt. [cit.24.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://en.delfi.lt/lithuania/defence/lithuania-us-sign-agreement-on-status-of-us-troops.d?id=73473104>>

MATEJKO, Ľ. 2015. *Prehľad dejín Ruska*. [online]. 2015. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. [cit.19.3.2017]. Dostupné na internete: <<https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/katedra-rusistiky/studium-krvs/materialy/dejiny-kultura-1/dejiny/>>

MIHKELSON, M. 2003. *Baltic-Russian Relations in Light of Expanding NATO and EU*. [online]. 2016. George Washington University. [cit.13.3.2017]. Dostupné na internete: <https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/11-2_Mihkelson.PDF>

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. [online]. 2016. Council on Foreign Relations. [cit.20.12.2016]. Dostupné na internete: <<http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897>>

MOODY, J. 2017. *Trump's first foreign challenge: The Baltics?*. [online]. 2017. Foxnews.com. [cit.12.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.foxnews.com/opinion/2017/01/17/trumps-first-foreign-challenge-baltics.html>>

National Security Concept of Estonia. [online]. 2010. European Defence Agency. [cit.20.1.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/documents/estonia---national-security-concept-of-estonia-2010.pdf>>

National Security Strategy of the Russian Federation to 2020. [online]. 2009. rustrans.com. [cit.12.11.2016]. Dostupné na internete: <<http://rustrans.wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020>>

Nečej, Elemír, 2009. *The Russian security policy after passing of the National Security Strategy of Russian Federation until 2020*, In: Majer, M. – Ondrejcsák, R. – Tarasovič, V. – Valášek, T. (eds.): *Panorama of global security environment 2009*. Bratislava: CENAA, pp. 329-341. Dostupné na internete: <<http://cenaa.org/analysis/bezpecnostna-politika-ruska-po-prijati-strategie-narodnej-bezpecnosti-ruskej-federacie-do-roku-2020/>>

NOVOTNÝ, A. 2011. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. 3. vyd. Bratislava : EUKÓDEX, s.r.o., 2011. 480 s. ISBN 978-80-89447-37-4.

ONDREJCSÁK, R. 2016. *Strategické trendy od Pobaltska po Čierne more*. [online]. 2016. Slovak Foreign Policy Association. [cit.16.12.2016]. Dostupné na internete: <<http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2016/07/zp2016-1.pdf>>

OSTROVSKY, A. 2016. *The Invention of Russia: The Journey from Gorbachev's Freedom to Putin's War*. London : Atlantic Books, 2016. 383 s. ISBN 978-0-85789-160-0

PADRTOVÁ, B. 2012. *NATO-Russia Relations*, In: Ondrejcsák, R. – Górka-Winter, B. (eds.): *NATO's Future Partnership 2012*. Bratislava - Warszawa: CENAA - PISM, pp. 24-36. Dostupné na internete: < https://www.pism.pl/files/?id_plik=12269>

PAUHOFOVÁ, I. a kol. 2012. *Paradigmy zmien v 21. storočí: Hľadanie kontúr v mozaike*. Bratislava : Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2012. ISBN 978-80-7144-194-6. Dostupné na internete: <http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/Paradigmy_zmien_v_21_st.pdf>

Putin's Russia: past imperfect, future uncertain. 6th ed. Editor Stephen K. WEGREN. Lanham: Rowman & Littlefield Publisher, 2016. 363 s. ISBN 978-1-4422-3918-0.

RADZEVIČIŪTĖ, A. – BRADAITĖ, K. 2013. *Russia's sanctions against Lithuania: Economy affects political outcomes.* [online]. 2013. geopolitika.lt. [cit.14.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.geopolitika.lt/?artc=6329>>.

RAGOZIN, L. 2016. *Fear of Putin and Baltic War Intensifies With Trump's Victory. Desperation, anger, and distrust permeate both sides of the Russian frontier.* [online]. 2016. Bloomberg.com. [cit.18.3.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.bloomberg.com/features/2016-baltic-war-fears/>>

Rusko: Zahraničně-politická orientace. [online]. 2014. Mzv.cz. [cit.20.11.2014]. Dostupné na internete: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html>

Russian Anti-Access and Area Denial (A2AD) Range: August 2016. [online]. 2016. Institute for the Study of War. [cit.10.3.2017]. Dostupné na internete: <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20A2AD%20AUGUST%202016_1.pdf>

SIVITSKI, A. 2016. *What Does A New Cold War Mean For Belarus?.* [online]. 2016. Belarusdigest.com. [cit.8.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://belarusdigest.com/story/what-does-new-cold-war-mean-belarus-27882>>

SMIROV, I. 2016. *Nová Stratégia národnej bezpečnosti Ruskej federácie.* [online]. 2016. mepoforum.sk. [cit.7.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://mepoforum.sk/kniznica/europa-k/rusko-k/nova-strategia-narodnej-bezpecnosti-ruskej-federacie//>>

SØRENSEN, G. 2005. *Stát a mezinárodní vztahy.* Praha: Portál, s.r.o., 2005. 237 s. ISBN 80-7178-910-0.

STOICESCU, K. 2015. *Kalev Stoicescu: Estonia – Russia relations – what to expect in near future*. [online]. 2015. Eesti Rahvusringhääling. [cit.30.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://news.err.ee/115606/kalev-stoicescu-estonia-russia-relations-what-to-expect-in-near-future>>

TEREM, P. 2008. *Jadrové zbrane, ich význam a vplyv na svetovú politiku*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2008. 290 s. ISBN 978-80-8083-531-6.

TRENIN, D. 2001. *The End of EURASIA: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*. Carnegie Endowment for International Peace, 2001. 340 s. ISBN 5-89520-048-6.

TRENIN, D. 2011. *Russian Policies toward the Nordic-Baltic Region*. In: Nurick, R. – Nordenman, M.: *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role*. 2011. [online]. 2011. The Atlantic Council. [cit.13.3.2017]. Dostupné na internete: <http://www.atlanticcouncil.org/images/files/publication_pdfs/403/090711_ACUS_NordicBaltic.PDF>

TSYGANKOV, A. P. 2013. *Russia's foreign policy: change and continuity in national identity*. 3. vyd. Lanham : Rowman & Littlefield Publisher, 2013. 278 s. ISBN 978-1-4422-2001-0.

TSYGANKOV, A. P. 2016. *Foreign Policy and Relations with the United States*. In: *Putin's Russia: past imperfect, future uncertain*. 6th ed. Editor Stephen K. Wegren. Lanham : Rowman & Littlefield Publisher, 2016. s. 233-256. ISBN 978-1-4422-3918-0.

VOLNER, Š. 2004. *Nová geopolitika: Teoreticko-metodologické východiská*. Zvolen : Bratia Sabovci s.r.o., Zvolen, 2004. 176 s. ISBN 80-89029-81-7

VOLNER, Š. 2006. Geopolitické pôsobenie a energia na začiatku 21. storočia. In *Almanach. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. ISSN 1337-0715, 2006, roč. 1, č. 2, s. 47-60.

VOLNER, Š. 2010. *Geopolitika (Klasická – Nová). EÚ – geopolitický aktér 21. storočia*. 1. vyd. Bratislava : PhDr. Milan Štefanko – Vydavateľstvo IRIS, 2010. 495 s. ISBN 978-80-89256-57-0

VOLNER, Š. 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. 3 dopl. vyd. Bratislava : PhDr. Milan Štefanko – Vydavateľstvo IRIS, 2012. 387 s. ISBN 978-80-89256-74-7

USOV, P. 2008. *Vojenská a geopolitická doktrína Ruska : nové perspektívy alebo znovuzrodenie impéria?*. 20.10.2016 [online]. Despiteborders.com. [cit. 20.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://despiteborders.com/vojenska-a-geopoliticka-doktrina-ruska-nove-perspektivy-alebo-znovuzrodenie-imperia/>>

WEINBERGER, K. 2016. *Russian Anti-Access and Area Denial (A2AD) Range*. [online]. 2016. Institute for the Study of War. [cit.10.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-anti-access-and-area-denial-a2ad-range>>

WEYMOUTH, L. 2017. *'Russia is a threat': Estonia frets about its neighbour*. [online]. 2017. The Washington Post. [cit.24.3.2017]. Dostupné na internete: <https://www.washingtonpost.com/opinions/russia-is-a-threat-estonia-frets-about-its-neighbor/2017/03/24/011ad320-0f2b-11e7-9b0d-d27c98455440_story.html?utm_term=.bfc8c8c60d87&wpisrc=nl_headlines&wpmm=1>

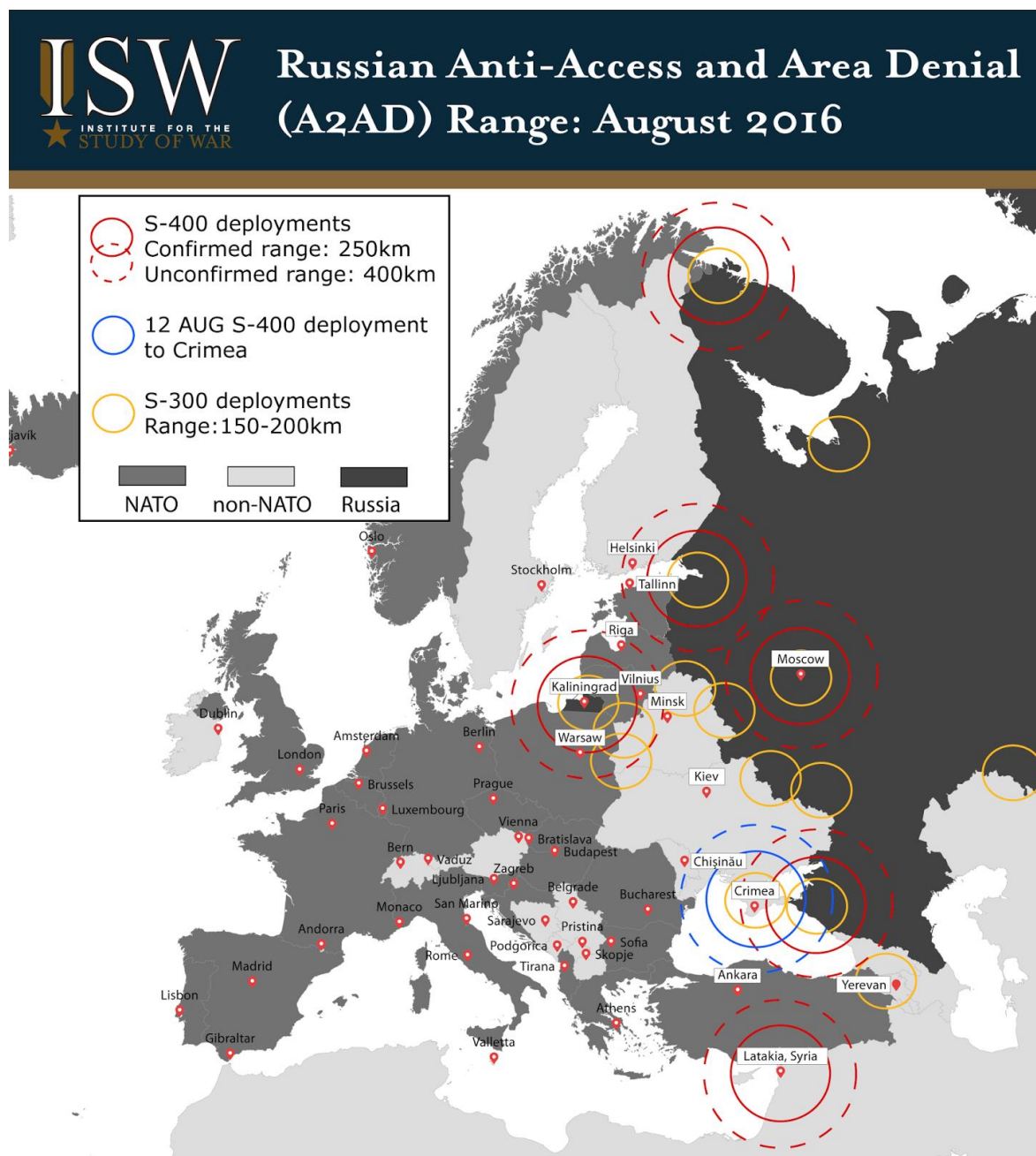
WHITESIDE, P. 2017. *James Mattis: World order under 'biggest attack' since WWII*. [online]. 2017. News.sky.com. [cit.16.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://news.sky.com/story/james-mattis-world-order-under-biggest-attack-since-wwii-10726229>>

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha č.1: Efekt ruskej stratégie „Anti-Access/Area Denial (A2AD)“

Príloha č.2: Členské štáty Severoatlantickej aliancie a plnenie ich finančných záväzkov vyplývajúcich z tohto členstva

Príloha č. 1: Efekt ruskej stratégie „Anti-Access/Area Denial (A2AD)“

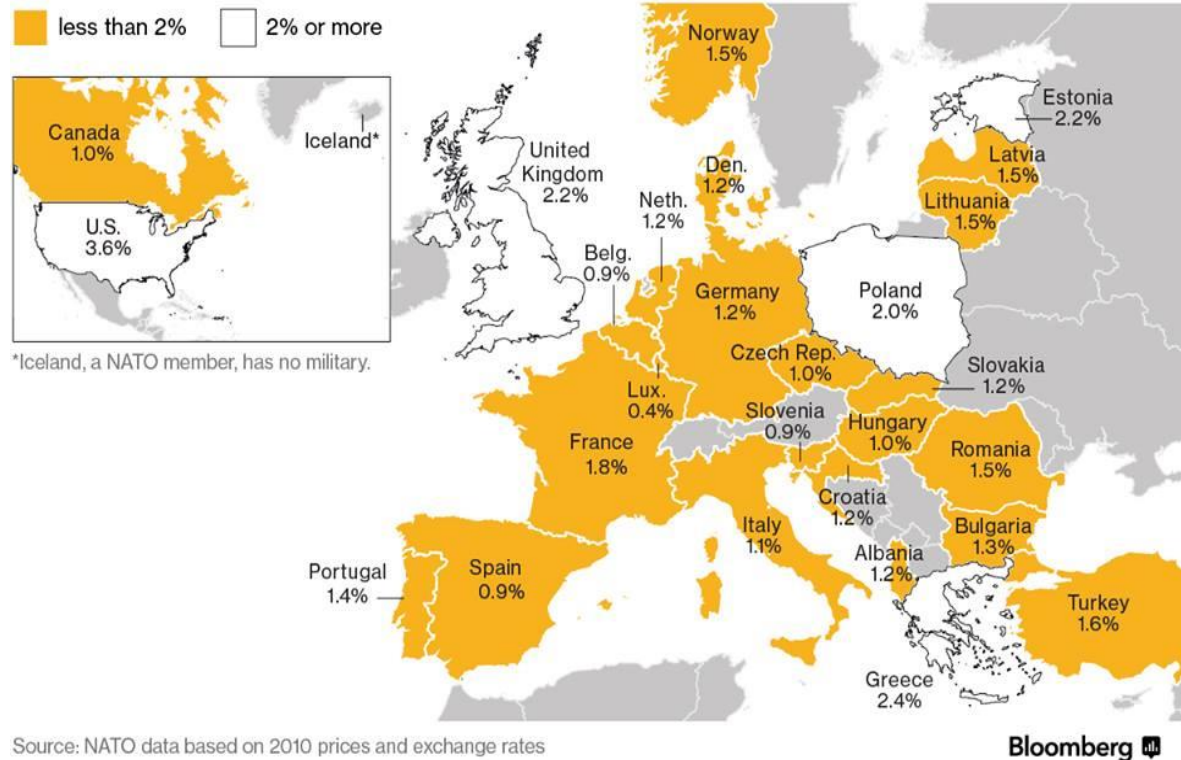

Russian Anti-Access and Area Denial (A2AD) Range: August 2016. [online]. 2016. Institute for the Study of War. [cit.10.3.2017]. Dostupné na internete: <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20A2AD%20AUGUST%202016_1.pdf>

Príloha č. 2: Členské štáty Severoatlantickej aliancie a plnenie ich finančných záväzkov vyplývajúcich z tohto členstva

Paying Their Fair Share?

2016 national defense spending estimates as a percentage of GDP. NATO target is 2%

CLOUGH, R. 2017. *By Ripping NATO, Trump Makes Europe Nervous and Arms Trade Happy* [online]. 2017. Bloomberg.com. [cit.18.1.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-01-18/by-ripping-nato-trump-makes-europe-nervous-and-arms-trade-happy>>